

- Şanlıurfa Hanları
- Şanlıurfa'da Terâvih Mûsikîsî
- Keme Mantarı
- Urfa Müziği Hakkında
- Şanlıurfa'da Tespihçilik
- Urfalı Hacı Müslüm Hafız
- Urfalı Bestekâr Bedîrhan Kırmızı
- Urfalı Hattat Mahmut Dörtbudak

**Vakıfların memleketimizin
önemli bir servetini
oluşturduğu herkesçe
bilinmektedir.**

**Bu servetten millet ve
memleketi gerektiği şekilde
faydalandırabilmek için
bütün Bakanlar Kurulunun
ve hatta yüce Meclisin bu
hususu önemle inceleyerek
bu büyük müessesenin
harap olmaktan
korunmasını ve memlekete
faydalı bir hale getirilmesini
temenni ederim.**

anlıurfa

kültür sanat tarih ve turizm dergisi

Yil: 4 Sayı: 10 - Mayıs 2011

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)

SANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

SAH B
Nuri OKUTAN
anlıurfa Valisi
URKAV Başkanı

YAZI LER MÜDÜRÜ
ükürü ÜZÜMCÜ

ED TÖR
Ö r. Gör. S. Sabri KÜRKCÜO LU

HUKUK DANI MANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Naci PEK
M. Hulusi ÖCAL
Abdullah BALAK
Mehmet OYMAK
Mahmut KARAKA
Doç.Dr. Abdullah EK NC
Yrd.Doç.Dr. A.Cihat KÜRKCÜO LU

URKAV YÖNET M KURULU
Nuri OKUTAN (anlıurfa Valisi)
Bahri T RYAK (Vali Yardımcısı)
Adil SARAÇ
Zeki ERDEM
. Bakır CANBAZ
Ö r. Gör. Kemal KAPAKLI
Ö r.Gör.S. Sabri KÜRKCÜO LU

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

LET M
URKAV dare Merkezi
Balıklıgöl Civarı 1252. Sokak No:10
ANLIURFA
Tel : 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org

Ön Kapak Foto raf
S.Sabri KÜRKCÜO LU
Kazaz Pazarı (Bedesten) anlıurfa

BASKI
Kurtulu Matbaası - ANLIURFA
TLF: 0.414 313 65 65

Ç NDEK LER

2 SUNU
Nuri OKUTAN anlıurfa Valisi

3 ANLIURFA HANLARI
Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKCÜO LU

12 ANLIURFA'DA TERÂV H MÛSİKİS
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR

15 KEME MANTARI VE
URFA MUTFA INDAK YER
M. Maruf BALOS

20 ORTAÇA DAB R ÖVALYE
URFALI JOSEL N
Mehmet KURTO LU

25 URFA MÛZ HAKKINDA...
. Halil ALTINGÖZ

33 SALNAMELER VE TÜRK YE CUMHUR YET
DEVLET SALNAMES (1926-1927): URFA MADDES
Remzi MIZRAK

39 URFALI HACI MÛSLÛM HAFIZ EFEND
Selahattin Eyyubi GÜLER

42 ANLIURFA'DA CANLANAN B R EL SANATI:
TESP HÇ L K
Ö r. Gör. S. Sabri KÜRKCÜO LU

47 MUS K EHR N DEN TRT " ANLIURFA CD'S
Abuzer AKBIYIK

51 URFALI BESTEKÂR: BED RHAN KIRMIZI
Abdullah BALAK

58 URFALI HATTAT MAHMUT DÖRTBUDAK
M. Ya ar DÖRTBUDAK

64 URKAV ÇOCUK VE GENÇ KURS YERLER N
RES M SERG LER AÇILDI
URKAV THM VE TSM KONSER

ANLIURFA'DAN SELAM

Nuri OKUTAN
anlıurfa Valisi
URKAV Ba kanı

İnsanlığın ortak inanç ve kültür mirasının en önemli kısmının üretildiğianlıurfa, zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahip olması ile övünmemiz, gurur duymamız gereken bir ehiridir. anlıurfa; tıpkı bu day tohumunun ilk defa toprakla buluştuğu yer olduğu gibi, kültür ve medeniyet tohumlarının da insanlık ile buluştuğuyerdir.

Kültür ve medeniyetin dünyaya yayıldığı bölge olarak kabul edilenanlıurfa, arkeolojik bulgulara göre 11.500 yıl önce “Neolitik Çağ” insanları tarafından kurulmuşolan bir ehiridir. Bu çağda yayanlar, avcı ve göçebe yaşam tarzından sonra ilk mimari eserleri meydana getirerek, yerleşik düzene geçmiştir, ilk köyleri kurarak ve tarım yaparak üretimi canlandırmışlardır. Böylece mimarlık ve tarım tarihi yönündenanlıurfa en önemli ehirlere biridir.

Aynı zamanda önemli bir inanç koridoru olananlıurfa, dünyanın en önemli inanç merkezlerinden biridir. İslam kültüründe kutsal mekânlar olarak nitelenen Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra gelen Urfa dördüncü mübarek ehiridir. Hz. İbrahim, Hz. Eyüp, Hz. İsa ve Hz. Musa Peygamberler ile Hayat-el Harrani, Bediüzzaman Hemedani, Seyyid Mes'ud Niaburi, Sultan Dede, Gürgür Baba, Hazretleri Ali Dede, Dede Osman Avni gibi tasavvufun öncüleri de burada yaşamışlardır.

anlıurfa; insanlığın, kültür ve medeniyet mirasının ortaya çıktığıgeliştiği merkez olarak evrensel kültürel değerlerin hepsine ev sahipliği yapmıştır. Medeniyetlerin buluştuğu, kaynaştığı, hoşgörühireanlıurfa'da kültürel değerlerin birçoğuhalenyaşamaktadır.

Maddi kültürümüzün en güzel yansıması olan geleneksel el sanatları konusunda canlandırma, tanıtma ve yaşatma çalışmaları devam etmektedir. 1900'lü yılların başındasviçre Misyoner Hastanesi olarak yapılmışve son yıllardaanlıurfa Valiliği tarafından restore edilen tarihi binada, Valiliğimiz tarafından 2010 yılında “anlıurfa Geleneksel El Sanatları Araştırma ve Geliştirme Eylem Merkezi” olarak açılmış, merkez faaliyetlerine 8 dalda devam etmektedir. El sanatları kursları, 2011 yılında URKAV tarafından Culhacılık, Halıcılık ve Kilimcilik, Keçecilik, Kürkçülük, Kazazlık, Telkari (Gümüçülük) ve Tespihçilik dallarında devam ettirilmektedir.

“anlıurfa Geleneksel El Sanatları Müzesi”ne ek olarak, el sanatları kursiyerlerimizin ustalardan aldıkları eylem sonucunda ürettikleri ürünler ise Balıklıgöl'ün arkasında yeni restore ettiğimiz Tarihi Urfa Evi'nde “Geleneksel el sanatları tanıtım ve satış merkezi” adıyla misafirlere sunulmaktadır.

Hedefimiz,anlıurfa'nın ülkemizde ve dünyada hak ettiği yeri çok yakında almasıdır.

Nuri OKUTAN
anlıurfa Valisi
URKAV Ba kanı

ANLIURFA HANLARI

Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKCÜO LU

Harran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölüm Başkanı

Bir ticaret ehri olan Urfa'da Han mimarisine önem verilmi ve ehir han sayısı bakımından Anadolu'nun önde gelen illeri arasında yer almı tır.

Mimari özellik arzetmeyen bazı küçük hanlar sayılmayacak olursa, halen anlıurfa merkezinde Barutçu Hanı, Bican A a Hanı, Fesadı Hanı, Gümrük Hanı, Hacı Kâmil Hanı, Kumlu Hayat Hanı, Mencek Hanı, Millet Hanı, Samsat Kapısı Hanı, aban Hanı, Topçu Hanı olmak üzere Osmanlı dönemine ait 11 büyük han bulunmaktadır.

Bunlardan; Barutçu Hanı, Bican A a Hanı, Fesadı Hanı, Gümrük Hanı, Hacı Kâmil Hanı, Mencek Hanı, Millet Hanı, aban Hanı iki katlıdır. Barutçu Hanı kısmen üç katlıdır. Bican A a Hanı'nın misafirhane olan ikinci katı ile Millet hanı'nın ikinci katı yıkıldı ndan günümüze ula mamı tır. Kumlu Hayat Hanı, Samsat Kapısı Hanı ve Topçu Hanı tek katlıdır.

Koyun Pazarı ile Türk Meydanı arasındaki Çifte Han, Akarba ı'ndaki Aslanlı Han, Ha imiye meydanı isotçu pazarındaki Bican A a Hanı (Eski Emniyet Oteli, imdi Özdiker Kuyumcular Pasajı), bu günkü Urfa Pasajı yerindeki Ali Bargut'un Hanı, Zencirli Kapıdaki Zencirli Hanı (Küsto'nun Hanı), Harran Oteli yerindeki Cesur Hanı, Harran Kapı Gazi Lisesi yerindeki Hacı Ali A a Hanı, vilayet binası yerindeki Hacı Kara A a Hanı, eski sebze halinin yerindeki Gazhane Hanı, Kamberiyeye mahallesinde erif Özden İkö retim Okulu'nun yerinde bulunan adını bilmedi imiz han ve daha birçok küçük han 50-60 yıl önce ayakta olup günümüze ula mamı hanlardır.

anlıurfa hanlarından sur dı nda olanlar kervanların konaklaması için, ehir merkezinde olanlar ise tüccarlar için çe itli malların satıldı ı ve depolandı ı mekânlar olarak yapılmı tır.

1. BARUTÇU HANI (YAHUD HANI)

Demirci pazarındadır. Yahudi Hanı olarak da bilinmektedir. Düzgün kesme ta lardan yapılmı tır. Kitabesi yoktur. Sakıplar'dan Halil Beg'in haremi olarak da bilinen bu yapı, Gümrük Hanı'ndan sonra Urfa'daki en güzel han örneklerindedir. 1976 yılında yerine bina yapılması amacıyla güney cephesinden yıkımına ba lanılmı , ancak müze müdürlü ünün müdahalesi neticesinde yıkım durdurulabilmi tir.

Hana, kuzey cephedeki be ik tonozlu eyvan kapıdan girilir. Kare avluyu çevreleyen tonoz örtülü dükkânların üzerinde ikinci kat yer almaktadır. Çatı ile örtülü ikinci kat odalarının kuzey, güney ve do uda olanlarının önleri sütunlar üzerine oturan revaklarla çevrilidir. 1976 yılında

1.1990'lı yılların sonlarında Barutçu Hanı avlusundan kuzey cephenin görünümü.. (Foto raf: Halil Çuhadaro lu).

Barutçu Hanı, avlunun kuzeybatı köşesinden görünüm.
(Fotoğraf: A.Cihat Kürkcüoğlu/1985).

yıkılan güney cephenin sadece revak kemerleri ayakta kalabilmiştir. Batı ve kuzey cephelerin üzerinde çatı ile örtülü üçüncü kat bulunmaktadır.

2. B CANA A HANI

Millet hanı'nın doğusuna bitirilen olan bu han Kürkcüoğlu Ahmet Bican Efendi tarafından H.1318/M.1900 tarihinde iki katlı olarak yaptırılmıştır. Hanın üst katı Ahmet Bican Efendi'nin misafirhanesi olup, ehre gelen

yabancıların ücretsiz konakladığı bir otel niteliğinde idi. Bu misafirhaneye çıkılan kapı, hanın güney cephesinde olup, kapı üzerinde Kürkcüoğlu air Remzi Kürkcüoğlu tarafından yazılan kitabe;

"Misafirhane-i Umumi Sene 1318

Dedim Gevher gibi tarihine Remzi letafetle

Bu mihmanhaneye cümle gelen çıksın saadetle sene 1318"

Alman arkeolog Max von Oppenheim tarafından 1900'lü yılların başlarında çekilen fotoğraflarda Bican Ağa Hanı ve üzerindeki misafirhane görülmektedir. Oppenheim, At Pazarı Meydanı'nda bulunduğunu belirttiği bu hanı Mutasarrıflık binası (Osmanlı Sarayı) yakınında olması nedeniyle "Saray Otel" olarak tanıtmıştır.

Düzgün kesme taşlardan inşa edilmiş hanın zemin katına doğu cephesindeki çapraz tonozlarla örtülü eyvan eklindeki büyük kapıdan girilir. Kare avlunun etrafı tek katlı ve çapraz tonozlu dükkânlarla çevrelenmiştir. Avlunun kuzeyindeki dükkânlar beşik tonozlarla örtülüdür.

Zamanla el değirdiğinden "Yemen Askeri Mustafa Ağa Hanı" ve "Ahmet Naci'nin Garajı" adlarıyla da anılan hanın orijinal biçimi son zamanlarda avlusuna yapılan ilavelerle oldukça bozulmuş, avlunun kuzeyindeki dükkânların arkasındaki kuzey duvar yıkılarak bu dükkânlar kuzeyden cephe açılmıştır.

1900'lü yılların başlarında Bican Ağa Hanı'nın doğu cephesi. (Fotoğraf: Max von Oppenheim- <http://www.arachne.uni-koeln.de/drupal/?q=en/node/197>).

1900'lü yılların başlarında Bican A a Hanı ve önündeki At Pazarı Meydanı.
(Foto raf: Max von Oppenheim- <http://www.arachne.uni-koeln.de/drupal/?q=en/node/197>).

Bican A a'nın H.1304/M.1886 tarihli vakfiyesinde kendisinin Suruç İlçesi'nde bir cami, minare, su kuyusu ve helahane yaptırdığı yazılıdır. Ayrıca Urfa şehir merkezi sotçu Pazarı mevkiinde yine kendi adıyla anılan Bican A a Hanı'nı da (Emniyet Otel) yaptırdığı bilinmektedir. Hacı Bekir Bey bini Müslüm Vakfına ait H.1328/M.1910 tarihli vakfiyede Hanimiye Çarısı batısında bulunduğuna belirtilen bu handan "Bican A a Hanı" olarak bahsedilmektedir. Bu hanın emiri Hilmi tarafından yazılan H.1303/M.1887 tarihli kitabesinde "han" ve "ev" olduğu belirtilmiştir. Son zamanlarda yıktırılan bu hanın yerine "Özdiker Kuyumcular Çarısı" yapılmıştır.

3. FESADİ HANI

Mevlevihane'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Batıya bakan kapısı üzerindeki kitabe;

*"Ya mifattah el-ebvab
iftah lena hayr el-bab*

*Li hamsetin üfti biha harre el-vebae 'l-hatime
El-Mustafa ve 'l-Murteza ve 'ibna hüma ve 'l-Fatiha
Sene 1325" (M. 1907) yazılıdır.*

Kesme taşlardan inşa edilmiş, kare bir avluyu çevreleyen iki katlı bir yapıdır. Hana, batı cephenin kuzey köşesinden eyvan şeklinde, beşik tonozlu büyük bir kapıdan girilir. Dikdörtgen avlunun etrafında çapraz tonozlu odalar ve üzerlerinde

Fesadı Hanı'nın batı cephesi. (Foto raf: A.Cihat Kürkcüoğlu/1978).

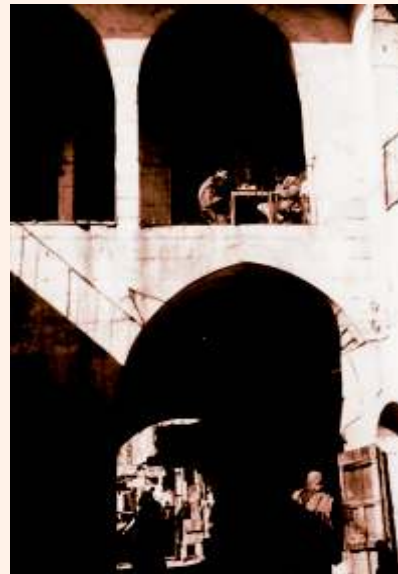
Bican A a Hanı'nın genel görünümü. (Foto raf: A.Cihat Kürkcüoğlu/2000).

ikinci kat odaları bulunur. İkinci kat odalarının batı ve kuzeyde olanlarının önleri revaklıdır. Hanın kuzey ve batı duvarlarında dükkanlar bulunmakta, diğer iki cephesi evlerle sarmal bir durumdadır. Son zamanlarda avlunun üzeri ikinci kat seviyesinden beton bir tavanla kapatılarak yapının orijinali bozulmuştur.

4. GÜMRÜK HANI

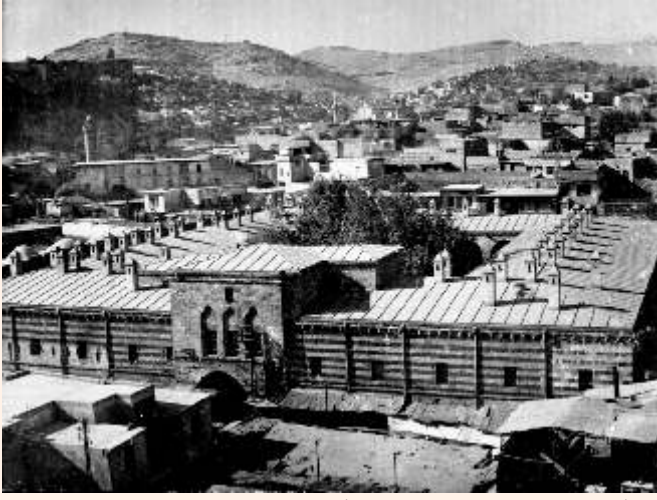
Urfa'nın Osmanlı döneminde yapılan hanlar ve kapalı çarşılarının yoğun olduğu bölgede yer alır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "Yetmiş Hanı" olarak geçen bu hanın duvarları cephesi iki renkli kesme taşların alt üst sıralanması ile yapılmıştır. İçin "Alaca Han" adıyla da tanınmaktadır. Doğru cephede yer alan eyvan şeklindeki giriş kapısı üzerinde bulunan kitabe;

*" ehin ah-ı zaman-ı Sultan Süleyman
Kemine bendesi Behram Paşa
Ruha'da yaptırdı han-ı ferahbah
Cihan halkına olma şerefi
Dedi tarihin hatıf yezane
Mübarek ola bu hanı et in a" yazılıdır.*

Fesadı Hanı avlusu kapatılmadan önce, avludan batıdaki giriş eyvanı cephesine bakıldığında.

(Foto raf: A.Cihat Kürkcüoğlu/1978).

Pazar Camii minaresinden Gümrük Hanı. (Foto raf: A.Cihat Kürkçüo lu/1978).

Kitabenin son mısrasında ebced hesabı ile H.974/M.1566 tarihi dü ürülmü tür.

Kitabede hanın H.970/M.1562 tarihinde, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Behram Pa a tarafından yaptırıldı ı yazılıdır. Dabbakhane Camii'ndeki 1562 tarihli ba ka bir kitabede de adına rastlanılan Behram Pa a'nın 1564 tarihinde Diyarbakır Beylerbeyi olan Halhallı Behram Pa a oldu u tahmin edilmektedir.

Behram Pa a tarafından hazırlattırılan H.976/M.1568 tarihli vakfiyede kendisinin Diyarbakır'da Su Kapısı yanında "Hamam-ı Cedit" adıyla bir hamam yaptırdı ı belirtilmekte ve Urfa'daki Gümrük Hanı'ndan "Kervansaray" olarak bahsedilmektedir.

Gümrük Hanı, anlıurfa'daki hanların en güzeli ve anıtsal olanıdır. Hana, do u cephede eyvan eklindeki büyük kapıdan girilir. Mermer duvarlı giri eyvanının her iki yanında üzerlerinde ayet yazılı mukarnaslı mihrap ni leri bulunur. Ayetlerin sa nda ve solunda geometrik geçmeli süsleme eridi uzanır. Bu eritle birlikte, giri eyvanının üzerinde yer alan mescidin do u cephesindeki pencere alınlıklarında bulunan geometrik geçmeler handaki süslemenin tamamını olu turmaktadır.

1900'lü yılların ba larında Gümrük Hanı. (Foto raf: Max von Oppenheim- <http://www.arachne.uni-koeln.de/drupal/?q=en/node/197>).

Pazar Camii minaresinden Gümrük Hanı. (Foto raf: A.Cihat Kürkçüo lu/2008).

Kare avluyu çevreleyen dükkânların üzerinde, önleri revaklı ikinci kat odaları yer almaktadır. Avlunun güney tarafındaki bedestene açılan be ik tonozlu ikinci bir kapı bulunmaktadır.

Avlunun ortasından akan Halil-ür Rahman suyu ve çınar a açları buraya ayrı bir güzellik vermi tir.

5. HACI KAM L HANI

Gümrük Hanı'nın güneydo usuna yakındır. Do u ve batıda olmak üzere iki kapısı vardır. Batı kapısı üzerindeki kitabede;

*"Hacı Kamil kıldı bu babı kü ad
Eyle dareynde ya Rab ana dil ad
Sene 1239" (M.1823) yazılıdır.*

Düzgün kesme ta lardan yapılmı olan Hacı Kamil Han'ı Urfa'daki Osmanlı hanlarının küçük, fakat güzel örneklerinden biri olup yer seviyesinden bir kaç basamak a a ıda bulunması nedeniyle halk arasında "Çukur Han" olarak anılmaktadır. Kare avlunun güneyinde be dükkân, kuzeyinde be dükkân, do usunda giri tonozunun sa nda bir, solunda iki dükkân, batısındaki giri tonozunun sa nda ve solunda birer dükkân bulunur. Zemindeki dükkânların

1900'lü yılların ba larında Gümrük Hanı. (Foto raf: Max von Oppenheim- <http://www.arachne.uni-koeln.de/drupal/?q=en/node/197>).

Hacı Kâmil Hanı. (Foto raf: A.Cihat Kürkcüo lu/1985).

üzerinde önleri revaklı ikinci kat odaları yer alır. Revaklar, önde payelere oturan çapraz tonozlarla örtülüdür. Avlunun ortasındaki betonarme adırvan, eski adırvanın yerine son zamanlarda yapılmı tır. Eskiden Halil-ür Rahman Gölü'nden gelen su bu adırvandan akmaktaydı.

6. KUMLU HAYAT HANI

Keçeci pazarı mevkiinde, Tarihi Dabbakhane Kahvehanesi'nin kuzeyine biti iktir. Kitabesi olmadı ndan kesin in a tarihi bilinmemektedir. XIX. y.y. ba larına ait oldu u tahmin edilmektedir.

Kesme ta lardan in a edilmi yapıya, batı cephedeki 4 m. derinli inde be ik tonozlu eyvandan girilir. Kare avlunun kuzey taraflarında, arka duvarları kom u evlere ait olan ve önde üç payeye oturan, çapraz tonozla örtülü dört mekân bulunur. Bu mekânların kemer araları sonradan örülerek oda haline getirilmi tir. Avlunun güneyinde, birinden di erine kapı ile geçilen yakla ık 4 m. derinli inde tonozla örtülü iki mekân bulunur. Bunlardan do uda olanı avluya bir kapı ile açılmaktadır. Batıdaki mekân eyvan eklinde olup önü sonradan örülmü tür. Avlunun batısında, ortada be ik tonozlu giri eyvanı, bunun kuzeyinde hancı odası yer alır. Giri eyvanının avluya bakan güney yanında, avluya açık küçük bir mekân ve dama çıkan merdiven bulunur. Giri kapısının sa nda ve solunda çapraz tonozlu kürkcü dükkânları bulunmaktadır.

Halil-ür Rahman Gölü'nden çıkan ve bazı han ve camilerden geçerek bu hana ula an su kanalının giri eyvanından açıktan geçti i ya lılar tarafından söylenmektedir. Bu kanalın üzeri sonradan bazalt de irmen ta ı ile kapatılmı tır.

7. MENCEK HANI

Mencek adına ilk defa H.775/M.1373 tarihli Emir Mencek bni Abdullah Vakfiyesinde rastlanılmakta ancak bu vakfiyede böyle bir handan söz edilmemektedir. Ayrıca H.1048/M.1638 tarihli el-Emir Ebu'l Cevad Mencek vakfiyesinde bu han'dan

Kumlu Hayat Hanı. Avlunun do uzundaki mekânların görünümü. (Foto raf: A.Cihat Kürkcüo lu/1985).

söz edilmekte Ebu'l Cevad Mencek'in “ erefli Kölemenlerden” oldu u belirtilmektedir. Mencek Hanı'ndan ilk defa H.1128/M.1716 tarihli Ayn-ı Zeliha binti Hacı Ali vakfiyesinde söz edilmektedir. Bunlara dayanarak hanın H.775/M.1373 ile H.1137/M.1727 tarihleri arasına in a edilmi olabilece i söylenilebilir. Yine, H.1137/M.1724 tarihli Mevlana el-Hac Abdurrahman Efendi bin Mustafa Çelebi vakfiyesinde “El-Hac brahim Efendi E ehir bi Mencekzade” adı geçmekte ve Mencek ailesinin XVIII. y.y. ba larına kadar Urfa'da ya adı ıanla ılmaktadır.

Mencek Hanı'ndan, H.1280/M.1863 tarihli bir vakfiyede Çadırcı Pazarı yakınında oldu u belirtilerek “Mencek Hanı”, H.1299/M.1882 tarihli

Kumlu Hayat Hanı. Batıdaki giri cephesi. (Foto raf: A.Cihat Kürkcüo lu/1980).

14. Mencek hanı. Avlunun kuzey, doğu ve batısındaki mekânlar.
(Fotoğraf: A. Cihat Kürkçüoğlu/1985).

Hacı Kamilzade Hacı Mehmet Efendi vakfiyesinde ise "Tüccar Pazarı"nda olduğu belirtilerek "Menceko lu Hanı" olarak bahsedilmektedir.

Düzgün kesme taşlardan yapılmış olan yapıya kuzey cepheden, çapraz ve beşik tonozlarla örtülü bir dehlizden girilir. Kare avlunun doğu, batı ve güney cephelerinde beşik tonozlarla örtülü dörder, kuzey cephesinde iki dükkân bulunmaktadır. Bunların üzerinde revaklı ikinci kat odaları yer almaktadır. Doğudaki revaklar payeli, batı, kuzey ve güneydekiler sütunludur. Payeli revaklar çapraz tonoz, sütunlu revaklar lenticular taşlarla örtülüdür. Avlunun güney-batı köşesine her iki katta eyvan biçimi verilmiştir.

Mencek Hanı 2011 yılında anıtlar ve Etnoğrafya Bakanlığı tarafından restore edilmiştir.

8. MİLLET HANI

Karakoyun Deresi'nin kuzey kenarında yer alan, Samsat Köprüsü ile Hacı Kamil Köprüsü arasında bulunan Millet Hanı, Türkiye'nin en büyük hanlarından olup Osmanlı Dönemi'nde anıtlar ve Etnoğrafya Bakanlığı tarafından restore edilmiş ilk anıtsal yapı özelliğini taşımaktadır.

Handa her hangi bir kitabe bulunmadığından inşaat tarihi hakkında bilgi vermek zorlaıyordu. Hanın Kuzeydeki avlunun güney cephesinin batı köşesinde yer alan ve yarısı toprak altında kalmış olan kapının üzerindeki dikdörtgen boğazın kitabeye ait olduğu biliniyor, ancak kitabenin kırılmış ve kaybolmuş olabileceğidü ünlüyordu.

A. Cihat Kürkçüoğlu, geçtiğimiz yıllarda bu kitabe boğazının ölçülerini almış, "Urfa Müzesi'ne götürülmüş olabilir" düşüncesi ile müzede araştırmaya başlamıştır. Kürkçüoğlu, Müze

Millet Hanı Alman Yetimhanesi olarak kullanıldı. Sıradaki avludaki havuz kenarında serinleyen çocuklar. (Johannes Lepsius., Ex Oriente Lux: Jahrbuch der Deutschen Orientmission, Berlin, 1903).

bahçesinde bu ölçülere aynen uyan, hatta kitabe boğazının altındaki bir girintinin oyulmuş olduğu bir kitabe görmüş ve bunun Millet Hanı'na ait olduğunu tespit etmiştir. Araştırmacı Mahmut Karakaş'ın bu kitabeyi "Anıtlar ve İçerisinde Kitabeler" adlı kitabında "Delilan Hanı Kitabesi" olarak tanıtmış ve kitabeyi yazan Birecikli İsmail Sakıp Efendi'ye dayanarak bu hanın Birecik'te olabileceğini yorumunda bulunmuştur.

Kitabe metni şöyledir:

Ma allah

Cenab-ı hazret-i mir-i kerem ol Meho Beg kim

Huda'dan mahz-i lütf olduğunda beyane zat-i zî- anı

Hemi e sarfedüb evkatını asar-ı hayrata

Uluvv-i himmeti ma'mur kıldı nice viranı

Mine'l-cümle yıkılmış pür harab olmuş iken bu han

marret kıldı nev tecdiden biavniillah banî

Çün oldu himmet-i isnâ a er Sakıp dedim tarih

Meho Beg eyledi nev i'mar bu han-ı delilânı

Fisene 1249 (M.1833).

Kitabede; Kerem sahibi Meho Beg'in Allah'ın lütfu ile bütün vaktini hayır eserler için sarfettiğini belirtmekte, harabe hale gelmiş birçok yeri imar etmiş olduğu gibi, bu harabe olmuş hanı da yeniden yaptırmak suretiyle tamir ettirmiştir. Temelden yeniden olmak üzere Allah'ın yardımıyla yaptırmış, İsmail Sakıp da kitabesini yazmış ve bu Deliller Hanı'nın tarihini "Meho Beg yaptı" diye düğümüştür.

Bu kitabe, han ile ilgili olarak önemli ipuçları vermektedir. Birincisi, 1833'de tamamen harap olan taş bir yapının en az 200-250 yıllık olması ve 16. yüzyıl başları veya ortalarına, yani Yavuz Sultan Selim ya da Kanuni Sultan Süleyman dönemine denk gelmesini gerektirir. İkinci ise, hanın

Millet Hanı'nın güney cepheden görünümü. 1890'lı yıllarda Sultan II.Abdülhamid tarafından çektilen bu Foto rafın altındaki Osmanlıca yazıda ; "Urfa'da Redif Asker-i ahanesi'nin mahsus derunudur" yazılmıştır. (Yıldız Albümlerinde Urfa, yayına Hazırlayan:A.Cihat Kürkçüo lu, Ankara, 2008).

esas adının "*Han-ı Delilan*" oldu udur.

Sultan II. Abdulhamit tarafından 1890 yıllarda çektilen ve "Yıldız Albümleri" olarak bilinen albümlerdeki bir foto rafta bu hanın adı "Redif Asker-i ahanesi" olarak yazılmıştır. Buradanda hanın o dönemde askeri amaçlı olarak kullanıldı ı anla ılmaktadır.

1915 yılındaki Ermeni tehciri sırasında do udan gelen Ermeni kabileleri bu handa toplanıyor ve buradan Suriye'ye gönderiliyordu. "Millet" teriminin Osmanlı'da Hıristiyan tebaa için kullanıldı ı dü ünüldü ünde *Millet Hanı* adının 1915 yılından itibaren kullanıldı ını söylemek mümkündür.

Millet Hanı, daha sonra 1920 yılına kadar Alman Yetimhanesi olarak kullanılmıştır. Hıristiyan çocukların himaye edildi i bu yetimhanenin yatakhaneinde uyuyan, avlusundaki havuzun kenarında ayaklarını serinleten ve hanın ikinci avlusunun güney cephesinin batı kesiminde yer alan ve günümüzde yarısı toprak altında kalmı bulunan kapının önünde çocukları gösteren foto raflar A. Cihat Kürkçüo lu'nun ar ivinde bulunmaktadır.

Restitüsyon çizimine büyük katkı sa layacak olan bu foto raflarda, hanın güney batı kapısında bugün kırılmış olan kar ılıklı bir çif arslan kabartmasının mevcut oldu u, kuzey avluyu çevreleyen mekânların iki katlı oldu u görülmektedir.

Alman Yetimhanesi'nden sonra 1940'lı yıllardan itibaren "süvari kı lası" olarak kullanılan Millet Hanı, askeri kı la i levini 1970'li yılların sonlarına kadar sürdürmü tür. Askeriyeinin burayı terk etmesi ile 1980'li yıllarda Urfa Belediyesi tarafından

kullanılmaya ba lanılmış , belediyenin odun pazarı ve marangozhane gibi bazı birimlerine hizmet vermi tir. Daha sonra belediye tarafından da terk edilen han, yakla ık 20 yıl kaderine bırakılmış ve bugünkü metruk haline gelmi tir.

Vali Muzaffer Dilek döneminde (2001-2003) bu hanın restore edilerek Topkapı Sarayı'ndan sonra Türkiye'nin en büyük müzesi ve Kültür Merkezi haline getirilmesi için çalı malara ba lanılmış , ancak sayın valinin Afyonkarahisar valili ine atanmasıyla bu proje gerçekte ememi tir.

Han, daha sonraki Vali Yusuf Yava can zamanında 2008 yılında l Özel daresi tarafından yap-i let-devret modeli ile bir otelcilik firmasına verilmiş ve bu firma tarafından hazırlanan restorasyon projesi Kültür ve Tabiat Varlıkları anlıurfa Koruma Kurulu tarafından geçti imiz yıllarda onanmış tir. Hanın restorasyonuna henüz ba lanılmamış tir.

Kesme ta lardan in a edilmiş olan yapı, güney ve kuzeyde olmak üzere iki avludan olu maktadır. Her iki avlunun çevresinde, ortasından kalın payelerle bölünmüş , birbirleriyle ba lantılı, çapraz tonozlarla örtülü, arka duvarlarında yemlikler bulunan geni mekânlar yer alır. Tavanda zikzak biçimde havalandırma delikleri bulunmaktadır. Bu mekânlar yer yer aralarından duvarlarla bölünerek

Millet Hanı Alman Yetimhanesi olarak kullanıldı ı sırada kuzey bölümünün güney cephesinin batı kesimindeki kapısı önünde çocuklar. (Johannes Lepsius., Ex Oriente Lux: Jahrbuch der Deutschen Orientmission, Berlin, 1903).

Milllet Hanı'nın ku bakı ı genel görünümü. (Foto raf: A.Cihat Kürkcüo lu/2000).

odalarda dönü türülmü tür. Avlunun güney kenarının do u kesimi yıkılmı olup toprak dolguludur.

Yapının eski foto raflarında iki katlı oldu u ve güney cephenin batı kö esindeki portal üzerinde bir kitabe ve bunun sa ında ve solunda birer arslan kabartmasının yer aldı ı görülmektedir. Bu foto raflarda görülen ikinci katlar günümüzde tamamiyle yıkılmı tır. Güney cephenin batı kesimindeki portal, kemer hizasına kadar toprak ile doldurulmu , buradaki kitabe yerinden sökülmü , arslan kabartmaları kırılmı tır.

9. SAMSAT KAPISI HANI (AV ARO LU HANI)

Samsat kapısı yakınında, Telfitır Tepesi'ndan inen surların yerindedir. Av aro lu ailesinin mülkiyetinde oldu undan Av aro lu Hanı olarak da bilinmektedir. n a tarihi bilinmemektedir.

Kesme ta lardan in a edilmi olan yapıya kuzey cepheden, be ik tonozlu eyvanlı kapıdan girilir. Kare avlunun etrafı tek kat halinde tonoz örtülü dükkânlarla çevrelenmi tir. Hanın kuzey duvarlarını Urfa ehir surlarının Samsat Kapısı kesimi olu turmakta, yapı sur duvarlarının güneyinde (ehir tarafında) yer almaktadır.

1960'lı yıllarda Samsat Kapısı (Av aro lu) Hanı'nın kuzey cephesi. (Mahmut Ormancıo lu Albümü).

aban Hanı avlusunun kuzeyindeki mekânlar yıkılmadan önce.
(Foto raf: A.Cihat Kürkçüo lu/ 1983).

10. ABANHANI

Kürkçü Pazarı'nda olup in a tarihi bilinmemektedir. H.1181 (M.1767) tarihli Kazzaz Mehmet Çelebi bni Abdullah Vakfiyesi'nde geçen " aban Efendi Hamamı" ile birlikte, hamamın giri inin kar ısına yaptırıldı ı tahmin edilmektedir.

Düzgün kesme ta lardan in a edilmi hana batı cephedeki taç kapıdan girilir. Tonoz örtülü giri eyvanından sonra kare avluya çıkılır. Giri eyvanının sa ında ve solunda hancı odaları yer almaktadır. Kare avlunun çevresi iki katlı mekânlardan olu maktadır. Zemin katta ahırlar, ikinci katta önleri payelere oturan revaklı odalar yer almaktadır.

Harap bir durumda olan hanın do u, kuzey ve güney cepheleri büyük ölçüde yıkılmış bir durumdadır.

aban Hanı avlusunun kuzeyindeki mekânlar yıkıldıktan sonra
(Foto raf: A.Cihat Kürkçüo lu/ 1990).

11. TOPÇU HANI

H.1321/M.1903 tarihinde, güney kar ısındaki ehbenderiye Camii ile birlikte ran ehbenderi Parmaksızzade Hacı Bekir Bey tarafından yaptırılmış tır. Bu nedenle "*Hacı Bekir Bey Hanı*" olarak da bilinmektedir.

Düzgün kesme ta lardan yapılmı yapıya, güney cepheden, eyvan ekinde, be ik tonozlu büyük kapıdan girilir. Bu giri in sa ında ve solunda odalar bulunmaktadır. Kare avlunun dört cephesinde bulunan dükkânların kuzey ve do u cephede olanlarından önemli bir kısmı yıkılmış olup yerlerine betonarme dükkânlar yapılmı tır.

Avlunun batı cephesi iki katlı, di er cepheleri tek katlıdır. kinci kata çıkı , güney cephenin batı ucundaki ta merdivenledir.

1940'lı yıllarda Topçu Hanı güney cephesi.
(A.Cihat Kürkçüo lu Ar ıvi).

Topçu Hanı'nın ku bakı ı genel görünümü.
(Foto raf: A.Cihat Kürkçüo lu/1990).

ANLIURFA'DA TERÂV H MÛS KÎS

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Türk Din Müsiki Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Dinî müsikî kültürümüzde “Ramazan Ayı”nın ayrı bir yeri vardır. Ramazan Ayı'nın başında ayların sultanını “merhaba” ile karşılayan, sonuna doğru da “elveda” ile uğurlayan Ramazan ilâhîleri, Ramazan manileri, salâ, salâvat, temcid gibi formlar/türler, bu ayın tamamını bir müsikî yumağı haline getirmiştir. “Yeryüzünü toz ve kirlilerden temizleyen yaz sonu yağmurları” demek olan Ramazan, orucuyla gönül kirlilerimizi temizlerken bu ay için oluşturulan müsikî türleri de ruhî olgunluğumuza katkı sağlamaktadır.

Dinî müsikî ile dinî hayat arasında sıkı ilişkilerin yanı sıra, Ramazan Ayı ve bu aya mahsus olan “terâvih namazı”dır. Sahur öncesi minarelerden okunan temcid ve sokaklarda çalınan davul, iftardaki top atma, her yatsı ezanı öncesi okunan salâ ve terâvih namazı esnasındaki câmi müsikîsi uygulamalarıyla Ramazan Ayı; coşku, sevinç ve sürurun yanı sıra zevkî ve derunî duyguların ahenkle terennüm edildiği bir ay olmaktadır.

Bu başlıkta dinî müsikînin bir bölümünü oluştururan câmi müsikîsi, anlıurfa'da dinî hayatın merkezi olan câmide çok sayıda farklı formlarda icra edilmektedir. Bu formlardan ikisi “Terâvih Müsikîsi” diye isimlendirdiğimiz terâvih namazı esnasında okunan tesbihat ve salâvat niteliğindeki formlardır.

Bu yazımızda “anlıurfa'da Terâvih Müsikîsi” kapsamında ele aldığımız formlar, terâvih namazının her dört rekâtı arasında icra edilen “tesbih ve salâvat”, terâvih ve vitir namazları arasında okunan “Salât-ı Kemâliye”dir.

Terâvih, “tervih” kelimesinin çoğuludur. Tervih ise “nefsi rahatlandırmak” mânâsındadır. Ramazan ayına mahsus yirmi rekâttan ibaret olan ve câmide

cemaatle de kılınabilen terâvih namazının her dört rekâtının arasında bir miktar oturarak istirahat edilir.

Anadolu'da insanlar, terâvih namazının her dört rekâtı arasındaki bu dinlenme ve rahatlama bölümünü ayrı ayrı makâmlarda ilâhîlerle, salâvatlarla, dört halifenin isim ve sıfatlarını zikretmekle ve ihlâs sûresini okumak sûretiyle ibadet nevesi içinde değerlendirir ve süslerler.

Tesbih ve Salâvat

anlıurfa'da terâvih namazının her dört rekâtı arasında tesbih okunmakta ve salâvat getirilmektedir. Bu tesbih ve salâvat, belirli bir melodi ve makâmda, “Urfa Ağız” diye ifade edilen bir tavır ve tarzda okunmaktadır. Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından okunması tavsiye edilen ve bevakit namazın sonunda yapılan tesbihatta okunan;

“*Sübhânallâh ve'l-hamdulillâh ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm.*” (1) cümlesi icra edilir.

Buna ilâveten ikinci bir cümle olarak da;

“*Allâhümme salli alâ seyyiddinâ Muhammed'in ve alâ âli Muhammed.*” ifadesiyle Peygamberimiz'e (s.a.v.) ve ehl-i beytine salavat getirilir.

Cumhur müezzinliği (2) kapsamında câmilerde görevli müezzinlerle beraber müsikîye âhîna, güzel sesli ve bu konuda tecrübeli zâkir ve hâfızlardan en az üç kişiyle okunan tekbîr, tesbih ve takdisten oluşan yukarıdaki hadis metni ve ikinci cümle olan Hz. Peygamber'e ve O'nun ev halkına ve ashabına salâvat, melodi itibarıyla tamamıyla anlıurfa'ya mahsus, yöresel bir câmi müsikîsi formudur. Klasik

çargâh makamında olu turulan bu formun birinci cümlesi üç defa tekrar edilir, üçüncü tekrarda ikinci cümle de ilave edilerek serbest, yüksek perdeden ve yürük (hızlı) bir ekilde icra edilmektedir.

Salât-ı Kemâliye

Salât-ı Kemâliye, dinî veya tasavvufî törenlerin bazen başında bazen de son kısmında seslendirilen müzikî türüdür. Salât-ı Kemâliye, Şanlıurfa'da belirgin olarak iki yerde okunmaktadır. Bunlardan biri mevlid merasimi, diğeri ise terâvih namazının sonudur. Salât-ı Kemâliye, Şanlıurfa'da çoğunlukla okunan Siverekli Yusuf Sami Efendi'nin (ö. 1932) *Mevlidü'n-Nebî* adlı Türkçe mevlid manzumesinin başında uşâk makamında ve kendine özgü usûlüyle icra edilmektedir. Salât-ı Kemâliye'nin güftesi, Arapça ve uzunca üç cümleden oluşmaktadır. Her cümle salât ve selâm ile başlayıp Peygamberimiz'in (s.a.v.) sıfatlarından birinin zikredilmesiyle devam etmektedir.

"Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ hayri'l-verâ Muhammed'in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve kemâ yeliku bi kemâlihî.

Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ nûri'l-hüdâ Muhammed'in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve kemâ yeliku bi kemâlihî.

Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ emsi'd-dühâ Muhammed'in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve kemâ yeliku bi kemâlihî."

Salât-ı Kemâliye, Şanlıurfa'da Ramazan ayında terâvih namazının sonunda yukarıdaki güfte ve kendine mahsus usûl ile segâh makamında okunmaktadır. Şanlıurfa'da salâvat denilen, terâvih ve vitir namazları arasında üç defa tekrarlanarak okunan Salât-ı Kemâliye, cumhur müezzinli çerçevesinde, cemaatin de i tirakiyle co ku ve evk ile icra edilmektedir. Güftenin ikinci cümlesinde "Nûri'l-Hüdâ" bölümü okunurken cemaat, Peygamberimiz'e (s.a.v.) salâvat getirerek elleriyle başta yüzleri olmak üzere vücutlarını mesheder.

Sonuç olarak; Şanlıurfa'da Ramazan ayında icra edilen bu iki form, müzikî literatürü açısından "ulus" statüsündedir. Yani güftesi Arapça, fakat yöresel melodi yapısına sahiptir. Tesbih ve salâvat, bestesi ve icra edildiği yer olan terâvih namazı itibarıyla tamamıyla orijinal, otantik ve yöreseldir. Salât-ı Kemâliye ise Osmanlı döneminde daha çok Kâdirî ve Rıfâî tarikatlarında zikre başlama salâvatı olarak icra edilmiş bir formdur. Salât-ı Kemâliye, günümüzde aynı maksat ve yaygınlıkta kullanılmamakla beraber Şanlıurfa'da tasavvuf ve tarikat kültürünün dinî ve sosyal hayata kazandırdığı bir Dinî müzikî formu olarak varlığını devam ettirmektedir.(3)

Dipnotlar

- (1) Hadisin metni için bkz. İbn. Mâce, Dua, 16; Timizî, Deavât, 26, 139, 141; Müslim, Zikir, 32.
- (2) Namaz sonrasında birden fazla müezzinin i tirakiyle icra edilen müezzinli ve Cumhur müezzinli i denir.
- (3) Terâvih Zikri ve Salât-ı Kemâliye, Rızvaniye Câmii müezzini Said Bağmancı hocadan dinlenerek notaya alınmıştır.

Yöresi: Şanlıurfa
Kaynak: Said BAĞMANCI

TERAVİH ZİKRI
Çargâh (Klasik) Tesbîh

Derleyen ve Notaya Alan
Dr. Hüseyin AKPINAR

Serbest

SÜB HA NAL LÂH VE'L HAM DU LIL LÂH VE LÂ İ LÂ HE İL LAL LÂ HU VA'L LÂ HU EK BER

VE LÂ HAV LE VE LÂ KUV VE TE İL LÂ BİL LÂ HİL A LİY YİL A ZİM

AL LÂ HUM ME SAL Lİ A LÂ MU HAM ME DİN VE A LÂ Â Lİ MU HAM MED

AKPINAR

Yöresi: Şanlıurfa
Kaynak: Said BAĞMANCI

SALÂT-I KEMÂLIYE

Segâh Salât

Derleyen ve Notaya Alan
Dr. Hüseyin AKPINAR

J = 96
Dewr-i Hind

AL LA HUM ME - - SAL - Lİ - - VE SEL LİM VE - BE - - - RİK -

Düyek

A - LÂ - HAY RİL VE RÂ - - MU HAM ME DİN VE A - LÂ
NÜ RİL HÜ DÂ - -
ŞEM SİD DU HÂ - -

Â - - - Lİ Hİ - A DE DE KE MÂ - - - LİL - LE - - -

Hİ VE KE MÂ YE Lİ - - KU Bİ KE - MÂ - - - Lİ Hİ

AKPINAR

KEME MANTARI

ve

URFA MUTFAĞINDAKİ YERİ

M. Maruf BALOS
Biyoloji Öğretmeni

Yurdumuzda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da doğal olarak yetişen, görünümü daha çok patatesi andıran,anlıurfa'da "keme mantarı" olarak bilinen mantar türü *Terfezia boudieri* Chatin'dir.

Halk arasında "Kumi, Keme, Dümbelek, Domalan, Tombalak" diye adlandırılan; yeraltında ve toprak yüzeyinden 5-10 cm derinde yetişen *Terfezia boudieri* Chatin mantarının Akdeniz ülkelerinden Kıbrıs, Cezayir, Suriye, Tunus, Fransa, İspanya, Libya'da varlığını bilinmektedir. Ayrıca Orta Doğu'da Suriye'nin iç kesimleri, Kuveyt ve Suudi Arabistan'da mahalli olarak "Kamayeh, Kamah veya Kame" gibi isimlerle anılmaktadır (1).

Keme mantarı ilkbahar mevsiminde pazar yerlerinde ve manavlarda mevsimlik bir sebze gibi satılır.

Yurdumuzda da Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun uygun ekolojik ortamlara sahip

ortamlarında yetişen keme mantarı, bölgedeki bazı şehir merkezlerine (Urfa, Gaziantep, Malatya gibi) götürülerek pazar yerlerinde ve dükkanlarda mevsimlik bir sebze gibi satılmaktadır. Ayrıca yine bu şehirlerden Arap ülkelerine keme'nin ihraç edildiği de bildirilmektedir (1).

Yöre halkı tarafından "Kumi Otu" diye adlandırılan tek yıllık bitkilerden *Helianthemum* cinsine ait türlerle mikoriza oluşturur.anlıurfa'da mantarın bulunduğu yerlerde yetişen en bol bitkinin *Helianthemum salicifolium* olduğu tespit edilmiştir. Genellikle kumlu-taşlı topraklarda yetişir. Mart, Nisan ve Mayıs aylarında, ilkbahar yağışlarından hemen sonra bol olarak görülürler. Yöre halkı tarafından topraktan sopa yardımı ile kazılarak çıkarılmakta ve toplanmaktadır.

Tarihsel kaynaklarda, İbn-i Baytar tarafından anlatılan keme'nin sıkılması ile elde edilen suyun

Keme mantarı (*Terfezia boudieri*)

Keme ile mikoriza oluşturan *Helianthemum salicifolium*

göz hastalıklarına karşı iyi geldiği bildirilmiştir (2). Birecikli air “Baba Kani”nin Tıbb-ı Nebevi’yi kaynak göstererek, keme suyunun Peygamberimiz’ce göz tedavisinde kullanılabilceğini söylemektedir (3). Bu durum sünen-i Tirmiz’de (4) geçmektedir. Burada Peygamberimiz’in “Domalan (keme) kudret helvasıdır ve onun suyu göze ifadır” dediği kayıtlıdır.

1986’da yapılan bir çalışmaya göre *Terfezia boudieri* Chatin mantarından elde edilen usare ve diğer ekstreleri Gram(+) bakterilerden *Staphylococcus aureus*, *Bacillus subtilis* ve *Micrococcus luteus*’a ayrıca *Mycobacterium smegmatis*’e ve *Candida utilis* mayasına karşı antimikrobiyal aktivite göstermiştir. Gram (-) bakterilere antimikrobiyal aktivitesi *E. coli* ve *Salmonella thyphimurium* organizmalarında belirlenmiştir (5).

Libya’da yapılan bir çalışmada *Terfezia boudieri* Chatin besin değeri olarak onun protein, Fe, K, Ca, Na bakımından zengin olduğunu göstermiştir (6). Sonuçlar, temel amino asitlerden dokuzunu içermesi sebebiyle proteinin yüksek kalitede olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Keme mantarının yağ içeriği ve yağ asitlerinin analizi sonucunda, total yağ yüzdesinin düşük olduğunu, temel yağ asitlerinden linoleik asit bakımından zengin olduğunu ve çok doymamı yağ asitlerinden 22:4, 22:5’in bulunduğunu belirtilmiştir (7).

Yöre halkı tarafından keme bina 10-100 kg taze mantar toplandı ifade edilmektedir. Bunun bir kısmını kendisi kullanan halk geri kalanını bir ziraî ürün gibi satmaktadır. Keme mantarı 2011 yılında pazarlarda kilosu 20-50 TL arasında satılmaktadır. Ayrıca keme mantarının afrodizyak bir etkiye sahip olduğuna inanan Araplar tarafından Urfa ve Gaziantep’ten satın alınan keme mantarı, yurdumuza bir döviz girdisi sağlamaktadır.

anlıurfa ve Gaziantep yöresinde keme mantarı geni bir tarzda besin olarak değerlendirilmektedir. Ondan yapılan yemekleri şöyle sıralayabiliriz; yo urtlu keme yemeği, ha lanmış keme cacığı ve salatası, kemeli lahmacun, keme kebabı, keme böreği, hatta turusu gibi (2). Keme ayrıca bütün özellikleri muhafaza edilmek için salamura ve kurutma suretiyle kuru için saklanır.

Anadolu’da keme için söylenen bir rivayet şöyledir: Hz. Ömer, halifeli döneminde halk içine çıkıp evleri dolaştığı sırada bir kadının yetimlerinin karnını doyurmak amacıyla suda ta kaynattığını görür, bunun üzerine o eve erzak yardımı yapan Hz. Ömer suda kaynayan taları alıp toprağa serper, halk arasında ite o tardan kemenin oluştuğu ve bu günlere kadar geldiği söylenmektedir.

URFA MUTFAĞINDA KEME YEMEKLERİ

İkbahar mevsiminde lokantalarda özel mü terileri olan keme kebabları yapılmaktadır. Kilosu normal kebablara nazaran 3 kat pahalı olup. Sade kebab 15 TL den, Kemeli kebab ise 20 TL’den satılmaktadır.

Keme’den yapılan yemekleri şöyle sıralayabiliriz: Sade kebab, domatesli kebab, soğanlı kebab, sarımsaklı, yo urtlu kebab, patlıcanlı kebab, patatesli keme, safranlı keme, keme kavurma, keme ekisi, keme köfte, keme tavası, haspirli keme, güveçte keme boranı, kemeli tas kebabı, keme kavurma, kemeli omlet, kemeli pilav, keme çorbası, keme sote.

En yaygın keme yemeklerinden tarifler:

KEMEL KEBAP

Malzemeler:

1 kg Keme, 1 kg orta yağı koyun kıyması, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 kg odun kömürü.

Yapılışı:

Kömürler mangala konup ate yakılır kayılmaya bırakılır. Kemeler suya konup ısıtılır üzeri yumu ayınca bıçak süre süre üzerindeki kısımlar alınır. Kuşbaşı doğranır. Et bir kaba alınır, içerisine tuz konup iyice karıştırılır. Kebab için lerinden birine kemedden bir parça saplanır. Ceviz büyüklüğünde bir parça et alınıp avuca yuvarlanarak ekil verilip ortasından kemenin üzerine saplanır. Bir keme bir et olmak koşuluyla i tamamlanır. Bütün i lere aynı i lem uygulanır. Kayılmış kömür ateinin üzerine i ler dizilir bir süre beklenir. i lerin her iki tarafının iyice pi mesisi sağlanır. i tepisi en kebab bir kabın içine sırası bozulmadan çekilir, sıcakken servis yapılır. Kemeli kebab, iyice doğranmış maydanoz ve yeşil soğan karışımıyla dürüm yapılarak yenir. Bu i lem lokantalarda özel olarak hazırlanmış soğan, maydanoz, pul biber, sumak, domates ile servise sunulur (9) (ekil 1).

Not: Kemeler gevrek olduğu için doğrudan i e saplanırsa çatlar kırılır. Tenekeçilerde, kemeyi i ni geçebileceği kadar delen, huni eklinde keme delegeci vardır. Kemeler önce delegeci ile delinir, sonra da i e saplanır. Kemenin kabuklarını soyarak ve parçalamamak özen gerektirir. Eskiden keme, bıçak ile de il zıyan olmaması adına özel olarak hazırlanmış talaraya sürtülerek soyulmaktaydı.

Not: Bundan 60-70 yıl önce bahar ayları yağışlı geçtiğinde, köylüler topladıkları çuval dolusu kemeyi pazara getirir, domates ve patlıcan çıkıncaya kadar, bahar boyunca Urfa’da keme kebabı yapıldığı söylenmektedir.

Pazarda keme satışı

Yıkanmış, kabuğu soyulmuş keme

Kemenin kübağı doğranması (ekil 1)

Kıyma etin zırh ile çekilmesi

Keme kebabı
ekil 1. Pazardan Sofraya keme kebabının yapım aşamaları

Kemeli sade kebab

KEMEL SADEKEBAP

Malzemeler:

1 kg Keme, 1 kg orta ya lı koyun kıyması, 1 tatlı ka 1 1 tuz, 100 gr. tereya 1, 2 ba so an, 2 domates, 1 çorba ka 1 1 zeytinya 1, 1 demet maydanoz, kırmızı biber, karabiber, tuz, su ve dürümlük pide. Yapılı 1:

Kemeler yıkanarak soyulur, ku ba 1 do ranır. Kebaplık et, zırh ile çekilir, sonra kıymanın üstüne tuz serpip ezmeden harmanlanır. Bu kıymaya, do ranmı maydanoz, taze kırmızı biber ve karabiber ve keme konularak iyice harmanlanır. Hazırlanan et-keme karı mı, kebab i lerine yuvarlak biçimde saplanır ve mangalda pi irilir. Pi irilen kemeli sade kebablar bir lenger'e (tepsiye) çekilir. Dürümlük Urfa "açık ekmek" pidesi üzerine kemeli kebab yerle tirilir, yanına közde pi en biber, maydanoz, so an eklenerek dürüm yapılıp yenilir.

KEMEBORANISI

Malzemeler:

½ kg keme, ½ kg orta ya lı parça et, 2 su barda 1 yo urt, 2-3 di sarımsak, 2 yemek ka 1 1 sade ya , tuz.

Boranı köftesi için bak (yuvarlak).

Yapılı 1:

Etler ku ba 1 do ranır tencerede ya ile 15-20 dakika kavrulur. Kemeler yıkanıp fındık büyüklü ünde do ranır, kavrulmu ete ilave edilip kemeler de hafif kavrulur, üzerine 3-4 su barda 1 su ilave edilip et ve kemeler yumu ayıncaya kadar pi irilir. Bulgurla yapılan köfte nohut büyüklü ünde yuvarlanıp ya da kızartılır. Sulu keme yeme i taba a alınır, üzerine bir avuç köfte tanesi konularak servis yapılır (9).

KEMEL TASKEBABI

Malzemeler:

½ kg koyun eti, ½ kg keme, 2 ka ık sade ya 1, 1.5 su barda 1 ve biraz tuz.

Yapılı 1:

Et yıkanır, fındık büyüklü ünde do ranır. Kemeler yıkanır, et büyüklü ünde do ranır. Derin bir tavaya ya konur etler atılarak 10-15 dakika kavrulur, kemeler de etin üzerine konarak kavrulmaya devam edilir. Tencereye çok az su eklenip tuz atılır. Derin bir tas tavanın ortasına kapatılarak et ve kemenin tasın altında iyice pi mesi sa lanır. Sıcak servis yapılır. Bu yemek pilav ile de servis yapılabilir (9).

KEMEL CACIK

Malzemeler:

3-4 Keme, 1kg yo urt, 3 di sarımsak, tuz.

Yapılı 1:

Kemeler yıkanır, 2-3 su barda 1 su ile ha lanır. Sarımsaklı yo urt yapılır, kemeler incecik sarımsaklı yo urda katılır ve servis yapılır (9).

HASPR L KEME

Malzemeler:

½ kg Keme mantarı, ½ kg parça et, ilikli kemik 1 kg süzme yo urt, nohut, tereya 1, bir tutam haspir otu.

Yapılı 1:

likli kemikler suda ha lanarak suyu alınır. Parça et, nohut ile birlikte ilikli kemik suyunda ha lanır ve keme ilave edilir. Ardından süzme yo urt ile karı tırıp servis edilir. Servis ederken tereya 1 ile hazırlanmı haspir otu ile karı mı sos da ilave edilerek sıcak servis yapılır.

KEMEL OMLET

Malzemeler:

4 adet yumurta, 2 adet domalan (keme), 1 adet so an, maydanoz, margarin, karabiber, tuz

Yapılı 1:

Kemeler soyulup yıkanır, do ranır. So an do ranır ve kemeler ile beraber ya da kavrulur. Yumurtalar bir kaptı çırpılır, içine tuz, karabiber ve kıyılmı maydanoz eklenir. Üzerine kemeler katılır. Yumurtalar pi ince sıcak servis yapılır.

KEMEL P LAV

Malzemeler:

2 bardak bulgur, 1 kg keme, 4 ka ık sade ya , tuz, karabiber,

Yapılı 1:

Kemeler yıkanır ve küçük parçalara bölünür, tencerede kavrulur, 2 bardak suyla 15 dakika ha lanır. Tencereye bulgur eklenir, 2 bardak su eklenir ve tuz atılır. Suyu çekinceye kadar pi irilir. Üzerine karabiber serpilir. Sıcak servis yapılır (8) (ekil 2).

Bunların yanı sıra evlerinizde bu lezzeti tatmak adına tepsiye, bir köfte bir keme olacak ekilde yan yana dizip fırında kısık ate te özle ene kadar pi irebilirsiniz.

Te ekkür: Keme Kebabı tarifini bizimle payla an Altın lokantası çalı anlarına te ekkür ederim.

Kemelerin do ranması

Kemelerin so anlarla kavulması

Kemeli omlet

Keme Pilavı ve Keme kavurma

Keme kavurma

ekil 2: Evde keme yemekleri yapımı

Kemeli bulgur pilavı

KAYNAKLAR

(1) F. Gücin, B. Dülger, "Yenen ve Antimikrobiyal Aktiviteleri Olan Keme Mantarı (=Terfezia boudieri Chatin) Üzerinde Ara tırmalar" Ekoloji Çevre Dersisi, Nisan-Mayıs-Haziran 1997 SAYI: 23 (sayfa: 27-33)

(2) Baytop, T., Türkiye Bitkileri ile Tedavi, ist. Univ. Yayınları No: 3255, istanbul, 1985.

(3) Güzelbay, C.C., Kemeye Dair. Güney Postası, 1946.

(4) Mollamehmeto lu, Z., Sünen-i Tirmizi, Cilt 3, Yunus Emre Yayınları, 1981.

(5) Gücin, F., Tamer, A.Ü., Terfezia boudieri Chatin "Domalan"nın Antibiyotik Aktivitesi Üzerinde Invitro Ara tırmalar. VIII. Ulusal Biyoloji

Kongresi; Zooloji, Hidrobiyoloji, Temel ve Endüstriyel Mikrobiyoloji Tebli leri Cilt II, 107-113, E.Ü.F.F. Baskı i leri, izmir, 1986.

(6) Ahmed, A.A., Mohamed, M.A., Hami, M.A., Libyan Truffles 'Terfezia boudieri Chatin': Chemical Composition and Toxicity. Jour. of Food Science 46:927-929,1981.

(7) Konar, W., Gücin, F., Pehlivan, D., Elazı -Malatya Yöresinde Yeti en Çöl Domalanı Mantarından Terfezia boudieri Chatin'in Ya Asitlerinin Analizi, XI. Ulusal Biyoloji Kongresi, 24-27 Haziran 1992, Elazı , G. Biyoloji Sektiyonu Bildiri Kitabı, 189-194, 1992.

(8) <http://www.urfaurfa.com/?Bid=161044>

(9) S. Algin, "Yöremizden Soframıza Urfa Mutfa ır" Harran yayınları, anlıurfa.

ORTAÇA DA B R ÖVALYE : URFALI JOSEL N

Mehmet KURTO LU
Vakıflar Genel Müdürlü ü
Kültür ve Tescil Dairesi Yayınlar Müdürü

672 yılında slam hâkimiyetine giren Urfa, yönetim olarak Müslümanların hâkimiyetinde olsa da nüfus olarak Ermeni, Süryani, Yahudilerin yo unlukta ya adı ı bir ehirdir. ehir slam'ın fethinden sonra da birçok milletlerin hâkimiyeti altına girip çıkmı tır. Haçlı Seferlerinin yo unla tı ı binli yıllarda iktidar bazen sava larla bazen de ihanetlerle elde i tirmi tir. Örne in Selçuklular ehri muhasara etti inde uzun süre dayanamayan Urfa, ehri kapılarını açacaklarını, yalnızca Selçuklu ordusunun elindeki a ır silahlarını yakmaları (Mancılık) art ko mu lardır. Selçuklu ordusu ko ulan artı kabul etmi , a ır silahlarını imha etmi , ama Urfalı Ermeniler verdikleri sözü tutmayarak ehri teslim etmemi lerdir. Yaptıkları bu hileye dini bir kılıf uydurarak, ehri sa'nın mendilinin korudu unu söylemi lerdir...

Daha sonra bu Mendil Efsanesi her sava ta gündeme gelmi tir. Melik ah zamanında 1087 yılında Emir Bozan tarafından fethedilen Urfa, Melik ah'ın ölümünden sonra karde i Tutu 'un hâkimiyetine verilmi , Tutu ehre yerle tirdi i Türk garnizonunun yanı sıra ermeni halkın idaresini Thoros'a bırakmı , Thoros ise hile ile Türklerin hâkimiyetinden kopardı ı Urfa'nın yönetimini ele geçirmi tir. Thoros iki yıl süren bu iktidarını ehri e rafının baskısı sonucu Haçlı kuvvetleriyle bölgeye gelen Baudouin'e bırakmak zorunda kalmı tır. Baudouin, yanında seksen övalye ile ehri teslim almı tır. Urfa'yı zapt eden övalyelerin sayısı hakkında çe itli rivayetler vardır. Bu rivayetler iki yüzden yedi yüze kadar çıkmaktadır. Büyük ihtimalle Baudouin, Urfa'ya seksen övalye ile 6 ubat 1098 yılında gelmi , geri kalan övalyeleri zapt etti i kalelerde bırakmı tır.

Baudouin'in iktidarı Ermeni Thoros'un elinden alı ı büyük bir törenle olmu tur. Zira Thoros'un çocu u olmadı ı için tahtına varis olarak en güçlü aday Baudouin çıkmı tır. O dönemin geleneklerine göre

Baudouin'in Ermeni Thoros'un o lu sıfatı alması gerekmektedir. Bunun için Thoros'un e i çıplak bedeni üzerine geni bir hırka giyer ve Baudouin'de çıplak olarak bu hırkanın içinden teni Thoros'un e inin tenine de erek geçer ve böylece bir ba kurulmu olur... Bu gelenek Urfa'da bugün dahi hiç çocu u olmayan veya erkek çocu a sahip olmak isteyen kadınlar arasında sürmektedir. Kara çar afın veya elbisesinin içinden küçük ya takı çocukları üç veya yedi defa geçirerek çocukları olaca mı dü ünürler... Baudouin için yapılan bu tören Ermeniler arasında bile dedikodulara neden olur. Çünkü yapılan bu törende ya sınırı a ılmı tır...

Daha sonra Samsat seferinden dönen Baudouin ile Thoros'u sevmeyen bir takım i birlikçiler Baudouin ile anla arak Thoros'u öldürürler. Bu konuda da çe itli rivayetler vardır. Zira seksen övalye ile ehri elinde tutan Baudouin ile Thoros arasında birbirine kar ı büyük bir güvensizlik olu mu tur. Bu güvensizlik sonucu Baudouin, içerdeki i birlikçilerle anla arak Thoros'un öldürülmesini tertiplemi tir. 10 Mart 1098 yılında Thoros'un ölümünden hemen sonra Baudouin ehri hâkimiyetini tamamen eline geçirmi ve Urfa Haçlı Kontlu unu kurmu tur. Daha sonra Suruç ve Samsat Kontlu a ilhak etmi tir. ehirde sert tedbirler uygulayan Baudouin, daha sonra soylu ve anlatıldı ına göre, da larda birçok kale ve müstahkem mevkie sahip zengin bir Ermeni Reisinin kızıyla evlenmi tir. Baudouin, Urfa'da yalnız kendisi evlenmekle kalmamı , yanında getirdi i övalyelerinde kendisine sıkı sıkıya ba lı kalmasını sa lamak için onları yerli ve zengin Ermeni kızlarıyla evlendirmi tir. Hatta Urfa'da ırkları birle tirecek politikalar izledi ini söyleyenler olmu tur.

Bugün dahi ehirde güçlü bir aristokrat yapı vardır ve bunlar yalnızca aynı soyluluk ve zenginlikte kimselerle evlenirler. Özellikle kızlarına denk bir damat adayı bulmadıkları müddetçe evlendirmezler, evde kocayana

kadar tutarlar... Böylece hem soyluluklarını hem de zenginliklerinin bölünmemesini sağlamış olurlar. Kırsalda yakın akraba evliliğinin en büyük nedenlerinden biri yine soy ve malın bölünmemesine dayanır. Baudouin, bu süre zarfında kendini iktidara taşıyan yerli i birlikçileri yüksek mevkide tutmuş, daha sonra da ardan Haçlı takviyesi alınca onları makamlarından uzaklaştırarak tam bir haçlı zihniyeti ortaya koymuştur. Ayrıca Baudouin'i iktidara taşıyan ehirin 12 soylu e rafisi, da ardan gelen Haçlıların kendilerin kültür ve sanat yönünden daha üstün olduğunu, Baudouin'in onların fikirlerine de er verdiğini görmüş, içlerimi ve pi man olmuşlardır.

Türklere elçiler göndererek Baudouin'i ehirde nasıl kovacaklarının planını yapmışlar. Bunu haber alan Baudouin, zengin ve soylu bu e rafinin tümünü hapse atıp, büyük bir yekûn tutan mallarına el koymuş, sonra bunların daha da büyük hazineleri olduğunu öğrenince, özgürlüklerine karşılık daha fazla mal talep etmiştir. Suikastçıların elebaşı olan iki kişinin gözlerine mil çektirmiş ve halktan haberdar olanların burunlarını, ellerini ve ayaklarını kestirip ehirde kovmuştur. 18 Temmuz 1100'de Kudüs Kralı Godefroi Bouillon'un ölümü üzerine Baudouin, Kudüs'e kral olmak üzere çağırılmıştır. Kuzeni Baudouin du Bourg'u Urfa'ya kral olarak bırakarak 2 Ekim 1100 tarihinde iki yüz övalye ve yedi yüz yaya olarak Kudüs'e hareket etmiş, 9 Kasım 1100 tarihinde Kudüs'e girmiştir. I.Haçlı Seferleri'nin en dikkate ayan ahsiyeti olan Baudouin, İlk Haçlı Krallığı'nı Urfa'da daha sonrada Kudüs'te devam ettirmiş ve 1118 tarihinde vefat etmiştir.

Baudouin'in Kudüs krallığına geçmesinden sonra yerine geçen kuzeni Baudouin de Bourg, tıpkı kuzeni I. Baudouin gibi yerli ve zengin bir kadın olan Malatya hâkimi Gabriel'in kızı Morphie ile evlenmiştir. Böylece Frank-Ermeni i birliğinin yolunu yataktan geçirmiştir... Zira bu evlilikten Melisende, Alice, Hodieme, Joveta adlı dört kızı olmuş ve bu kızlardan (Melisende) do an çocuklar Kudüs krallığı'nın varisleri olmuşlardır...

II. Baudouin Urfa krallığı döneminde devrinin en kahraman övalyelerinden sayılan Joselin'i görüyoruz. Joselin II. Baudouin'in teyzesi olmuştu. Joselin'in büyük ihtimalle I. Haçlı ordusu içinde kutsal Topraklara hac için yola çıkması övalyelerden ama I. Haçlı seferlerinde ismine rastlanmamaktadır. Fırat'ın batısında kalan bölgeyi Tell Be ir olmak üzere Joselin'e veren II. Baudouin bu sayede hâkimiyetini güçlendirmiştir... övalye Joselin ismi tarihi kayıtlarda Harran Savaında önce çıkıyor.

Urfa Haçlı Kontluğu hâkimiyeti altında olduğu sırada Harran'da slam hâkimiyeti söz konusudur. Kudüs Haçlı krallığı'nı rahatlatmak ve do u Müslümanları ile Suriye bölgesinin bağlantılarını kesmek üzere II. Baudouin Harran'ı ele geçirmek istiyordu. Antakya'ya haber gönderip Bohemund ve Tankred'i yardıma çağırması, Ermeni savaçıları da yanına alarak muhasara altına almış, ehirde kalanlar, ehri teslim etme telaşında iken, Urfa ve Antakya ordusu kendi içinde ehri taksimde anlaşmazlığa düşmüş, Antakya kuvvetleri bir rivayete göre taktik gereği, bir başka rivayete göre de bu antlaşmazlık yüzünden arkada kalmıştır. Rasulayn'de

toplantı olan Müslüman kuvvetleri ise Harran'ı muhasaradan kurtarmak üzere yürüyüşe geçmiş ve iki ordu Belih Irmaş kenarında karşı karşıya gelmiştir. İlk hamlede bozguna uğrayan Müslümanları takibe kalkışan II. Baudouin'in ordusu, mevzilerinden iki fersah uzaklaşınca Müslümanlar tekrar geri dönüş yaparak orduyu darmadağın etmiş, bu kaçış sırasında II Baudouin ve Joselin atları çamura saplandı ve için düşmüş esir olmuşlardır. Savaş uzaktan seyreden Antakya ordusu ise savaşa katılmadan meydanı terk etmiştir.

Harran zaferini kazanan Çökürmüş, daha sonra Urfa üzerine yürümüş ehir on beş gün muhasara altında tutmuştur. II. Baudouin, Çökürmüş tarafından Musul'a Joselin ise Hısn Keyfa Sökmen'in yanına götürülmüştür. Urfa Haçlı kontluğu'nun idaresi bu sırada Tankred'e kalmıştır. Çökürmüş, Urfa kontu özgürlüğüne karşılık on beş bin Bizans altını istemiş, bu teklif Kudüs Kralı I. Baudouin'in kulağına ulaşmış, o da Tankred ve Bohemund'a haber göndererek derhal kurtarılmasını istemiştir. Urfa'nın yıllık kırk bin altın gelirine göz koymuş olan Tankred savaçılarını dahi maaşını ödeyemeyeceğini belirterek esaretten kurtarmaya yanaşmamıştır.

Kral Baudouin için istenilen fidye de büyüktür. Bu yüzden önce on iki bin dinar fidye karşılığında Joselin'in serbest bırakılır. Fidyeyi ödemesi için Tell Be ir e rafından 12 kişiyi rehine bırakılır. Daha sonra bu rehinelere kaçarak kurtulunca Joselin fidye ödemeksizin kurtulmuş olur. Cavlı'nın elinde esir bulunan Kont Baudouin için yetmiş bin dinar istenir. Bugün Suriye sınırları içinde bulunan ama Türkiye'ye ait olan Ceber Kalesi'nde esir tutulan Kont Baudouin'in esaretten kurtuluşu şöyle anlatılır: *"yi bir arabulucu olan Fırat kıyısındaki Ceber kalesinin tanınmış sahibinin yardımı ile Baudouin'in fidye-i necatı yetmiş bin dinar olarak tespit edildi. Joselin bunun yirmi beş bin kadarını toplayarak bizzat Ceber kalesine götürdü. Kalanı için de teminat verdi. Kumandan bu meblağı elçiler vasıtasıyla Musul'a gönderdi. Joselin kendi nezareti altında bulunduğ u cihetle de paranın bakiyesi için sorumluluğ u üzerine aldı. Musul'a tayin edilmiş olan Cavlı, Joselin hakkında birçok eylemler duymuş fakat onu görmemiştir. Onun bu meblağı için kendisini rehine olarak Türklerin eline teslim etmiş olduğ unu duyunca onu görmeyi arzuladı. Elçi heyeti yirmi beş bin dinarı hamilen gelip, kalan kırk beş bin dinar için Ceber kalesinin sahibinin kefil olduğ unu söyledikleri vakit Cavlı, kont Baudouin'e serbest bıraktı. Mehur ve fevkalade bir savaçı olduğ unu itmiş olduğ u Joselin'i görmek arzusunun dair haber gönderdi. Ceber kalesinin emiri, Joselin'e elbise, kıymetli bir at ve Frank silahları verip Musul'a yolladı. Joselin oraya vardığ u zaman vali, seçkin askerlerini beraberinde alıp tören meydanına gitti ve Joselin'e, huzurunda bir at koşusu yapmasını emretti. Joselin atını koşturdu. Mızrağıyla bazı talimler ve öteye beriye turlar yaptı. Bundan hoşlanan vali, Baudouin'in fidyesinden on bin dinar indirdi. Joselin atını indi, valinin önünde yer öptü ve ona teşekkür etti. Bu eylem için on bin dinar daha indirildi. ehire döndükleri vakit vali, ona bir ziyafet verdi ve on bin dinar da bu vesile ile bağışlandı. Joselin birkaç gün Musul'da kaldı. Vali ona karşılık çok nezaketle hareket etti. kisi de ya adıkları müddetçe birbirilerine karşılık savaç mayacıklarına ve bilakis lazım olduğ u zaman birbirilerine yardım edeceklerine dair yemin ettiler. Vali,*

Joselin'e hediyeler verdi. Onu tam manası ile serbest bıraktı, Baudouin'in fidyasından kalan bakiyeyi affetti ve onu selamete u urladı. Böylece Allahın lütfü ile ikisi de kurtulmuş oldular.”

Bazı kaynaklarda ise Joselin'in yakınlığıyla dolayısıyla serbest bırakılmı tır diye geçmektedir... Kendi aralarında bölünmüşlükler ya ayan gerek Müslüman gerekse Hıristiyan krallıkların din ayrımı gözetmeksizin ittifaklar yapmı tır. Bu sırada Antakya hâkimi Tankred ile Halep Meliki Rıdvan arasındaki ittifak, Cavlı'yı ürkütmü o da daha önce serbest bıraktı ı Baudouin ve Joselin'den yardım istemi , bu ittifak sonucu Antakya ordusu ile Urfa ordusu Tell Be ir'de kar ı kar ıya gelmi tir. Antakya ordusu ilk önce Kont Baudouin ve Joselin'in bulunduğu noktaya saldırımı , Cavlı sol taraftan yaptı ı hücum ile orduyu bozguna u ratmı , ama askerleri frankların yedekte bıraktıkları atları görünce alıp kaçmaya ba lamı , franklar bundan faydalanarak Cavlı ve Baudouin'e büyük bir ma lubiyet ya atmı tır. Kont Baudouin, Joselin, Cavlı ve askerleri kaçmı , Müslümanların büyük ço unlu u kılıçtan geçirilmi tir. Urfa halkı ise Kont Baudouin ve Joselin'in bu sava ta öldü ünü sanarak tela ma dü mü , Aziz Ioannes kilisesinde toplanarak ehri kimin yönetece ini tartı mı ladır. ehre dönen Kont Baudouin ve Joselin ehri kaypak ve gammazcı yapısını bildiklerinden bu toplantıyı kötüye yormu , halka iddetli zulümlerde bulunmu , hatta pek çok ki inin gözünü oyarak i kenceye tabi tutmu lardır. Halk arasında topladı ı yüklü miktarda para kar ılı nda ancak Kilisenin ba piskoposunun gözlerinin çıkarılması engellenebilmi tir.

Bu dönemde Müslümanların birlik olu turamaması, güçlü ve kalabalık a irtet ve beyliklerin Hıristiyanlarla ittifak kurmaları özellikle Suriye bölgesinin parçalanmasına neden olmu ve Haçlı Devletleri'nin gücünü peki tirmi tir. Ki isel çıkarlar ve küçük menfaatler zaman zaman Müslüman emir ve kralları Haçlılarla ittifak etmeye itmi , bu durumdan en çok faydalananlar ise Haçlılar olmu tur. Antakya hâkimi Tankred'in ani ölümü üzerine Antakya Prenslı ine Kont Baudouin'in kız karde iyle evlenen Roger de Salerne geçmi , Urfa Krallı ı ile Antakya Prenslı i arasındaki husumet ise sona ermi tir. Bu sırada ekonomik sıkıntı ya ayan Kont Baudouin, Fırat'ın kuzeyine hâkim Joselin'i Urfa'ya ça ırmı , daha sonra onu hapse atarak gelir durumu iyi olan bu bölgenin yönetimini ele geçirmi tir. Joselin'in hapis kaldı ı zindan Bugünkü Mahmuto lu Kulesi' olarak adlandırılan Bey Kapısı'ndaki burcun içindedir. Bu durum Joselin ile Kont Baudouin'in arasının açılmasına neden olmu tur. Joselin'i önce hapse atan daha sonra da ehirden süren Kont Baudouin, 1113 yılında ehirde büyük bir Ermeni tehciri gerçekle tirmi tir. Bunun nedeni ehir halkının kendisine verdi i güvensizlik ve kendisi Tell Be ir'de iken, Harran'a yürüyen Mevdud'un ordusudur...

Urfalı Mateus halkın ya adı ı bu durumu u cümlelerle ifade etmi tir. “ *Dilenci olarak gelen Frankları ilk olarak haçla kar ılayıp sinesine basan bu ehir; imdi dul kalmı bir kadın gibi yalnız oturuyordu. te Franklar bu ehri kendilerine yapmı oldu u iyiliklerin kar ılı ı olarak onu, en kötü muamelelere maruz tuttular ve Hıristiyanlara bu fenalı ı*

reva gördüler.” Hapisten kurtulan Joselin ise Kudüs'e gider ve Kudüs Kralı I. Baudouin tarafından Galeilela Prinkepsli ine getirilmi tir.

Kudüs Kralı I. Baudouin'in ölümü üzerine Fransa'ya elçiler gönderilerek a abeyi Eustache Kudüs'e ça rılır. Bu sırada Kudüs'te bulunan Urfa kontu II. Baudouin'e krallık verilmi tir. Böylece II. Baudouin Urfa Kudüs Krallı ı ile birlikte Urfa Kallı ını da elinde bulundurmu oluyordu. Urfa'dan ayrılırken yerine Birecik hâkimi Galerardı Puiset'yi görevlendirmi tir. Bu sırada Joselin kırgın olmasına ra men Kudüs Krallı ına II. Baudouin'i gelmesi için u ra vermi tir. Kont Baudouin ise Kudüs Kralı seçildikten sonra Bölgeyi çok iyi tanıyan Joselin'i Urfa Kontlu una getirmi , böylece onu ödüllendirmi tir. Joselin'in Urfa'ya gelinceye kadar ehri bir buçuk yıl Galeran yönetmi tir. Haçlıların bölgede oldu u dönemde Müslümanlar ile Frenkler arasında sık sık ya ma, talan, katliam olayları ya anmaktadır. Sava an ve talanın ya anmadı ı yıl hemen hemen yok gibidir.

Antakya hükümdarı Roger'ın kızıyla evlenip, Azaz Kalesi'ni ceyiz olarak alan Joselin, karısını Urfa'ya getirirken geceyi Birecik'te geçirdi i sırada, Belek Gazi'nin dört bin süvarisiyle Urfa önlerine geldi ini talan ve ya mada bulundu unu, Harran civarında bir yerde konakladı mı haber alınca, yanına yüz sava çı alarak harekete geçmi tir. Belek Gazi'yi konakladı ı Ra's Keyfa'da kıstırmak için hızlı hareket eden Joselin, ertesi gün ö lene do ru yorgun ve susuz bir ekilde Belek Gazi'nin kuvvetleriyle aniden kar ıla mı tır. Tarih 13 Eylül 1122'dir. Joselin bu büyük güç kar ısında geri dönmek yerine çarpı ır ve bu çarpı mada övâlyelerinin büyük ço unlu u öldürölür. Joselin, Galeran ve birçok övâlye esir alınır. Belek Gazi aldı ı esirleri Urfa önlerine getirip, ehri efendilerinin ellerinde oldu unu Urfalılara göstermi , ehri teslim etmediklerini görünce, esirleri Harput zindanına göndermi tir. Belek Gazi elindeki esirler dolayısıyla Urfa ehri'nin teslim almak istemesi üzerine Joselin ona öyle demi . “ *Bizim ile ölkemiz deve yüküne benzer; bir deve ölünce yükü ba ka bir deveye yüklenir. Bizim topraklarımız artık bizim hâkimiyetimizde de ildir.”* Joselin'in esir dü mesi Urfa'yı endi elendirmi , Joselin gibi güçlü bir liderin yoksullu unu hissetmi lerdir... Bu sırada Antakya'da bulunan Kudüs Kralı II. Baudouin, Joselin'in esir dü tü ünü haber alınca Urfa'nın sorumlu unu Ke i Geoffroy'a verir.

Kral II. Baudouin, Joselin ile Galmeran'ın intikamını almak üzere büyük ordu toplayarak Belek Gazi'nin üzerine yürür. Raban ehri'ne geldiklerinde iki ordunun birbirinin yakınında olduklarından haberleri yoktur. Baudouin az sayıda bir asker ile Sence köprüsünü geçip, suyun kar ı tarafına köpek suyu denilen yere çıkmı . Bu yerin yakınında pusu kurmu olan Belek Gazi, Kral Baudouin'un çadırını kurduktan sonra ahinleriyle ava çıkması üzerine, Belek Gazi aniden saldırarak frankları kılıçtan geçirmi tir. Kudüs Kralını, 18 Nisan 1123 tarihinde ye ni ile birlikte esir almı tır. Daha sonra onu da Joselin ve Galmeran'ın bulundu u Harput zindanına kapatmı tır...

Joselin'in zindandan kaçı ı tam bir ortaça masalıdır. Haçlıların en soylu ve cesur sava ılarını esir verdikleri

olaylardan daha çok, Joselin'in kaçı öyküsü üstünde durmu lardır. Bir kahramanlık destanı gibi anlatılan kaçı öyküsüne birçok Haçlı tarihçisi geni yer vermiştir.

“Uzun bir süre yardım alamadan kalede hapsedilmiş kalan esirler, büyük bir keder içinde bir kurtuluş yolu bulabilmek için aralarında müzakereler yaptılar, birçok plan ve tertipler düündüler. Nihayet ehirde bulunan Ermeniler ile anlaşarak onların kendilerini kurtarmak için dışarıdan yardım sağlamalarını temin ettiler. Franklar, bu araçlar vasıtasıyla civarda oturan Ermenilere birçok hediyeler ve büyük mükâfatlar vaat ederek onların dostluklarını satın aldılar. Sonunda iki taraf yeminle anlaşmıştı. Bundan sonra yapılan plana uygun olarak Urfa'dan buraya 50 kadar casus gönderildi. Komplocular ticari elyazmalar veya satan çok fakir kimseler gibi giyinmişlerdi. Bunlar uygun bir zamanda kalenin kapısına kadar sokuldular. Bu sırada kale kumandanı, esirlerin dostu olan bir Ermeni ile satranç oynamakta idi. Bu adamlar gözyaşları kendilerine yapılan haksızlıkları ifade etmek istiyorlarmış gibi, ihtiyatla ve göze çarpmadan kumandana yaklaşıyorlardı. Fakat birdenbire elbiselerinin altına sakladıkları hançerlerini çıkarıp, süratle kumandanın üzerine atılıp onu öldürdüler ve hiç vakit kaybetmeden orada buldukları kılıçları alarak önlerine çıkan herkesle dövüşüyorlardı. Kalede takriben 100 kadar Türk askeri vardı. Kısa zamanda askerler bertaraf edilerek esirler haptisten kurtarıldı.

Ancak zindandan kurtarılmış olan kral ve diğer Frank esirleri henüz kalede bulunurlarken, burası civardaki Türkler tarafından her taraftan kuşatıldı, içeri girişi ve çıkışı engellendi. Bunun üzerine kral ve adamları çeşitli çareler arayarak kaleden dışarıya nasıl çıkabileceklerini düşünmeye başladılar. Sonunda Joscelin'in gizlice kaleden kaçmasına ve muhasara altındaki Frankları kurtarmak için yardım getirmesine karar verdiler. Bunun üzerine Joscelin geceleyin üç adamı ile beraber, gizlice kaleden çıktı. Ay ışığı altında ve korku içinde, kaleyi kuşatan Türk birliklerinin arasından süzülüp geçmeyi başardıktan sonra, bunu bildirmek üzere, daha önce kararlaştırdıkları gibi, adamlarından birisi ile yüzünü krala geri gönderdi. Bundan sonra Joscelin yakalanmamak için gündüzleri saklanarak ve ancak geceleri yoluna devam ederek ilerledi. Yol boyunca ayakta kalabiliyorlardı. Ayakları çıplak, üstü başı perişan nihayet Fırat kenarına ulaştı. Nehir kenarında karıya geçebilecek bir köprü bulamayınca, yanında taşıdığı iki sülümünü hava ile fırlatıp can simidi olarak kullandı. Yüzme bilmediğinden zorlukla ve ancak adamlarının yardımı ile karıya geçebildi.

Çok zor şartlar altında yaptığı bu seyahat sonunda Joscelin yorgunluk, açlık ve susuzluktan bitkin bir halde idi. Bütün gücü tükenmişti. Görünürlerde kendilerine yardım edecek kimse de görünmüyordu. Hemen yakınındaki bir çavdar tarlasının altına uzanan Joscelin, üzerine çalı çırpı ile örtterek, biraz uyumak ve dinlenmek istedi. Adamlarından birini de yakınındaki yerli ahaliden yiyecek temini için gönderdi. Joscelin'in adamı buldukları yere yakın bir tarlada kuru incirler ve üzüm taşıyarak çalı başında bir Ermeni köylüsünü gördü. Ona ihtiyatla yaklaşmıştı. Ona konuştuktan sonra da köylüyü efendisinin yanına getirdi. Joscelin, çok aç olduklarını söyleyerek köylüden biraz ekmek rica etti. Fakat köylü Joscelin'i tanıyınca ayaklarına kapandı. Joscelin, önce tedirgin oldu ise de köylü ona korkmamasını ve ona yardım edeceğini söyledi. Bunun üzerine Joscelin başından geçenleri köylüye anlattı. Ona, kaçıp kurtulmak hususunda kendisine yardımcı olmasını istedi ve

Tell-Ba ir'e kadar birlikte gelmesini teklif ederek, buna mukabil ona arzu ettiği kadar para ve mal vereceğini dair yemin etti. Köylü, Joscelin'e karıya gideceğini hiçbir şey vermese de yardım edeceğini, nereye isterse götüreceğini, çünkü bir zamanlar onun kendisine iyi davranmış, merhamet edip ekmek vermiş olduğunu, imdi ise bunun karıya gideceğini ödemeye hazır bulunduğunu söyledi. Sonunda birlikte Tell-Ba ir'e gitmeye karar verdiler. Bunun üzerine köylü gidip karısını, kızını ve eşiyle birlikte getirdi. Böylece küçük grup yola koyuldu. Seyahat boyunca tanınmamak gayesi ile Joscelin eşiyle beraber, sanki babası gibi çocuğu kucağında taşıdı. Joscelin için zor ve korkulu da olsa sonunda küçük kabile salimen Tell-Ba ir'ine ulaştı. Joselin'i Tell be ir'de karısı, maiyeti ve halk büyük bir sevinç ve coşkunluk içinde karşıladı. Ancak Joselin burada fazla kalmayarak hemen yola çıktı ve önce Antakya'ya sonra da Kudüs'e gitti. Orada tanrı'nın merhametine minnet borcunu ödemek üzere, esaretinin hatırası ve kurtuluşunun anısı olarak yanına getirdiği iki zinciri Golgatha tepesindeki mihraba takdim etti.”

Joselin Kudüs dönüşü yanına Trablus ve Antakya birliklerini alarak Tell Be ir'e geldi. Bu sırada Belek Gazi'nin Harput Kalesi'ni tekrar ele geçirdiğini duyunca planlarını değiştirdi. Halep bölgesinde yardım yapmış, yiyecek sıkıntısına düşen ordusu da yalnızca kendisi Antakya'da kalmıştı. Belek Gazi ise Harput kalesini ele geçiren Kont Baudouin'in teslim olmasını istemiştir, fakat Kont teslim olmamıştır. Bunun üzerine Belek Gazi, kalenin inşaat edildiği kayanın altına kanallar kazdırarak içini odunlarla doldurup ateş vermiş, kule çıkan yangın dolayısıyla büyük bir gürültüyle yıkılmış ve yanmıştır. Alevler büyüklükte karışmışta dehşetli düşen Kont araçlar dolayısıyla Belek Gazi'den aman dilemiş, Belek Gazi, Kont Baudouin, yeğeni ve Galeran'ın hayatını başılayıp geri kalanları öldürmüştür, yardım eden Ermenilerin derisini yüzüp, kılıçtan geçirmiştir. Daha sonra Kont Baudouin, yeğeni ve Galeran'ı yanına alarak Harran Kalesine hapsedmiştir. Halep bölgesini yağmalayan Franklara karşı mücadelede girişen Belek Gazi, Azaz Kelesi'ni muhasara etmiştir. Bu kalede bulunan Frank garnizonuna yardıma gelen Frank ordusu arasında sıkı anlaşan Belek Gazi'nin kuvvetleri büyük kayıplar vererek yenilmiştir. Buna rağmen Belek Gazi Franklarla mücadelede kararlılık göstermiş, Hüsn-ül Naura ve Hüsn-ül Ma'ara Kalelerini tahkim edip, Harran zindanında bulunan Baudouin ve yanındakileri alarak Halep kalesine götürmüştür.

Daha sonra İlgazi'nin oğlu Timurtaş ile birlikte Membic'e gitmiş, Membic'te Joselin ile birlikteline giren ve iç kaleye sığınan sa'yı muhasara altına almıştır. sa, Joselin'e yazdığı mektupta, kendisini Belek'ten kurtardığı takdirde Membic'i ona teslim edeceğini vaat etmiş, Joselin topladığı on binden fazla atlı ve yaya savaşıyla Membic önlerine gelmiştir. 5 Mayıs 1124'te Belek Gazi ile savaşta tutuşan Joselin mağlup olmuş ordusu dağılmış, bir kısmı öldürülmüş ve esir edilmiştir. Belek Gazi Membic'e döndüğünde geceyi ibadetle geçirmiştir. 6 Mayıs sabahı bütün esirleri öldürtmüştür. Harran muhasarasını amcasının oğlu Timurtaş'a bırakarak surüne gitmeyi düşünüyordu. Manacılıklarına uygun bir yer seçmek için iç kaleye yaklaşmış, askerlerine emirler verdiğini bir sırada iç kaleden atılan bir ok sol köprücük kemiğine isabet

etmi , oku eliyle çıkarıp üzerine tükürmü ve: “*Bu bütün Müslümanlara isabet eden bir musibettir*” diyerek ruhunu teslim etmiştir. Belek Gazi'nin ölümü Franklar arasında büyük sevinç yaratmış , Müslümanları ise hüznemo mu tur...

Belek Gazi'nin yerine geçen Timurtaş , sava maktan daha çok rahatı seven bir kişi oldu undan, Halep'te iktidarı ele geçirdi inde ilk yaptığı şey, Kont II. Baudouin ve yanındakileri hazinesine teslim layacağı menfaatler kar ılı nda serbest bırakmak oldu. Kont Baudouin'in serbest bırakılması Joselin gibi Franklar arasında büyük bir infial uyandırmamış tır. Macerayı seven ortaça Frank zihniyeti, Kont Baudouin'in serbest bırakılmasını fazla cazip görmemi olmalı ki, kaynaklarında bu olaya fazla bir yer vermemişlerdir... Kont Baudouin, zindandan çıkarıldı nda Timurtaş 'ın huzuruna getirilir ve ikisi oturup kar ılı k içki içerler. Daha sonra Timurtaş ona krallık kübbesi, altın işlemeli balmık ve Belek Gazi'nin onu esir ettiği gün ganimet aldığı altını da iade eder. Baudouin, serbest kalması kar ılı nda Müslümanlara iki kaleyi terk edeceği teminatı verir. Ayrıca Joselin'in ödediği yüz bin dehekan ile rehine olarak Joselin'in o luyula birlikte onbe rehine bırakır.

Kont Baudouin, ilk yaptığı işi , Müslümanlara vereceğini belirttiği kaleleri vermekten vazgeçmek olur. Daha sonra Halep'i kuşatır. Halep kuşatmasında eski Halep Meliki Rıdvan'ın oğlu Sultan Şah da bulunmaktadır. Halep kuşatmasında iki yüz Frank yüz Müslüman çadırı kurulmuştur... Halep kuşatmasında Franklar tam bir vahşet sergilemiş , Müslümanların türbelerini soymuş , mezaradaki ölümlerini çıkarmış , tabutlarını çadırlarına götürerek yiyecek sandığı olarak kullanmışlardır. Kuran-ı Kerim ortasından delerek atlarının eyerlerinin arkasına bağlayarak atın pislemesini beklemişler. At Kuran'a pisledikçe “*Ey Müslümanlar kitabınızı görün*” diye naralar atmışlardır. Yakaladıkları Müslümanların ellerini ve cinsel organlarını keserek bırakıyorlarmış ... Aksungur'un kuvvetlerinin Halep önüne gelmesi üzerine Franklar dört ay muhasara ettikleri Halep'i ele geçiremeden dayılıp gitmişlerdir. Daha sonra Aksungur'un Azaz'ı kuşatmış ve bu kuşatma büyük bir mağlubiyetle sonuçlanmış , iki bin Müslüman ölmüş ve birçok u esir olmuştur.

Franklar bütün Suriye sınırını ele geçirmede müddetçe, ne Antakya ne de Urfa Kontlu u rahat nefes alamayacağını biliyorlardı. Kudüs'ü elde tutabilmek ve Müslüman coğrafyayı ikiye bölebilmek için Suriye'ye hâkim olmak gerektiğinin farkındaydılar. Bunun bilincinde olan Franklar bütün yamam ve savaşlarını bu bölge üzerinde gerçekleştirmişlerdir. Urfa Kontlu u ile Antakya prensliği arasında bu anlamda bir üstünlük yarılmalı , Joselin'in Antakya Prensiyle arası açılmıştır...

Halep ve Şam her eyeramen Müslümanların hâkimiyeti altındadır. Her iki krallık artık bu fırsatı kaçırmış tır. Bu sırada Suriye Halep bölgesinde mameddin Zengi bulunmaktadır. Joselin bu sırada Diyarbakır bölgesine saldırarak Türk ve Kürtlerin köylerini yamalyor, Rasul Ayn'ı alarak birçok kimseyi öldürüyordu. Bunun dışında Joselin, Şam'ı ele geçirmek için hareket eden Frank ordularına katıldığını

görüyoruz... 1130 yılında Antakya Kralı Bohemund'un ani ölümü üzerine dul e iktidarı ele geçirmek isteyince Kudüs ve Urfa Krallığı birleştirek Antakya'yı muhasara altına almış , daha sonra da Urfa Kontlu u yanında Antakya'nın idari yükü de Joselin'in boynuna binmiştir. mameddin Zengi ise Suriye'de hâkimiyetini tanıtmak ve bağımsızlığı tasarlamağı belli olan Haçlı Devletlerine karşı cihadı başlatmak için planlar yapıyordu.

1131 yılında Zengi'nin Musul'a dönmesiyle birlikte Joselin'in bölgede kudretini arttırmıştır. Zira Urfa Antakya rekabeti ortadan kalkmış , Joselin'in askeri gücü artmış , hatta bu arada Zenginın Halep'te vekil bıraktığı Savar'ın taarruzunu püskürtmüştür... 21 Ağustos 1131 yılında otuz yıllık kader birliğini yaptı ve Kont Baudouin öldü ünde, Joselin kader birliğini yaptı ve bu dostunu ölümünde de yalnız bırakmamış aynı yıl içinde Halep ve Membic arasında bulunan Tell Aran kalesini kuşatmış sırada, kazandı ve İslamın içinde iken toprak çökmesi sonucu ağır yaralanmış ve Tell Beir'e götürülmüştür. Durumu ağır olan Joselin, bu sırada Türklerin Urfa Kontlu u arazisine akın yaptığını duyunca adını taşıyan oğlunu çağırmağı ülkenin bütün övâlyeleriyle birlikte Türklerin üzerine yürümesini emretmiştir. Oğlunun çok güçlü olduğunu söyleyip görevi kabul etmeyince yalın övâlye kendine bir sedye yaptırarak Türklere karşı harekete geçmiş , yolda vefat etmiş ve Dülük Kilisesi'ne gömülmüştür...

Joselin'in yamamı gibi ölümü de bazı ortaça tarihçileri açısından abartılmış , onun ağır yaralı olduğunu geldiğini duyan Türklerin kaçtığını yazmışlardır. Hayatı macera ve savaşlarla geçen Joselin, Franklar açısından gerçek bir kahraman olarak anılmış tır. Tarihi kayıtlarda hep Urfalı Joselin olarak geçen bu övâlyenin ölümü üzerine kendi adını taşıyan oğlu II. Joselin yerine Kont olmuştur.

Efsaneye göre Urfa Kralı kara Abgar bir cilt hastalığına yakalanmış , Hz. Şa'nın Kudüs'te ifa dağıtan bir Peygamber olduğunu öğrenmiş . Bunun üzerine elçisini göndererek ondan yardım istemiş . Bu mektubunda ayrıca Hz. Şa'yı Urfa'ya davet etmiş . Hz. Şa'da “*ehrin sana kutlu olsun*” anlamında bir mektup yazarak, yüzünü sürdürmüş ü mendilli Abgar'a göndermiş . Şa'nın yüzünü sürdürmüş ü mendilli Abgar cildine sürerek ifa bulmuştur. Bu olaydan sonra Abgar Şa'ya iman etmesiyle birlikte Urfa toplu ekilde Hıristiyanlığı geçmiştir. Hz. Şa'nın bu mendil efsanesi Hıristiyanlar için bir inanç meselesi olmuş ve Urfa'nın şa tarafından kutsandığına ve korunduğuna inanılmış tır.

Ethem Polat, Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler, sh.78, Vadi Yay.2006
Prof.Dr. I. in Demirkent, Urfa Haçlı Kontlu u Tarihi, sh.118, TTK 1990, Ankara

Bu dönemde savaş ve de i den dengeler dolayısıyla yörede yamayan ağıret ve toplulukların toplu din de i tirmeye olmaları yamamış tır. Özellikle vergi vermemek adına toplu ekilde taraf ve din de i tirmeye olmalarından kitaplar bahsetmektedir.

Urfalı Mateus, CCXII; sh 249

Bir rivayete göre Harran Civarında bir yer. Bağka bir rivayete göre Harran ile Suruç arasında bir yerde kar ılı mış lar.

Prof.Dr. I. in Demirkent, cilt II, age. sh. 40,41,42

URFA MÜZİK HAKKINDA...

. Halil ALTINGÖZ
anlıurfa Devlet THM Korusu efi

Mevcut arkeolojik bulgulara göreanlıurfa, avcı ve toplayıcı toplumdan, yerle ik hayata geçildi i, mimarlık tarihinin ba langıcı sayılan, neolitik dönemin en önemli ve en eski yerle im yeridir.

Bilimsel olarak tespit edilen 11.500 yıllık tarihi ile dünyanın en eski kentidir. Yerle ik hayatın ba langıcı olan ehir (bölge) oldu u için, tüm insanlı ın ata yurdudur. İkel dinlerden çok tanrılı ve tek tanrılı dinlere ait her uygarlıktan ve medeniyetten kültür mirasını ba rında ta ıyan ender merkezlerden biridir.

Tarih, bilim, hukuk, inanç, kültür, sanat, edebiyat, medeniyet gibi insanlık kültürünün olu umuna ve geli imine önemli katkılar sa lamı , tarihinin her döneminde medeniyetlerin ve kültürlerin buluştu u, kayna tı ı, karde li in ve ho görünümün hakim oldu u, ba ta bütün semavi dinlerin atası Hz. brahim olmak üzere, birçok peygamberin do du u, ya adı ı mukaddes bir beldedir.

Hakkında sayısız iir, destan ve metinler yazılan Urfa, mistik atmosferi, otantik yapısı ve özgün mirası ile airlere, sanatkârlara, bilim insanlarına hala ilham kayna ı olmaya devam etmektedir.

anlıurfa tarihten gelen müzik ve kültür mirasıyla, dünyada ve ülkemizde müstesna bir konuma sahiptir.

Urfa'yı birkaç konu ba lı ı ile ifade etmek istersek, bu ba lıklardan birinin kesinlikle müzik olması gerekir. Kapsamlı bir ara tırma yapıldı ı takdirde, inanıyoruz ki birçok ilk gibi müzik kültürünün de Urfa'dan Dünya'ya yayıldı ı görülecektir. nsano lunun yerle ik hayata geçti i ilk ehri Urfa oldu u, bilimsel olarak tespit edilince, insanın temel ihtiyaçlarından biri olan müzi in de bu tarihle birlikte ba laması gerekir. Çünkü, müzik tarihinin insanlık tarihiyle birlikte olageldi i bilimsel bir gerçektir.

Me hur tarihçi Ebul-Farac'a göre de Urfa Nuh tufanından sonra yeryüzünde kurulan yerle im merkezinden ilki ve en önemlisidir. Göbeklitepe ve Balıklıgöl'de yapılan kazılarda bulunan bulgulara göre ise Urfa'nın M.Ö. 9500 yıllık bir tarihe uzandı ı tespit edilmiştir. Tarihte pek Yolu üzerinde çok önemli bir kav akta olması, çok çe itli din, kültür ve medeniyetlere merkez olması dolayısıyla müzi i de çok geni kaynaklardan beslenmi ve bugünkü haklı ününe ula mı tır.

Yerle im merkezi olarak yukarıda zikretti imiz tarihlere uzanan Urfa'da, musikinin tarihi de aynı seyri takip eder. Tespit edilen bilgilere göre miladi 168-222 arasında Edessa (Urfa)'da ya ayan büyük din filozofu, air ve önemli bir musiki ideologu olan Bardai an, yeni do an o lunun adını "ahenk"

Haleplibahçe Akhilleus (A il) Mozaik i'nde Saz Çalan Erkek (M.S. 6.yy)

anlamına gelen “Harmonius” koymu tur. Bardai an yazdı ı dini iirleri besteler, ba kalarına besteletirdi ve bunları dini ayinlerde kullanarak müzi in e siz gücünü ilk defa dini alanda kullanarak, bu konuda tarihe adını yazdırmı tır. Bu ba lamda ilk kilise müzi inin Urfa kaynaklı oldu unu söyleyebiliriz.

M.S. 5.y.y.'a tarihlenen Haleplibahçe Mozaiklerinde, elinde sazıyla müzik icra eden bir müzisyenin resmedildi i bir mozaik tespit edilmi tir. Yine Urfa'da bulunan birçok mozaikte müzik icrasını temsil eden motiflere rastlanmı tır. Bunlardan en çok bilineni ve dikkat çekeni anlurfa'nın Eyyubiye mahallesinde yapılan kazılarda bulunan bulgularda sihirli musiki inas Orfius ve onun musikisini dinleyen ku , aslan,

geyik ve melekler betimlenmektedir. Yukarıda vurguladı ımız gibi Urfa musikisini akademik bir bakı la ele alan kapsamlı bir çalı manın yapılması gerekir. Bu çalı ma, yapıld ında dünya müzik tarihinin geli imi konusunda yerelden evrensel önemli katkılar sa layacaktır.

Buraya kadar Urfa'nın tarihsel geçmi i ve müzik geçmi i hakkında girizgâh ekinde yüzeysel bilgiler vermeye çalı tık. Dolayısıyla tarihi ve müzi i yazılı tarihle ba layan Urfa'nın, musikisini anlatmak kapsamlı ara tırmalar ve uzun zaman gerektiren zor bir i tir. Biz ancak yakın geçmi imizde ve günümüzde Urfa'da yapılan müzik türleri hakkında temel bilgiler vermeye çalı aca ız.

Buna göre; Urfa'da günümüzde yapılan müzi i üç ana ba lıkta toplayabiliriz. Bunlar;

Tasavvuf Müzi i (Çifteler)

Klasik Türk Müzi i

Halk Müzi i'dir.

URFA'DA TASAVVUFMÜZ (Çifteler)

Urfa'da çok geli mi bir dini musiki mevcuttur. Di er bölgelerdeki dini müzikten çok farklı özellikleri olan bu musiki, yörede “Çifte” adıyla adlandırılmı ve geni bir kabulde günümüzde de kullanılmaktadır.

Çifteler, di er bölgelerdeki tasavvuf müzi ine göre ezgi olarak oldukça kıvrak, co kulu ve ritme dayalıdır. Bu musikiye “Çifte” denmesinin sebebi

19. y.y. sonunda Urfa'da Mevleviler. (Ali Kaysı Ar ıvi)

19. y.y. sonunda Urfa'da Mevleviler. Son Mevlevi şeyhi Hasan Döner (Ali Kaysı Arıvî)

bu ezgilerin koral (toplu) olarak icra edilmesindedir. Aynı zamanda bu meclislerdeki ritimsiz uzun hava tarzındaki solo icralara da “ tek” denmi tir.

Urfa'da Çifteleri incelediğimizde ilk dikkatimizi çeken özellik, Çiftelerin usül profilidir. Çok yo un olarak onsekizlik usül kullanılmı ve anakruz (eksik ölçü) çok yaygındır. Özellikle curcuna 2+3+2+3 ve aksak semai 3+2+2+3 olarak ölçülen ezgilerin ritminin son üçünden ana girilir.

Sofyan 4/4'lük ve sengin semai 6/4'lük de çiftelerde sıklıkla kullanılmı tir. Yine makamsal olarak Çifteleri incelersek Hicaz, U ak, Hüseyni, Muhayyer, Hicazkar, Saba, Rast, Segah, Mahur, Karcı ar, Gerdaniye vb. gibi çok çe itli makam ve dizilerin kullanıldı nı görürüz.

Çiftelere genellikle “Def” denen büyük Bendirlerle e lik edilir. Bu musiki de güfteler (söz) ön plandadır. Aynı güftenin de i ik ezgilerin üzerinde kullanıldı ı gözlemlenir.

Çiftelerin günümüze aktarılmasında önemli kaynak ki iler olarak Ahmet Uzungöl, Eskici Dede Osman Aydın, Hafız Halil Uzungöl, ılıh brahim karata , Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Hacı Nuri Hafız, Saatçı Yusuf Özer, evki Hafız Altıngöz, Akif Baybostancı gibi isimleri sayabiliriz.

Çiftelere örnek olarak;
Mecnun isen ey dil sana Leylamı bulunmaz
Ey dide nedir uyku gel uyan gecelerde
Arzuhal için sultana geldim
A kınla bu U akı ahaneye dönderdin
Ben bir Yakub idim kendi halımda
Ben bu da ına acıyam
Cana bizim esrarımız imlalere sı maz
Ey rahmeti bol padi ah
Göster cemalin emini
Medine da ına bak
Rahmeyle bu dil hastayı naçare ilahi
Gel ey derdile yanıcı
Mevlam derki; do ruca gel gel
Ye il ördek olsam, yarin gölünde
Mesti hayranım
Ne gam yersin be hey asi günahkar
Hoca Efendi
Gibi Çifteleri sayabiliriz.

Bozeyin O lu Halil Hafız (Halil UZUNGÖL)

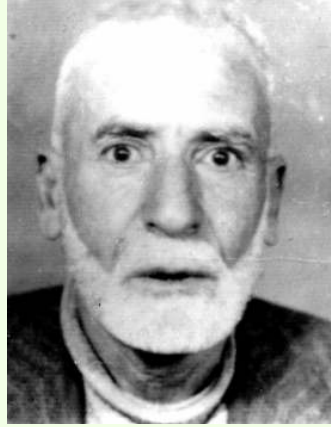
ih brahim (brahim KARATA)

evki Hafız (Mehmet ALTINGÖZ)

Tenekeci Mahmut (Mahmut GÜZELGÖZ)

Hacı Nuri Hafız Ba aran

Bozeyin O lu Ahmet (Ahmet UZUNGÖL)

Eskici Dede Osman (Osman AYDIN)

URFA'DA HALK MÜZ

Urfa Halk Müzi i, ezgilerindeki müzikalite, söz zenginli i, eser sayısı kaliteli ve sistemli icrasıyla Türk Halk Müzi i içinde seçkin bir konuma sahip olmu ve bu özelliklerinden dolayı Urfa'ya açık konservatuar gibi çok güzel bir benzetme izafe edilmi tir.

Dü ünlerde, kına gecelerinde, asbap gecelerinde, dergah ve tekkelerde, mevlitte, da yatlarında ve nihayet sıra gecelerinde bu açık konservatuarın usta hocaları, okuyucuları, meraklılarına ders niteli inde me kler yapmı lardır.

Urfahların hayatlarının her evresinde musiki

oldu u için halkın büyük ço unlu u da müzikle yakından ilgilenmi tir. Öyle ki Urfa'da hoyratlara bile meslek erbapları kendi üslup ve isimlerini ili tirmi tir, örne in; Bahçacı, Kalaycı, Da çı, Keçeci Hoyratı gibi; dolayısıyla yediden yetmi e hemen herkes az ya da çok müzi e ilgi duyar.

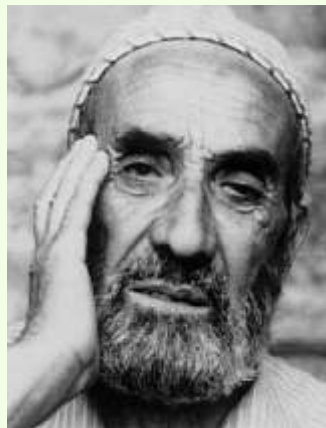
Urfa Halk Musikisi Kerkük ve Harput yöresindeki türkü ve uzun havalarla gerek ezgi olarak gerekse de tanımlamalarla benzerlik arz eder. Urfa'nın etkile im içinde oldu u bu yörelerle ortak çok sayıda varyant türkü ve uzun havası mevcuttur. Urfa Halk Musikisi'nin etkile im içinde oldu u önemli bir merkez de Klasik Türk Musikisi'dir öyle ki arki ile türkünün harman oldu u, bulutu u yerlerden biri de Urfa'dır.

Mukim Tahir (Tahir OTURAN)

Kel Hamza (Hamza ENSES)

Bekçi Bakır (Bakır YURTSEVER)

Cemil CANKAT

Urfa Ahengi Grubu

Urfa'da yapılan derleme çalı maları;

1926 yılında Urfa Türküleriyle ilgili yapılan ilk derleme çalı malarını Yusuf Ziya Demircio lu ba kanlı ndaki Dar'ül Elhan Heyeti (stanbul Konservatuarı) gerçekle tirmi tir.

1938 yılında Urfa'da yapılan ikinci önemli derleme çalı maları Muzaffer Sarısözen tarafından yapılmı tir.

1940-1950 yılları arasında Urfa'da bando takımını kurup yöneten Osman Özsoy Urfa Halkevi çatısı altında Urfa Türkülerini ve oyun havalarını derlemi tir. Bu çalı ma Abuzer Akbıyık ar ivindedir.

1953-1963 yılları arası Gazeteci - Ressam Fikret Otyam Urfa gezilerinde Urfa Türkülerini İhan Ba göz'le birlikte derlemi tir.

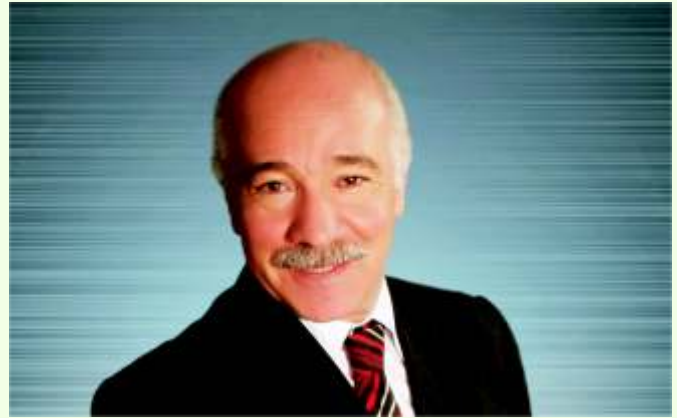
1963 yılında Fatih Yükselmi Urfa Türküleri ve Hoyratlarının sözlerini "Urfa Halk Türküleri" ismiyle kitap olarak yayınlamı tir.

1976 yılında Kültür Bakanlı ı Milli Folklor Ara tırma Dairesi'nin Ya ar Doruk ba kanlı nda yapmı oldu u derleme çalı maları da özellikle sayı bakımından önemlidir. Bu çalı mada 350 civarında türkü ve oyun havası derlenmi tir.

1970-2000 yılları arasında T.H.M. sanatçısı ve Folklor Ara tırmacısı Mehmet Avni Özbek çe itli zamanlarda özellik arz eden çok sayıda "Çifte" ve türkü derlemi tir.

1980-2000 yılları arası Abuzer Akbıyık, S.Sabri Kürkçüo lu ve Osman Güzelgöz anlıurfa Halk Müzi i Ezgilerini derlemi ; bu çalı ma kırık hava, oyun havası, hoyrat, maya, a it, uzun hava, gazel ve divan olmak üzere 399 eserin notasıyla yer aldı ı " anlıurfa Halk Müzi i" isimli kitap olarak anlıurfa Valili i'nce yayınlanmı tir.

1990 yılında anlıurfa devlet korusu kurulduktan sonra günümüze kadar gelen süreç içerisinde çok sayıda türkü ve çifte derleyerek yada orijinaline yakın olarak notalayıp ezgilerimizin tesbiti konusunda katkıda bulunmu tur.

Mehmet Avni ÖZBEK

1997 yılında Necati Aydın'lı "Öyküleriyle anlıurfa Türküleri" ismiyle 190 ezginin notasıyla yer aldı ı bir kitap yayınlamı tir.

anlıurfa'da mahalli icraya göre makam seyri

Urfa'da müzik meclislerinde makam gelene i önem arz eder. Genellikle Me ke Divan (Hüseyini) veya Rast makamıyla ba lanır ve mutlaka eser aralarında büyük airlerden Fuzuli, Nabi, Baki, Galip, Rıfat, Fehim, Nezihe Ya ar, E ref, Furu i, Saffet, Kuddusi, Ziya Pa a ve air Abdi gibi airlerin divanlarından gazeller okunur, hoyratlar söylenir.

Urfa'da halk müzi inin en önemli etkile im sahası Klasik Türk Müzi idir demi tik. Urfa'da günümüzde kısmen -ama eskiden mutlaka-fasillara Klasik Türk Musikisi'yle ba lanır. Kar, beste, semai ve arkılardan sonra türküleme geçilir, eser aralarında gazeller icra edilir, hoyratlar söylenir sonra hareketli (ritmik) eserlerle me k sona ererdi. Bu me klerin süresi, bazen insanı hayrete dü ürür, ak amın erken saatlerinde ba lar, sabah günü ıyana kadar devam etti i olurdu.

Urfa musiki meclislerinde genellikle U ak, Hicaz, Muhayyer, Hüzzam, Gerdaniye, Saba, Mahur, Çargah, Karcı ar, Segah ve Hicazkar dizilerinde uzun havalar, türküler, arkılar icra edilir. Urfa'da gazeller genellikle U ak, Hicaz, Kürdi, Navruz, Rast, saba ve Segah dizilerinde ve içinde geçkiler yapılarak icra edilmi tir. Gazellere, sazların taksimiyle ba lanır ve gazelin katları (mertebeleri) de i ik sazlarla kısa taksimler yapılarak gösterilir, akabinde gazelhan okumaya ba lar. Gazellerin bütün mertebelerinin okunabilmesi için gazelhanın ses rejistirinin çok geni olması gerekir. Çünkü gazellerdeki ses aralı ı çok geni tir. Gazelhanın gazelin sözlerinin manasını da bilmesi gerekir. Yine gazellerdeki en ufak bir telaffuz farkı, güftedeki manayı tamamıyla de i tirebilir.

Hemen hemen her Urfalı, bir gazelin sözlerini ezberden okur. Halkın divan iirine bu derece ilgisi

insanı hayrete dü ürür. Onun için meclislerde gazel okumak hakikaten bilgi ve beceri gerektiren bir sanattır.

Urfa'da müzik meclislerinde kullanılan çalgılar Ud, Kanun, Keman, Ney, Cümbü , Darbuka gibi geleneksel Türk Sanat Müzi i sazlarının yanında Halk Müzi i sazları Çö ür, Ba lama, yerel bir saz olan Ne etkar, Kaval vs. beraber kullanılmaktadır. Urfa türkü ve gazellerindeki ses rejistirinin geni li i, herhalde yukarıda saydı ımız klasik sazların kullanımını zorunlu hale getirmi tir.

Urfa Türküleri'ndeki ritim profilini incelersek, yöremizde kullanılan usuller kullanım sıklı ına göre 4/4'lük, 10/8'lik, 2/4'lük, 6/4'lük, 12/8'lik 9/8'lik ve 3/4'lük olarak kullanılmı tir.

Urfa'ya ait ço unlu u sözlü kırık hava, sözsüz kırık hava (ayak ve enstrümantal), uzun hava ve gazel formundaki usta malı ezgilerin sayısı yakla ık olarak 500 civarındadır.

Yörenin önemli kaynak ki ileri, Damburacı Dervi , (Mukim)Tahir Oturan, (Kel)Hamza enses, (Bekçi) Bakır Yurtsever, Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Ahmet Uzungöl, Cemil Cankat, Kazancı Bedih Yoluk, Hacı Nuri hafız, ükrü Hafız gibi isimleri sayabiliriz.

Urfa Türkülerine örnek olarak;
Fırat kenarının ince dumanı,
Yar yüre im yar,
Ne çemen ne sayeyi gül,
Al ye il dökün Anneler,
Aya ında kundura,
Vardım ki yurdundan ayak göçürmü ,
Dön beri dön beri de yüzün göreyim,
Bahçaya kuzu girdi,
Bülbüller dü ün eyler,
Çay içinde adalar,
Daracık sokakta yara kavu tum,
Evlerinde var badiya,
Gele gele geldik bir karata a,
Güvercin vurdum kalkmaz,
Habe in ba ında vurdular beni,
Harman yeri sürseler,
Hayatları de irmi.
Kapıyı çalan kimdir?
Ordumuz gitti mu a dayandı.
Pınara varmadın mı?
Sarıçiçek mor menev e zamanı.
Siyah zülfün tellerine,
u Urfa'nın kapısı,
Tanburam rebab oldu,
Gittim baktım evlerinin halına,
Ta a verdim yanımı,
Urfahyam da lıyam,
Urfa'nın etrafı dumanlı da lar,
Urfahyam ezelden,
Yaylalar içinde Erzurum yayla.
Gibi türkülerini sayabilir.

Urfa Ahengi Grubu (Foto raf: S.Sabri Kürkçüo lu 12.12.2006)

Ükrü Hafız (Ükrü ÇADIRCI)

Kıde Hafız

Kazancı Bedih (Bedih YOLUK)

URFA'DA KLASİK TÜRK MÜZİ

Urfa müzik meclislerinde Klasik Türk Müziği, çok önemli bir yere sahiptir. Öyle ki meclislere, ahenklere başlanırken günümüzde kısmen -ama eskiden mutlaka- geleneksel Türk Sanat Müziği ile başlanırdı.

Başta pe rev alınır, sonra kar, beste, semailer, arkılar icra edilir, bilahare gazellerden türkülerle geçilirdi. Osmanlı döneminde başlıca ehirlere uzak olmasına rağmen Urfa'da geleneksel Türk Sanat Müziği icra edilmesi yaygın ve ileri düzeydedir. Bunda ehlin Osmanlı İmparatorluğu idaresine geçmesinden sonra payitahttan sürgüne gönderilen devrin ünlü musiki inaslarının burada ikamet mecburiyetinde bırakılmalarının payının büyük olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla yörede kullanılan çalgı profilinin de geleneksel Türk Sanat Müziği sazları olması tesadüf değildir.

Musiki, Urfa'da her zaman büyük ilgi ve değer ifade etmiştir, yöredeki kanaat önderlerinin, bölgenin ileri gelenlerinin müziğe bakışı

Urfa'da musikin gelişmesinde etkili olmuştur. Okuyucular ve sazandeler, buldukları toplumlarda daima hürmet ve takdir görmüşlerdir.

Özellikle hafız, hoca, aydın tarikat ehli ki ileri öteden beri yörenin mehur okuyucularıdır ve Urfa'da müzik katarının lokomotifi olmuşlardır. Örneğin yakın tarihimizde; Kıde Hafız, Hamit Hafız, Halil Hafız, Ahmet Uzungöl, Tenekeci Mahmut, Dede Osman, Ükrü Hafız, Hacı Nuri Hafız, Evki Hafız (Altıngöz) ve Mahmut Hafız (Akagün) gibi hanendeler Klasik Türk Müziği'ni iyi derecede icra ederken, bu müziği çiftelerle ve türkülerle de harmanlamışlardır. dolayısıyla meclis trafiği de yukarıda anlatılmaya çalıştığımız biçimde ekillenmiştir.

Umudumuz ve dileğimiz odur ki başta gençlerimiz ve tüm toplumumuz yeniden o derin musiki zevkine geri dönsün ve dejenere müzikleri dinlemek yerine yukarıda zikrettiğimiz güzellikleri hayatımıza müzik adına hakim kılsınlar.

Ömer Gültekin, Ömer Emiroğlu, Lütfü Emiroğlu, Mehmet Özbek Fazlı Öztop, Tenekeci Mahmut Güzelgöz ve Refik Ataç (28.02.1969)

Gazeteci Fikret Otyam Urfa Müzik Cemiyetinde Kurrik Mehmet Gençkoldan Derleme Kaydı Yaparken (Mayıs 1960)

1946 yılında Urfa-İstanbul arasındaki çeşitli il ve ilçelerde 2,5 ay boyunca konserler veren Urfa müzik ve oyun ekibi
Ayaktakiler soldan sağa: Ekibin Başkanı Osman Özsoy (Bandocu Osman), Oyun Şefi Müslüm Baran (Keruka Müslüm), Oyuncu Mehmet Çelikaça (Sarı Rahmenin Oğlu), Oyuncu Yasin Yeşilgöl (Kasap Yasin), Okuyucu İsmail Aksoy (Karaköprülü İsmail), Saz Mehmet Ataç (Ali Çine Mehmet), Cümbüş Abdurrahman Savaşan (Cincih Abe), Okuyucu Mehmet Toptan (Bedeyin Oğlu), Saz Şefi Mustafa Ataç (Ali Çine Mustafa), Sandalyede oturanlar soldan sağa: Ney İsmail Şimşek (Kide Hafız), Saz Mehmet Şengül (Çirçır Mahey), Kanuni Eyüp Ereli (Kanuni Ayıbo), Saz Bedi Maraş, Okuyucu Ali Rıza Okutan, Yerde oturanlar soldan sağa: Davulcu Abdurrahman Teksoz (Avde Emmi), Oyuncu Halil Sögüt (İplikçi Halil), Okuyucu Abdî Saraç (Küçük Abdi), Zurnacı Salih Çiçek (Saliho)

Urfa Halkevi Musiki Topluluğu (1950-1960 Arası)

SALNAMELER VE TÜRK YE CUMHUR YET DEVLET SALNAMES (1926-1927): URFA MADDES

Remzi MIZRAK
Kütüphaneci

G R

Salname yıl demek olan “Sal” ile mektup kitap anlamına gelen “name” kelimelerinden oluşur. Anlam olarak karılıklı “Yıllık”tır. Batı dillerinde kullanılan “Annuaire”(Fra.) , “Annual”, “Yearbook” (ing.), “Jahrbuch” (Alm.), “Annuario”(ita.), Anuario(sp.) kelimeleri de aynı anlama gelmektedir.

Hitit krallarının devlet yönetimine ilişkin tuttuğu kayıtlara (annallar) kadar uzanan bir geçmişe sahip olan yıllıklar Osmanlı imparatorluğunda ilk olarak 1847 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Osmanlı imparatorluğunun ilk resmi salnamesi olan bu yayın, tarihçi Hayrullah efendi, Ahmet Vefik Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa'nın ortak çalışmasıyla oluşturulmuştur. Bir süre bu konular tarafından düzenlenen salnameler daha sonraları padişahın emriyle Maarif Nezareti Mektub-i Kalem-i Heyeti ve 1888 tarihinden itibaren Mülkiye memurları komisyonuna bağlı Sicil-i Ahval idaresine devredilmiştir.

OSMANLI SALNAMELER

Osmanlı devletinde salnameler Resmi salnameler ve özel salnameler olarak iki grup altında toplanmıştır. Resmi salnamelerde kendi arasında, devlet salnameleri, vilayet salnameleri ve Nezaret salnameleri olarak üç şekilde düzenlenmiştir. Bunların dışında belli bir konuda bir sanat dalında belli konular ve kuruluşlarca hazırlanan özel salnamelerde yayınlanmıştır.

A)Devlet Salnameleri(Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye): Devletin yönetim yapısı, idari bölünümü, sivil,askeri,idari ve bilimsel kadrolarının hiyerarşik sıraya göre bilgilerinin yer aldığı genel mahiyetteki yıllıklardır. Devlet salnameleri 1847-1912 tarihleri arasında düzenli bir şekilde yayınlanmıştır. İlk 35 sayısı tabaka baskı (litografi) ile daha sonraki sayıları matbaa harfleriyle yayınlanmıştır. Devlet salnamelerinin en iyileri Sultan II Abdülhamit devrinde yayınlanmıştır. Bu dönemde salnamelerde bir düzenlemeye gidilmiştir. Daha önceden idari bölümler Edirne vilayetinden başlayarak sırasıyla Rumeli, Anadolu ve Arabistan vilayetleri gösterilirken, Osmanlı imparatorluğunun politika düzenlemesine uygun olarak Hicaz vilayeti ve Mekke'den başlayarak Arabistan vilayetlerinin de alınması uygulamaya başlanmıştır. Kapsayıcı bilgiler içeren bu salnamelerin sonuncusu. 1918 yılında yayınlanmıştır. Cumhuriyetle birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devlet salnamesi adını alan bu yıllıklar 1925-1926, 1926-1927, 1927-1928 yıllarına ait olarak üç sayı yayınlanmıştır. Cumhuriyet döneminde 1941'e kadar çıkarılan yıllıklar toplam altı sayıdır. 1941 yılından sonrada yerini çeşitli içeriklerle hazırlanan yıllıklar almıştır.

B)Vilayet salnameleri (Salname-i Vilayet) : Vilayetler tarafından çıkarılan yıllıklardır. Vilayette bulunan resmi ve özel kurumlarla ilgili bilgiler, ilin sosyal, ekonomik ve kültürel yönüyle ilgili

istatistikler, Vilayete ba lı yerle im birimleri hakkında bilgiler yer alır. Bunun yanında ait oldu u dönemle ilgili e itim, sa lık, bayındırlık, nüfus vb. alanlardaki çalı malarda il yıllıklarında aktarılmı tır.

Osmanlı devletinde ilk vilayet salnamesi 1866-1867 yılında çıkarılmı tır. İlk Osmanlı vilayet salnamesi 1866 yılında yayınlanan Bosna vilayeti salnamesidir. 1867 yılında "Vilayet Nizamnamesi"nin yayınlanmasıyla birlikte bu yıllıkların hazırlanmasında artı görülmü tür. En çok yayınlanan vilayet salnamesi ise 1867-1912 yılları arasında 35 cilt yayınlanmı olan Halep Vilayeti salnamesidir. Halep vilayetini sırasıyla Hüdavendigâr: Bursa(34), Suriye(32) Konya (30), Aydın(25) Trabzon(24), Selanik(23), Diyarbakır(22), Ba dat(21) izlemi tir.

C)Resmi kurumların çıkardı ı Salnameler (Salname-i Nezaret) : Çıkaran resmi kurumla ilgili örgütlenme eması, kadrolar ve yapılan faaliyetler ilgili bilgilerin yer aldı ı yıllıklardır. Osmanlı devletinde kurumlarca yayınlanan salnameler unlardır; Hariciye Nezareti Salnamesi (1884-1885), Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye (1898), Salname-i Askeri (1863) ve İmiye Salnamesi (1915), Ordu salnamesi(1914), Bahriye-i Ticariye salnamesi(1913) Rasathane-i Amire Salnamesi(1872), Hilal-ıAhmer Cemiyeti Salnamesi(1913)

D)Özel Salnameler: Daha çok almanak olarak de erlendirebilece imiz, çok çe itli içeri e sahip ve genelde resimli olarak hazırlanmı yayınlardır. Özel salnamelerin ilki Ali Suavi tarafından "Türkiye" ismiyle Pariste yayınlanmı tır. Özellikle Ebuzziya Tevfik tarafından hazırlanan salnameler kaliteli baskıları ile dikkat çekmi lerdir. Salname-i hadika(1873) Salname-i Ebüzziya(1877), Salname-i Kameri(1880), Salname-i Türki(1882), Nevsal-i Servet-i Fünun(1893), Salname-i Servet-i Fünun(1909) bu anlamda de erlendirebilece imiz yayınlardır.

ANLIURFA VESALNAMELER

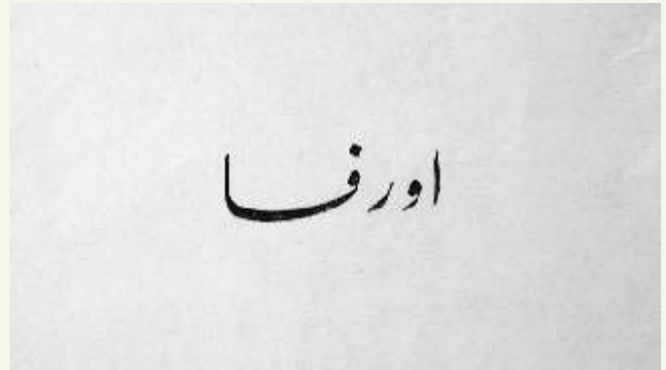
anlıurfa'nın ilk vilayet salnamesi 1927 yılında ilk Urfa valisi Fuad beyin gayretleriyle Rasim Nabi ve Nureddin Nabi tarafından düzenlenmi tir. 1927 yılında stanbul'da lhami Fevzi matbaasında basılmı tır. Vilayet salnameleri içinde 1927 yılında yayınlanan urfa vilayet salnamesi gerek cumhuriyetten sonra yayınlanan ilk vilayet salnamelerinden olması gereksede bilinen salnamelerden farklı içerikte hazırlanması açısından önem arz etmektedir. Bu salname 233+1 sayfadan olu maktadır.. Osmanlıca harflerle çıkarılan bu ilk salnameden sonra uzun bir süre salname çıkarılmamı ve ancak 1967 yılında dönemin Urfa valisi Nazım Kemal D N Z zamanında bir il yıllı ı yayınlanmı tır. Bundan sonra vali Fikret Turgut SAYIN döneminde, 1973 yılında Cumhuriyetin 50 yıldönümü münasebetiyle tüm Türkiye genelinde oldu u gibi urfada da bir il yıllı ı hazırlanmı tır.,

Üçüncü il yıllı ımız1988 yılında vali Alparslan KARACAN döneminde, dördüncü il yıllı ımızda 1997 yılında vali ahabettin HARPUR döneminde hazırlanmı tır.

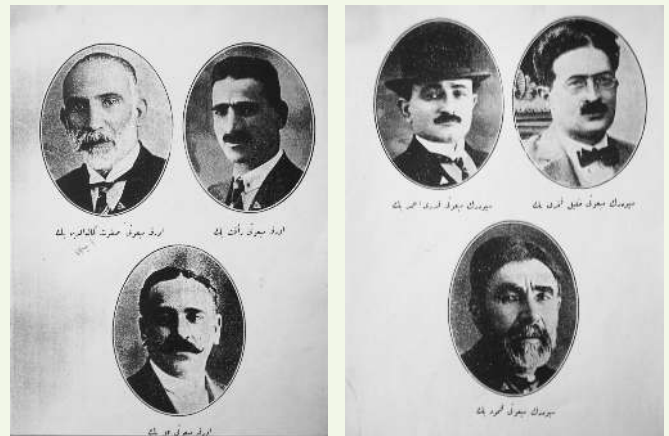
A a ıda Osmanlıcadan sadele tirerek çevirisini yaptı ımız metin 1926-1927 yılı Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesinin Urfa ile ilgili bilgiler içeren 683-692 sayfalarıdır. Her ne kadar Urfa ile ilgili ayrıntılı bilgiler içermese ve bu bilgilerin birço u bugün yeni ara tırmalarla daha net olarak ifade edilmi olsa bile, vilayet salnamemizin hazırlanmasından bir yıl önceki bilgileri içerdi i için dikkate alınması gereken bir metindir.

TÜRK YE CUMHUR YET

DEVLET SALNAMES (1926-27):URFA MADDES

URFA (foto 683)

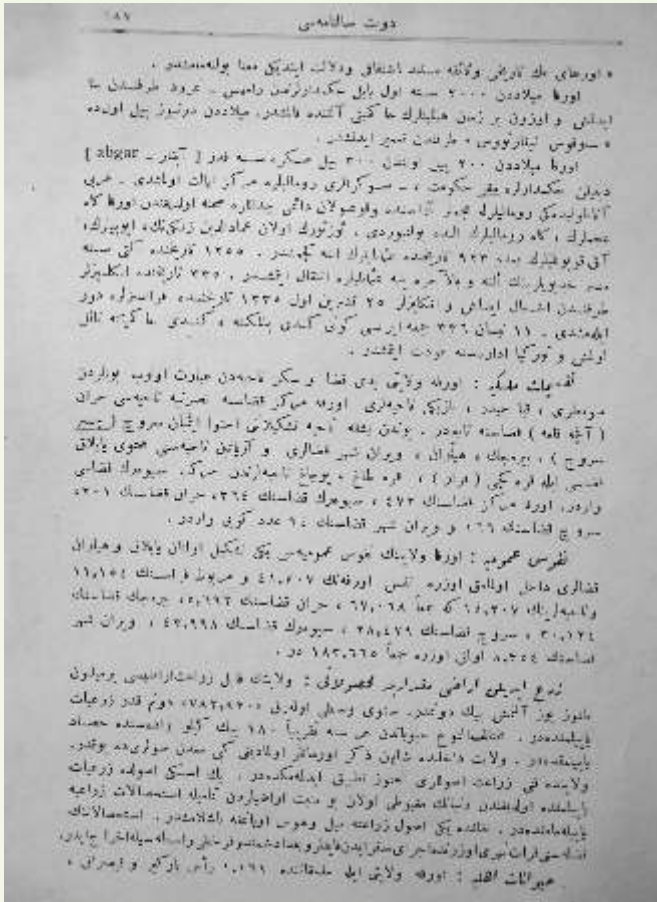

Urfa Mebusu Refet Bey- Urfa Mebusu Saffet Kemalettin Bey- Urfa Mebusu Ali Bey(foto 684)

Siverek Mebusu Halil Fahri Bey- Siverek Mebusu Kadri Ahmet Bey- Siverek Mebusu Mahmut Bey(foto 685)

Co rafi Bilgi – Tarihi Bilgi – dari Bölümler – Genel Nüfus – Ekilen Arazi ,Arazi Miktarları ile Elde Edilen Ürün – Evcil Hayvanlar – Okullar ve Cemiyetler – Sa lık Durumu – Kazalar Hakkında Genel Bilgiler – Gazeteler – Memurların simleri ve memurluk Sıfatları.

Co rafi Bilgi: Urfa vilayeti Anadolu'nun Güneydo usunda yer alıp, kuzey ve kuzeybatısında Malatya vilayetiyle, Urfa vilayeti arasında bir sınır çizgisi olan Fırat nehri ve Diyarbakır'ın bir kısmı,

batısında Gaziantep vilayeti olup do u dan Mardin ve Diyarbakır, Batıdan da Ba dat imendifer hattıyla sınırlanmış tır. Merkez vilayetin kuzey ve kuzeybatı kesimleri da lıktır. Kuzeydo usuyla do u tarafları Tek Tek da larıyla Germu da ları, Kuzey batısında Ararat da ları mevcut olup vilayetin güney kısmındaki da ların azami yüksekli i 700-800 metredir. Kuzey kesimi vilayetin güney bölümüne nispeten daha fazla engebeli ve da lıktır. Güney ve güneydo u kesimleri geni ovalardan ibarettir.

ehir içindeki Ayn- Zeliha ve Halil-ür rahman isimlerinde iki küçük gölcükle Harranda Ayn - Arus gölleri vardır. Ayn-arus gölü Harran kazasının Akçakale istasyonunun iki buçuk kilometre güneybatısında bulunur ve takriben bin metre ölçülmü tür.

Ayn- Zeliha gölü etrafı asırlık çınar a açlarıyla çevrilmi tir. Bu göl hisar dahilinde ve ehriin güneybatısındadır. Takriben altmı metre uzunluk ve otuz metre geni li inde olan bu göle muntazam kanallar açılmı ve biti i indeki bahçede park haline getirilmi tir. Bu bahçe Halil- ür rahman gölüyle Ayn-Zeliha gölü arasında be metre eninde ve iki yüz metre uzunlu unda dairevi kanal ile çevrili bir ada halini almı tir. Bu kanal Halil -ür rahman gölüyle birle ir. Halil - ür rahman gölü otuz metre geni lik ve yüz elli metre uzunlu undadır. Her iki gölde de binlerce balık mevcuttur. Bu balıkların yenmesi Urfa halkınca haram ve kendileri mukaddes sayıldı ndan bunlara dokunulmamaktadır. nsanların verece i zararlardan korunmu olmaktadırlar.

Nehirler: Fırat nehri: Vilayetin kuzeybatı ve güneyinde geçen Culab, Habur, bilinç çayları, kuzeyinde akarak Harran Ovasını ba tanba a geçerek Fırat nehrine dökülür.

Tarihi Bilgi: Urfa (orhay) ismiyle anılır. Eski ça larda Asurluların en hur ehirlerinde sayılırdı. skender bu ehri fethetti i zaman "Edessa" ismini verdi ti. Eski ça larda orduları ve medeniyetleriyle ark siyasetinde hâkim olan Türk ırkına mensup bulunan Hititler (668- 626) Asur Babniyon zamanına kadar Fırat'ın do u sahilinde ufak bir hükümet eklinde varlıklarını sürdürübilmi lerdir. Ur kelimesi eski türkçemizde kale, istihkâm anlamındadır. Hititlerin mevcut kitabeleri bu güne kadar tamamen okunamadı ı için "Orhay" ın tarihi, ismin ne sebeple verildi i ve birbiriyle ili kisinin delalet etti i anlam bulunamadı tır.

Urfa milattan 2000 sene evvel Babil Hükümdarlarından ramis - Nemrut tarafından kurulmu ve uzun bir zaman Hititlerin hâkimiyeti altında kalmı tır. Milattan dört yüz yıl öncede "Seleukos Nikeforos" tarafından tamir edilmi tir.

Urfa milattan 200 yıl evvelinde 300 yıl sonrasına kadar [Abgar] denilen hükümdarlara hükümet merkezi, sonraları Romalılara merkez eyalet olmu tur. Batı Anadolu'daki Romalılarla Acemler arasında vukuu bulan daimi sava lara sahne oldu undan Urfa kâh Acemlerin kâh Romalıların elinde bulunurdu. Öztürk olan maeddin Zengin, 35

Eyyubilerin, Ak koyunluların, sonra 1517 tarihinde Osmanlıların eline geçmi tir. 1784 tarihinde altı sene Mısır valilerinin ve bilahare yine Osmanlılara intikal etmi tir. 1919 tarihinde İngilizler tarafından i gal edilm ve İngilizler 25 Aralık 1919 tarihinde Fransızlara devretmi tir. 11 Nisan 1920 Cumartesi günü kendi benli ine kendi hâkimiyetine kavu mu ve Türkiye idaresine girmi tir.

dari Bölümlene: Urfa vilayeti yedi kaza sekiz nahiyeden ibaret olup bunlardan Sumatar, Kaba haydar, Baziki nahiyeleri Urfa merkez kazasına, Nusretiye nahiyesi Harran (Akçakale) kazasına tabiidir. Bundan ba ka nahiyeye te kilatını ihtiva etmeyen Suruç (Suruç Köprüsü), Birecik, Hilvan, Viran ehir kazaları ve Arpatin nahiyelerini muhtevi Yaylak kazası ile Karakeçi (Kırar), Karada , Bucak nahiyelerinden olu an Siverek kazası vardır. Urfa merkez kazasının 472, Siverek kazasının 364, Harran kazasının 201, Suruç kazasının 166 ve Viran ehir kazasının 94 adet köyü vardır.

Genel Nüfus: Urfa vilayetinin genel nüfusu yeni olu turulan Yaylak ve Hilvan kazaları dâhil olmamak üzere Urfa merkezin 41707, ba lı köylerinin 11154 ve

nahiyelerinin 14207 ki toplam olarak 67068, Harran kazasının 5692, Birecik kazasının 30124, Suruç kazasının 28429, Siverek kazasının 43998, Viran ehir 8354 olmak üzere toplam 183665 dir.

Ekilen Arazi Miktarı ile Mahsulâtı: Vilayetin ekilebilir arazisi bir milyon dokuz yüz altm bin dönümdür. Yılda ortalama olarak 782820 dönüm kadar ekim yapılmaktadır. Çe itli hububatlardan her sene takriben 180 bin kilo sınırında hasat yapılmaktadır. Vilayet dâhilinde bahsedilecek kadar önemli ormanlar olmadı ı gibi maden suları da yoktur. Vilayette fenni ziraat usulleri henüz uygulanmamaktadır. Pek eski usulde tarım yapılmakta oldu undan dünyanın imrendi i bu verimli arazilerde tamamıyla sa lıklı bir ekim yapılamamaktadır. Halkta yeni usul tarıma meyil ve heves uyanma a ba lamı tır. Üretimini fazlasını Fırat nehri üzerinde çalı an kayıklar ve Ba dat tren yolu vasıtasıyla ihraç eder.

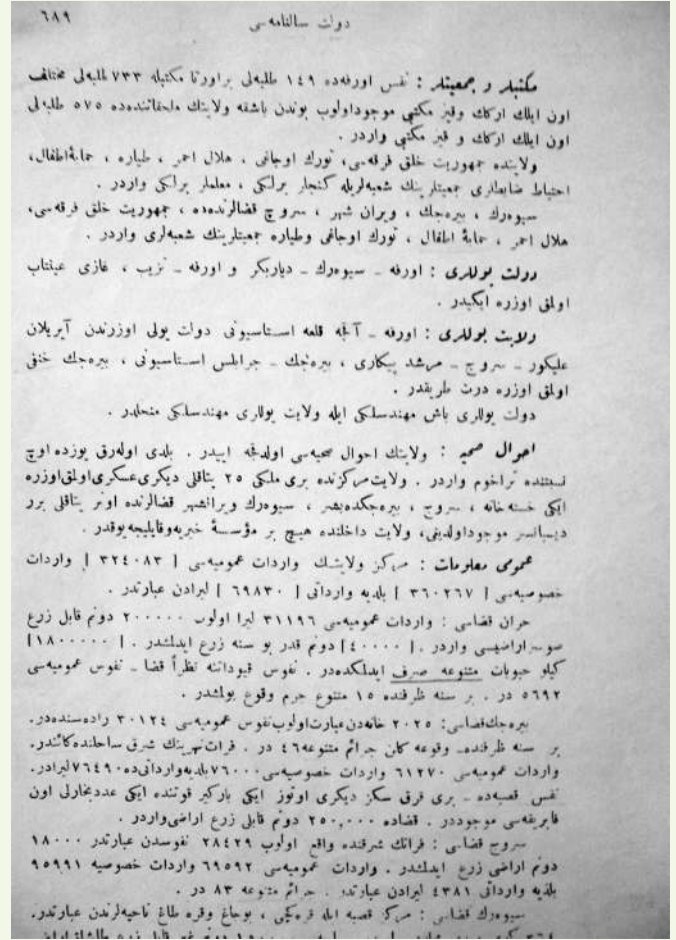
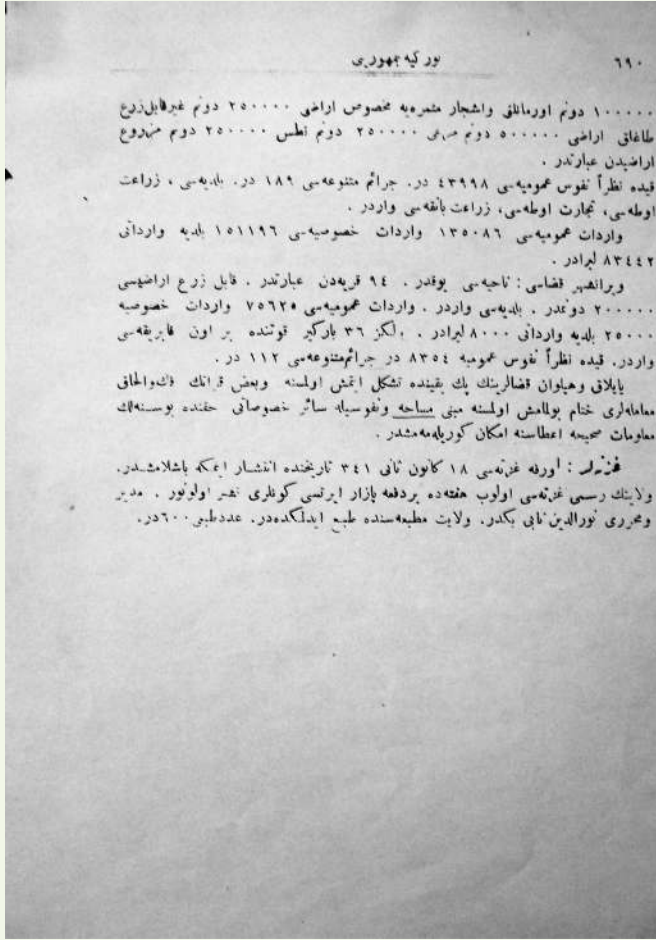
Evcil Hayvanlar: Urfa vilayeti ile ba lı birimlerde 1161 ba beygir ve kısrak, 5 ba katır, 7926 ba öküz, 11 ba manda, 1925 ba deve 4719 ba merkep, 196300 koyun ve 148776 keçi vardır

**URFA VILAYETİNİN
1925 SENESİNİN
A T HAYVAN VE
HAYVANSAL ÜRÜNLER
TALAT VE HRACAATINI
GÖSTEREN CETVEL**

İHRACAT/İHTİLAT		İHRACAT/İHTİLAT	
Miktarı	Tutarı	Miktarı	Tutarı
247054	188	2637	585
158290	91	11357	583
2047	585	3398	583
9328	4512	57383	2250
17	60	69	40
400	4591	27215	2781.5
1328	43970	1400	
2120			
1400			
1328			
43970			
27215			
2781.5			
ALIM SATIM		ZAYIAT	
Miktarı	Tutarı	Miktarı	Tutarı
218	26282	10672	11322
158290	91	11357	583
2637	585	3398	583
9328	4512	57383	2250
17	60	69	40
400	4591	27215	2781.5
1328	43970	1400	
2120			
1400			
1328			
43970			
27215			
2781.5			

اورفا ولايتك ۱۹۲۵ سنه حالي حيوان و مواد حيوانيه ادخالات و ايراجاتى مين جدول

ادخالات										ايراجات										
حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	حويان	
218	158290	2637	9328	17	400	1328	2120	1400	1328	43970	27215	2781.5	218	158290	2637	9328	17	400	1328	
26282	91	585	4512	60	4591	43970			43970				26282	91	585	4512	60	4591	43970	

Okullar ve Cemiyetler: Urfa'nın içinde 149 ö rencili bir ortaokulla 733 ö rencili muhtelif on, ilk erkek ve kız okulu mevcut olup bundan ba ka vilayete ba lı yerler dede 575 talebeli on ilk erkek ve kız okulu vardır.

Vilayette Cumhuriyet Halk Partisi, Türk Oca 1, Kızılay, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Yedek Subaylar Cemiyetlerinin ubeleriyle Gençler Birli i ve Ö retmenler Birli i vardır.

Siverek, Birecik, Viran ehir, Suruç kazalarında da Cumhuriyet halk Partisi, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Oca 1 ve Türk Hava Kurumu (Tayyare) cemiyetlerinin ubeleri vardır.

Devlet Yolları: Urfa – Siverek – Diyarbakır ve Urfa – Nizip – Gaziantep olmak üzere ikidir.

Vilayet Yolları: Urfa – Akçakale istasyonu devlet yolu üzerinden ayrılan Aligör – Suruç – Mür it pınarı, Birecik – Cerablus istasyonu, Birecik bo azı (tüneli) olmak üzere dört yoldur.

Sa lık Durumu: Vilayetin sa lık artları oldukça iyidir. Belde olarak yüzde üç oranında 'Trahom' vardır. Vilayet merkezinde biri mülki 25 yataklı, di eri askeri olmak üzere iki hastane, Suruç, Birecik'te be er, Siverek, Viran ehir kazalarında onar yataklı birer dispanserin mevcut oldu u vilayet dâhilinde hiçbir hayır kurumu ve kaplıca yoktur.

Umumi Bilgi: Merkez vilayetin genel geliri 324083, özel geliri 360268, belediye geliri 69830 liradan

ibarettir.

Harran Kazası: Genel geliri 31196 lira olup 200 000 dönüm ekilebilir susuz arazisi vardır. [40 000] dönüm kadar bu sene ekilmi tir. [1 800 000] kile çe itli hububat tüketilmektedir. Nüfus kayıtlarına göre kazanın genel nüfusu 5692'dir. Bir sene zarfında 15 de i ik suç meydana gelmi tir.

Birecik Kazası: 2025 haneden ibaret olup genel nüfusu 30 124 civarındadır. Bir sene zarfında meydana gelen suç çe idi 46'dır. Fırat nehrinin do usunda bulunur. Genel geliri 61270, özel geliri 76000, belediye geliri de 76490 liradır.

Kasaba içinde biri kırk sekiz di eri otuz iki beygir gücünde iki adet buharlı un fabrikası mevcuttur. Kazada 250000 dönüm ekilebilir arazi vardır.

Suruç Kazası: Fıratın do usunda bulunup, 28429 nüfustan ibarettir. 18000 dönüm arazi ekilmi tir. Genel geliri 29592, özel geliri 95991, belediye geliri 4381 liradan ibarettir. Meydana gelen de i ik suç sayısı 83 tür.

Siverek Kazası: Merkez kasaba ile Karakeçi, Bucak ve Karada nahiyelerinden ibarettir. 364 köy ve yedi mahallesi vardır. Sahası 150000 dönüm ekilemeyen ta lık arazi, 100000 dönüm ormanlık ve meyve a acı yeti tirmeye mahsus arazi, 250000 dönüm ekilemeyen da lık arazi. 500000 dönüm mera, 250000 dönüm nadas. 250000 ekili araziden ibarettir. Kayda nazaran genel nüfusu 43998 dir. De i ik suç 1892'dir.

Belediyesi. ziraat odası, ticaret odası, Ziraat Bankası vardır. Genel geliri 135086, özel geliri 151196, belediye geliri 83442 liradır.

Viran ehir Kazası: Nahiyesi yoktur. 94 köyden ibarettir. Ekilebilir arazisi 200000 dönümdür. Belediye vardır. Genel geliri 76625, özel geliri 25000, belediye geliri 8000 liradır. Yalnız 36 beygir gücünde bir un fabrikası vardır. Kayıtlara göre genel nüfusu 8354'tür. Çe itli suç sayısı 112'dir.

Yaylak ve Hilvan kazalarının pek yakında olu turulması ve köylerin ta nması bitmemi oldu u için, arazi ölçümleri ve nüfusuyla di er özellikleri hakkında bu senelik sa lıklı bilgi verilmesine imkân görülememi tir.

Gazeteler: Urfa gazetesi 18 Ocak 1925 tarihinde yayınlanmaya ba lamı tır. Vilayetin resmi gazetesi olup haftada bir defa Pazartesi günleri yayınlanır. Müdürü ve yazarı Nurettin Nabi beydir. Vilayet matbaasında basılmaktadır. Baskı adedi 600 dür.

Memurların isimleri ve memurluk sıfatları: İde görev yapan memurların isimleri ve yaptıkları görevler a a ıdaki çizelgede yer almı tır.

Urfa Merkez Kazası

İsim	Memuriyet	İsim	Memuriyet
Fuat Bey	Vali	Birecik Kazası	
Kemal Bey	Muhasebeci	Sükrü Bey	Kaymakam
Cemal Bey	Tahsisî Müdürü	Şerif bey	Mal Müdürü
Hasan Efendi	Müfettiş	Halil Efendi	Mihrî
Suphi Bey	Cinayet mahkemesi reisi	Galip Bey	Asiye mahkemesi Başkanı
İlyas Bey	Cinayet Müdde-i Umumi	Azimet bey	Müdde-i Umumi
Selâhattin Bey	Mihrâvî	Nazif Bey	Posta Telgraf Müdürü
Hanefi Bey	Azâzî	Zihni Bey	
Yazaf Bey		Hilvan Kazası	
Durhanenin Bey	Mihrâvî	Muhterem bey	Kaymakam
Zeynelabidin Bey			Mal Müdürü
Hüsnü Bey	Asiye Mahkemesi Üyesi		Mihrî
Binbaşî Faruk Bey	Jandarma komutanı	Viranşehir Kazası	
Niyazi Bey	Muazif Müdürü	İsmail Hakkı Bey	Kaymakam
Tahsin Bey	Sağlık Müdürü	Mahmut Nedim Bey	Mal Müdürü
Daharîna Bey	Özel Muhasebe Müdürü	Abdülkârim Efendi	Mihrî
Ali Rıza Bey	Nüfus Müdürü	Zalîkar Bey	Asiye Mahkemesi Başkanı
Hakkı Bey	İftâ Müdümlü	Şevket bey	Mahkeme-i Müdde-i Umumi
Mehmet Şükri Bey	Baytar Müdürü	Abdülazîz Bey	Sorgu Hâkimi
Adil Bey	Posta ve Telgraf Müdürü	Sabit Bey	Posta Telgraf Müdürü
Kasım Bey	Muhasebe Müdürü		
	Belediye Başkanı		
Haran Kazası		Yaylak Kazası	
Necmettin Bey	Kaymakam	İsmail Bey	Kaymakam
Şahabettin Bey	Mal Müdürü	Ahmet Bey	Mal Müdürü
Halil Efendi	Mihrî		Mihrî
Kemal Bey	Posta Telgraf Müdürü		
Suruç Kazası		Siverek Kazası	
	Kaymakam	Mahmut Selâhattin Bey	Kaymakam
Murata Efendi	Mal Müdürü	Mahmut Selâhattin Bey	Mal Müdürü
Abdülhamit Bey	Mihrî	Ali Azam Efendi	Mihrî
Hasretin Efendi Bey	Asiye Mahkemesi Başkanı	Abdülkârim Efendi	Asiye Mahkemesi Başkanı
Mahmut Bey	Müdde-i Umumi	Sabit Efendi	Mahkeme Müdde-i Umumi
Hayatî(hacı) Bey	Sorgu Hâkimi	Tahir Efendi	Sorgu Hâkimi
	Posta Telgraf Müdürü		Posta Telgraf Müdürü

نوركية ١٩٢٢

اسم	مأموریت	اسم	مأموریت
عمودجلال الدين بك	المديرى	يابلق قضاى	
علي عاصم افندى	مفتى	فانمقام	فانمقام
اشرف الدين	محكمة اصليه رئيسى	اسماعيل بك	المديرى
عبدالقادر	مدى عمومىسى	احمد	مفتى
صبرى	مستطلق	سيوهك قضاى	
طاهر	بوسته و تليفراف مديرى	عمودصلاح الدين بك	فانمقام

دولت مالىسى اورقه ولاى ١٩٢٢

اسم	مأموریت	اسم	مأموریت
فانمقام	فانمقام	فانمقام	فانمقام
اسماعيل بك	المديرى	اسماعيل بك	المديرى
احمد	مفتى	احمد	مفتى
عمودصلاح الدين بك	محكمة اصليه رئيسى	عمودصلاح الدين بك	محكمة اصليه رئيسى
محمد شكري	مدى عمومىسى	محمد شكري	مدى عمومىسى
عبدالقادر	مستطلق	عبدالقادر	مستطلق
طاهر	بوسته و تليفراف مديرى	طاهر	بوسته و تليفراف مديرى
بورهك قضاى			
فانمقام	فانمقام	فانمقام	فانمقام
اسماعيل بك	المديرى	اسماعيل بك	المديرى
احمد	مفتى	احمد	مفتى
عمودصلاح الدين بك	محكمة اصليه رئيسى	عمودصلاح الدين بك	محكمة اصليه رئيسى
محمد شكري	مدى عمومىسى	محمد شكري	مدى عمومىسى
عبدالقادر	مستطلق	عبدالقادر	مستطلق
طاهر	بوسته و تليفراف مديرى	طاهر	بوسته و تليفراف مديرى
هيران قضاى			
فانمقام	فانمقام	فانمقام	فانمقام
اسماعيل بك	المديرى	اسماعيل بك	المديرى
احمد	مفتى	احمد	مفتى
عمودصلاح الدين بك	محكمة اصليه رئيسى	عمودصلاح الدين بك	محكمة اصليه رئيسى
محمد شكري	مدى عمومىسى	محمد شكري	مدى عمومىسى
عبدالقادر	مستطلق	عبدالقادر	مستطلق
طاهر	بوسته و تليفراف مديرى	طاهر	بوسته و تليفراف مديرى
وزان قضاى			
فانمقام	فانمقام	فانمقام	فانمقام
اسماعيل بك	المديرى	اسماعيل بك	المديرى
احمد	مفتى	احمد	مفتى
عمودصلاح الدين بك	محكمة اصليه رئيسى	عمودصلاح الدين بك	محكمة اصليه رئيسى
محمد شكري	مدى عمومىسى	محمد شكري	مدى عمومىسى
عبدالقادر	مستطلق	عبدالقادر	مستطلق
طاهر	بوسته و تليفراف مديرى	طاهر	بوسته و تليفراف مديرى

NOTLAR

- (Pakalın,1972:106)
 (Duman,1999:5)
 (Duman,1999:4)
 (Anonim,1964:136)
 (Pakalın,1972:106)
 (Duman,1999:7)
 (Anonim,1980:85)
 (Anonim,1964:135)

- (Pakalın,1972:106)
 (Duman,1999:8)
 (Duman,1999:12-14)
 (Duman,1999:6)
 Sı ır cinsinden hayvanlar.
 Müdde i Umum: Savcı

KAYNAKÇA

- ANON M
 slam ansiklopedisi: slam Alemi Tarih Co rafa, Etnografya Lügati (1964)
 C:10 sayfa:136) stanbul: Milli E itim Basımevi
 Türk Ansiklopedisi. (1980)Ankara: Milli E itim Basımevi, C:28
 DUMAN, Hasan (1999) "Osmanlı Salnameleri ve Nevsalleri Bibliyografyası ve toplu Katalog= ABibliography and Union Catalogue of Ottoman Year-Book" Ankara: Kültür Bakanlığı .
 PAKALIN, Mehmet Zeki(1972) "Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlü ü". stanbul: Milli E itim Yayınevi,

URFALI HACI MÜSLÜM HAFIZ EFENDİ

Selahattin Eyyubi GÜLER
Yerel Tarih Ara tırmacısı

18. yüzyılın ortalarında Urfa'da ya amı Nak ibendi eyhi Nebih Efendi (vef. 1789), Kadiri eyhi Dede Osman Avni Baba Hazretleri (vef. 1883) ve Kerküklü eyh Abdurrahman Efendi (vef. 1932) gibi zatlardan sonra bunlar kadar önemli izler bırakmış ve halen gönüllerde ya ayan bu ku a ın son büyük mür idi ve Nak ibendi halifesi ise Hacı Müslüm Hafız Efendi (k.s.) Hazretleri'dir.

Hacı Müslüm Hafız Efendi (k.s.), 20. yüzyılın ilk yarısına kadar 74 yıllık ömrüyle Urfa'nın dini ve tasavvufi hayatında önemli izler ve hatıralar bırakmış büyük bir Allah dostu, âlim, hafız, arif-i billâh ve mür idi kâmil bir zat-ı muhteremdir. Gerek ya antısıyla ve gerekse ke f ve keramet ehli bir Allah dostu olu uyla Urfalıların hafızasında silinemeyecek önemli hatıralar bırakmış tır.

Vefatından bugüne 53 yıl geçmi olmasına ra men hâlen Urfalılar arasında Hacı Müslüm Hafız Efendi (k.s.)'nin hatırası çok canlı bir ekilde ya amaktadır.

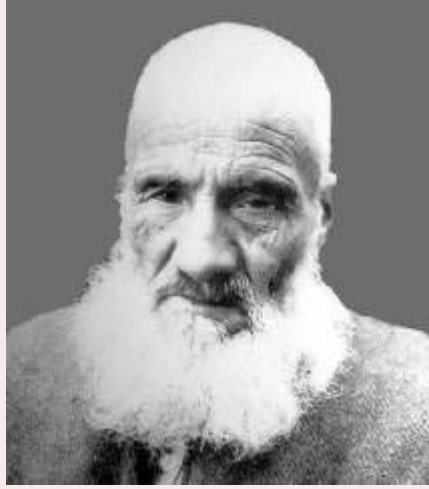
Soyu

Hacı Müslüm (Abacılar) Hafız Efendi (k.s.), 1884 yılında Urfa'da dünyaya geldi. Babası Abdullah (Abdi Sor Pa a), eddadi A ıreti'ndendir. Abdullah'ın babası Ahmet, Ahmet'in de babası saba Efendi idi. saba Efendi'nin ise Hinde adında bir karde i vardı. Annesinin adı Hediye olup Seyyid ailesi olan eyhanlı A ıreti'ndendir.

Kendisinin biri kız (Saliha), iki erkek karde i (Mehmet Ali ve Hasan) vardı.

Evlatları

Hafız Efendi (k.s.) genç ya ta Abdurrahman Dede Köyü'nden Rahime adlı bir hanımla evlenmiş ve bu evlilikten bir o lu (Hacı Bahaeddin Abacı) ve üç kız (Saliha Bütün, Emine ve Zeyneb) olmuş tur.

O lu Hacı Bahaeddin Abacı'nın, ilk evlili inden 2 kız, 1 erkek çocu u olmu , bunlar çocukken vefat etmiş lerdir. kinci evlili inden ise, 4 kız, 1 erkek (Müslüm Abacı) olmu , Müslüm vefat etmiş olup di erleri hayattadır. Kızları Hediye Tatlı, Rahime Tatlı, Zeynep Suba ı ve Hafıza Tatlı hanımefendilerdir.

Hafız Efendi'nin kızlarından Saliha, Urfa'nın yerlilerinden More Hacı Bakır Bütün ile evlenmiş ; 1 kız (Ay e Bütün) ve 1 erkek (Abdülkadir Bütün) çocukları olmu tur. Abdülkadir Bütün'ün ise 3 erkek (Abdülaziz Bütün, Mehmet Bütün ve Mustafa Bütün), 6 kız çocu u olmu tur.

Hafız Efendi'nin di er iki kızı olan Zeyneb ve Emine kendilerini babalarının hizmetine adanmış larıdır.

E itim Hayatı

Hacı Müslüm Hafız Efendi zamanın kurra hafızlarından Hacı Muhammed Berho Hafız Efendi'den ders alarak çocuk ya ında hafızlığını tamamladı. Ramazan aylarında genellikle Hasan Padi ah Camii'nde mukabele (cüz) okumu tur.

Rızvaniye Medresesi'ndeki e itimine önce Kürt Hacı Ali Efendi'nin yanında ba ladı. Daha sonra e itimini Miftahi Hasan Efendi'den (Urfa Müftüsü Hasan Açınal) tamamladı ve büyük bir ba arı göstererek diplomasını da Hasan Efendi'den aldı. limdeki üstün ba arısından dolayı askerlikten muaf sayıldı.

Tasavvufi Hayatı

Hacı Müslüm Hafız Efendi, yıllar önce Kerkük'ten Urfa'ya gelip yerle mi olan Nak ibendi eyhi Abdurrahman Efendi'ye intisab etmiş ve Kıbrıs Tekkesi'nde ilmi ve tasavvufi derslere devam etmiş tir. Böylece uzun yıllar, ilim tahsili yanında Nak ibendi tarikatında da ilerlemeye devam etmiş ve sonuçta Kerküklü eyh Abdurrahman Efendi'den hilafet alarak

Nak ibendî tarikatı Halidi ubesinin 5. göbek halifesi olmu tur. Halifelî i aldıktan sonra Urfa'da ir ada ba lamı tır.

Hacı Müslüm Hafız Efendi (k.s.), Hazreti Peygamber (s.a.v.)'den gelen Nak ibendî tarikatının yüksek soy zincirinin 34. halkası idi. Kendisinden sonra bir halife bırakmayı çok istemi , ancak müritlerinin arasında bu yükü kaldıracabilecek kapasitede birini bulamamı tır. Birkaç ki iye halifelî i verme durumu olmu , ancak bu ki iler kapasitelerinin yetersizli inden bu görevi alamamı lardır.

Günlük ya antısı

Hacı Müslüm Hafız Efendi (k.s.), hayatı boyunca boyunca sünneti seniyyeye harfiyen uyarak ya amı tır. Yürürken hep ayaklarının ucuna bakarak yürürdü. Bu ekilde yürümeye tarikatta “nazar ber kadem” denmi tir. Sürekli ba ı kalbinin üzerinde murakabe halinde idi. Ba ını tam olarak kaldırıp etrafa bakması çok nadirdi.

Günde iki ö ün, çok az ve tek çe it yemek yedi. Ziyafete ça rıldı ı zaman, söz verme se mutlaka herkesten önce tek ba ına giderdi. Arkasında kimseyi yürütmezdi. Zengin fakir ayırt etmezdi. Misafir oldu u yerden çıkarken de tek ba ına çıkar, kimseyle birlikte çıkmazdı.

Gece uyurken, küçük bir odada postunun üzerinde cübbesine sarılarak uyurdu. Ayaklarını uzatmazdı. Yatsı namazından sonra çok az uyurdu. Hayatı boyunca yatakta uyumamı tır. Teheccüd namazını kılariken namazda Yasin süresini okurdu ve günlük zikrini yaparak sabah namazından önce camiye giderdi.

Dünya malına hiçbir zaman kıymet vermemi tir. Kendi kazancıyla 3 kez hacca gitmi tir.

Ma uk Köyü le lğisi

eyh Abdurrahman Efendiye (k.s.) intisab ettikten sonra, ona daha yakın olmak için Kızlar Köyü'nde eyhinin bulundu uba ınyanında bir ba satın almı tır.

Hacı Müslüm Hafız Efendi (k.s.), eyhi vefat ettikten sonra Kızlar Köyü'ndeki ba ını satarak Ma uk Köyü'nde yakla ık 20-30 dönümlük bir ba almı tır. Yaz mevsiminde ba a çıkarmı . Köyde bir cami yapımına ön ayak olmu ve caminin bitirilmesine nezaret etmi tir.

Ma uk Köyü'nün civarındaki A ık Köyü, Çelikler Köyü ve Gölpınar ve Kızlar köylerindeki insanlar da Hacı Müslüm Hafız Efendi (k.s.)'ye son derece saygı ve sevgi göstermi lerdir.

Hacı Müslüm Hafız Efendi'nin na Etti i ve Onardı ı Camiler

Hacı Müslüm Hafız Efendi, Urfa'da camilerin tamir ve onarımını ilk olarak kendisi ba latmı tır. Kendisinden sonra bu i lerle müridi merhum Hacı Rafi Görgün Hafız Efendi u ra mı tır.

1- Mevlid-i Halil Camii (1951): 1951 yılında Mevlid-i Halil Camii'nin (Dergâh) tamir ve avlu düzenleme planını kendisi çizmi tir. Maddi deste ini halktan almı olup, manevi deste ini ise Hz. brahim (a.s.)'den almı tır. Caminin tamirini ve avlu düzenlemesini yaptırırken Mescid-i Haram'ı yani Kâ'be'yi örnek almı tır. Avlunun

içinden akan suyu iki kare biçimindeki küçük havuzlardan geçirmi tir. Cami avlusunun dört tarafına dört küçük minare de yaptırarak Mescid-i Haram'ın dört tarafındaki minarelere benzetmi tir.

2-Ma uk Köyü Selvi Camii (1954): Cami, Ma uk Köyü'nün kuzey tarafından harman yerinde, Suba ı ve Tatlı (eker) ailelerinin katkıda buldukları arazilerin üzerine yapılmı tır. Caminin yanına bir kuyu da kazdırılmı ve küçük bir minare eklenmi tir. Kuzey tarafında abdesthane ve gusülhane yapılmı tır. Cami masraflarının kar ılanması için camiye bir akar alınmı tır. Akarın bakımı ve sürümü köylü tarafından yapılmaktadır.

3- Çarho lu Camii (1956):

Bina önce Me arkiye Camii sonra hububat ofisi, sonra kuma ambarı, sonra mesken olarak kullanılmı ve bakımı yapılmadı ndan binanın bir kısmı harabe haline gelmi tir.

Urfa'lı hayır sahibi merhum Hacı Muhammed Çarho lu Ankara'dan gelerek bu binayı satın almı ; Hacı Müslüm Hafız (k.s.) Efendi ile görü erek binanın camiye çevrilmesine karar verilmi tir. Bina yıkılarak bugünkü caminin temeli atılmı tır. Bu camiye merhum Hacı Muhammed Çarho lu Efendi, önce kendi maddi imkânlarıyla daha sonra di er hayır sahiplerinin de deste iyle tamamlanması sa lanmı tır. Bu camide de oldu u gibi in aatın mühendisli ini ve mimarlı ını yine Hacı Müslüm Hafız Efendi (k.s.) üstlenmi tir.

4- Sefalı Camii (1957): Yakubiye Mahallesi yeni kurulmaya ba ladı ı sıralarda, etraf genellikle ba ve mesire yeri idi. Buraya bir cami gerekti ini anlayan Hafız Efendi, müridi Hacı Mehmed Sanlı'ya yapılacak camiye destek olması hususunda söz almı tır. Gerek Hacı Mehmed Sanlı'nın sermayesinin yarısı ve gerekse hayır sahiplerinin katkılarıyla cami tamamlanmı tır.

5- Abamor Ziyalı Camii (1958): Tepe Mahallesi'nde bulunan bu caminin alanı daha önce bo bir meydanlık idi. Bu meydanlı ın sadece kuzeyinde ve do usunda yerle im alanı bulunuyordu ve civarda hiç bir cami yoktu. Hacı Müslüm Hafız (k.s.) Efendi, gelecekte buranın büyük bir yerle im merkezi olaca ını bildi i için Abamor ailesinin de deste iyle burada bir cami yapılmasına karar veriliyor.

Abamor ailesinden Hacı Mehmet, Hacı Osman ve Hacı Ahmet'in maddi ve manevi katkılarıyla 1956 yılında temel kazılarak cami in aatına ba lanmı tır. Bu caminin de yine mimarı ve mühendisi Hacı Müslüm Hafız (k.s.) Efendi olmu tur. 1958 yılında Hacı Müslüm Hafız (k.s.) Efendi'nin vefatından kısa bir süre sonra cami tamamlanmı tır. Camiye bugünkü ismi mahalle sakinleri tarafından verilmi tir.

Bu be büyük caminin in asının dı nda Gölpınar Köyü Camii'nin yapımına da yardımcı olmu tur. Bunun dı nda uzun yıllar fahri imamlık yaptı ı kendi mahallesindeki Arabi Camii'ni de tamir ettirmi tir.

Hastalı ı ve Vefatı

Hacı Müslüm Hafız Efendi, 1957 yılında prostat hastalı ına yakalanıyor. O sırada Urfa'da bulunan Operator Doktor Ali Cankat kendisini birkaç kez

ameliyat ediyor ama düzelmiyor. Rahatsızlı ı 11 ay kadar sürüyor. 1958 yılının Mayıs ayında durumu kötü oldu undan ba a çıkamıyor ve yata a dü üyor. Hastalı n vermi oldu u iddetli ate ve acı çekmesine ra men hiçbir zaman inleme ve ikâyette bulunmuyor. 28 Haziran'da Kurban Bayramının birinci günü Rahmet-i Rahman'a kavu yuyor. Devrin âlimlerinden Kurra Muhammed Hafız, Hacı Rafii Görgün Hafız ve yakın ailesinden olu an bir grup mübarek bedenini yıkıyor ve kefenliyorlar. Namazı Hasan Padi ah Camii'nde kılınıyor. Tekbirler getirilerek kaldırılan tabutu Harrankapısı Aile Mezarlı ı'na kadar ta ınıyor ve kendisinin sa lı ında tespit ederek eliyle kazdırdı ı mezara defnediliyor. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun. Bizleri onun efaatinden mahrum etmesin. Cenazeye Urfa içinden ve dı ından onbinlerce insan katılıyor.

Türbesi

Hacı Müslüm Hafız Eendi'nin ve aile efradının mezarlarının bulundu u türbesi bugün Onikiler Mahallesi'ndeki Harrankapı Mezarlı ı'nın kuzeyinde bulunuyor. Bu mevki ayrıca "Kuyuba ı" olarak ta tanınmaktadır.

Müritleri tarafından "Babo" veya "Babo Hazretleri" olarak tanınan Hacı Müslüm Hafız Efendi'nin çe itli kerametleri halk arasında anlatılmaktadır.

stifade edilen kaynaklar

A. Yazılı Kaynaklar

Arvası, Abdülhakim, *Tasavvuf Bahçeleri*, (ed.) Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Do u Yayınları, 2. baskı, stanbul 1991.

Karaka , Mahmut, *anlıurfa Evliya ve Âlimleri*, anlıurfa Belediyesi Kültür ve E itim Müdürlü ü Yayınları, anlıurfa 1996.

Kürkçuo lu, A.Cihat, *Urfa Camileri*, URKAV Yayınları, Ankara 1993.

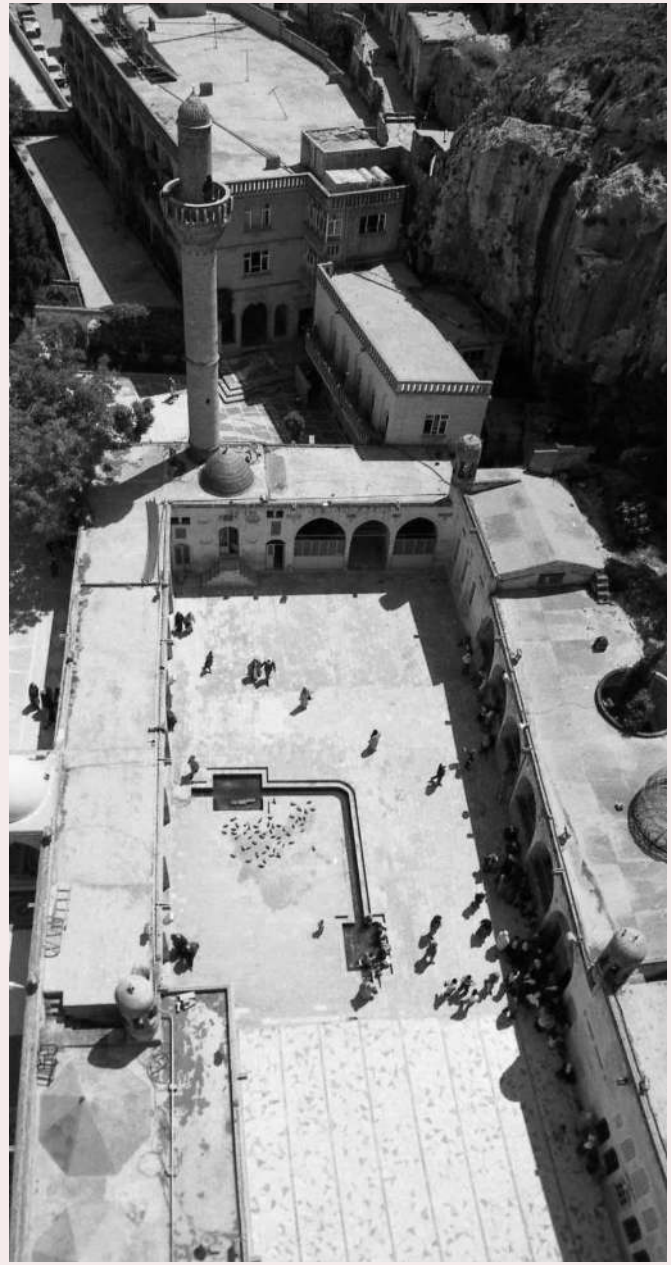
B. Canlı Kaynaklar

Hacı Abdülaziz BÜTÜN, (1949 do umlu). Emekli ö retmen, (Hacı Müslüm Hafız'ın torunu Abdülkadir'in o lu)

Hacı Emin TATLI, (1942 do umlu). Çiftçi. (Hacı Müslüm Hafız'ın müridi).

Hacı smail NAKI LI, (1935 do umlu). Çiftçi. (Hacı Müslüm Hafız'ın müridi)

(NOT: Hacı Müslüm Hafız Efendi hakkında bir kitap çalı mamız devam etmektedir. Katkıda bulunmak isteyenler (selahattin_guler@hotmail.com) adresine yazabilirler veya (5057846428) nolu telefonu arayıp bilgi verebilirler)

Hacı Müslüm Hafız Efendi'nin 1951 yılında tamir ettirdi i ve avlu düzenlemesini yaptı ı Mevlid-i Halil Camii

Hacı Müslüm Hafız Efendi'nin Harrankapı Mezarlı ı'ndaki Kabri ve Türbesi

Gümrük Hanı kapısında tespihçi. (Fotoğraf: A. Cihat Kürkçüoğlu / 1979).

ANLIURFA'DA CANLANAN BİR EL SANATI: TESPİHÇİLİK

Ör. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
GAP Bölgesi El Sanatları
Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

Hat sanatından sonra Türklerin geliştirdiği dini yönü ağırlıklı olan sanatlardan biri de tespihçiliktir. Tespih, özellikle namaz sonrasında ve gün içinde Allah'ı, belli sayılardaki sözcüklerle anmak için ortaya çıkmıştır. Tespih slâm âlemine mal olmuş ve Türkler tarafından bir sanat eseri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Osmanlı'da tespihçilik sanatı 17. ve 18'inci yüzyıllarda gelişerek sürmüştür, 19'uncu yüzyılda doruk noktasına ulaşmış ve günümüze kadar devam etmiş önemli bir sanattır. Geçmişte ve günümüzde en güzel tespihler İstanbul'da yapılmıştır.

Anadolu'da da tespih sanatı geçmişten günümüze birçok şehirde ustalar tarafından icra edilmiştir. Anliurfa'da da uzun yıllardan beri tespih imalatı özenle yapılmaktadır.

Belirli dini sözleri ve duaları tekrarlararak kullanılan tespih genellikle 33 veya 99 tane den oluşmakta ve ipe dizili biçimde kullanılmaktadır. Günümüzde birçok insan tespih kullanmakta veya koleksiyon olarak bulundurmaktadır.

Tespihler, çeytli maden ve malzemelerden yapılmakta ve kullanılan malzemenin cinsi ile anılmaktadır. Kuka (tarçın) tespih, baba tespih, firuze tespih vb. gibi.

Geçmişte değerli bir el sanatı olarak yer edinen tespihçilik, tüketimin artmasıyla, döküm eklinde seri

üretimlerle sert plastik veya cam boncuklar eklinde ucuz fiyatlarla alıcılara sunulmaktadır.

Günümüzde yeniden canlanan el yapımı tespihlerin, açılan çok sayıda atölye ile Anliurfa'da sürdürüldüğünü görmekteyiz. Anliurfa'daki tespih atölyeleri, tarihi çarşıların olduğu Gümrük Hanı civarındaki bölgede yaygındır. Tespih atölyelerinde özel imalatlar alıcıya sunulmaktadır. Gümrük Hanı avlusunda bulunan tespih satıcılarında, kuyumcular pazarındaki kuyumcularda ve Balıklıgöl'ün yanında yer alan URKAV çarşısındaki gümüşçülerde tespih çeşitleri bulunmaktadır. Ayrıca Anliurfa Tespihçiler Derneği aktif olarak faaliyetini sürdürmektedir.

Tespih Yapımında Kullanılan Ham Maddeler

Tespih imalatında; çeytli taşların yanı sıra, sentetik malzeme, boynuz, fosil, kemik, diş, sedef, kabuk, çekirdek, cam ve değerli taşlar kullanılmaktadır.

Taş malzemedede; yakut, akik, firuze, zümrüt, yeşim, zebercet, inci, lacivert yıldız taşı, kahverengi yıldız taşı, iraz taşı, yılan taşı, lal taşı (garnet), kaplan gözü taşı, ametist, safir, ehcera, ahmaksut (Afganistan taşı), lapis, topaz, nefes (renksiz berrak bir taşı olup "Padişah Tespihi" diye bilinir), mercan (taşı gibi olup denizde ya da hayvanın kalker iskeletinden elde edilir), kan taşı, lüle taşı ve altın kullanılmaktadır.

Hayvansal malzemedede; fildişi, balık dişi, deve kemiği (naka), keçi boynuzu, manda boynuzu, mors

Tespih yapımında hammadeler ve erit hıvarda kesilmesi (Foto raflar: S.Sabri Kürkçuo lu).

di i, balina di i, mamut di i, gergedan di i, hipopotam di i, bufalo boynuzu, geyik boynuzu, ba a (kaplumba a kabu u), kullanılmaktadır.

Fosillerden elde edilen malzemede; damla kehribarlar (a aç üzerindeki reçinenin denizaltında fosille mi hali), yüsürü (siyah mercan-deniz bitkisi fosili) ve Oltu ta ı kullanılmaktadır.

Sentetik malzemede; sıkma kehribar, ate kehribarı, bakalit, katalin (1927-1950 arası New York'ta üretilmi fenol formaldehit bir malzeme) kullanılmaktadır.

A aç ve meyve malzemede ise; zeytin, sandal, tarçın, pelesenk, tik, gül, siyah abanoz, kuka (tropikal bir meyve a acı olup anlıurfa'da "tarçın" denilmektedir.), öd, kan a acı, yılan a acı, demir a acı, kral a acı, venge, narçıl, demir hindi, zeytin çekirde i, Hindistan cevizi, kullanılmaktadır.

Kuvars ve çe itli camlar da tespih yapımında kullanılmaktadır.

anlıurfa'da Kullanılan Malzemeler

anlıurfa Tespihçiler Derne i Ba kanı Osman Ye il Usta, anlıurfa'da sert ta lar d ında her türlü malzemenin atölyelerde i lenebildi ini belirterek; anlıurfa'da fosil türünden damla kehribar; sentetik

türden sıkma kehribar, zar kehribar, katalin, bakalit; hayvansal malzemeden kaplumba a kabu u, fildi i, deve kemi i, gergedan boynuzu, bufalo boynuzu, koç boynuzu, ceylan boynuzu; a aç malzemeden abanoz, yılan a acı, coco bolo, zeytin, öd a acı, demir hindi, pelesenk tespihlerin daha çok üretildi ini ve mü terilerinin de en çok bunları talep ettiklerini söylüyor.

anlıurfa'daki tespih atölyelerinde üretilen de erli tespihlerin bir kısmı anlıurfa'da alıcı bulmakta, ayrıca Türkiye'nin birçok ilinde tespihçilerin bulu tu u mekânlarda ve stanbul Kapalıçar ı'da satılmakta ve yurtdı na gönderilmektedir.

anlıurfa'da Tespihin Yapılı ı

Tespihçilikte eskiden el yordamıyla kemaneyle çalı tırılan a açtan yapılı mı özel bir torna kullanılır; "Çargu e" denilen delici bölümlü, "malafa" denilen kalıp, eldeki kemaneyle döndürülür, puntalar arasını sıkı tırma ayakla sa lanır, di er elle de "rende" ve "arda" denilen kesici aletler kullanılarak tespih çekilirdi.

Günümüzde anlıurfa'da bulunan atölyelerde ise tespih taneleri tornada ve zımpara çarkı yardımıyla çekilmektedir (biçimlendirilmektedir).

Tespih Ustası Osman YE L

Tespih yapımında önce malzeme, istenilen kalınlıkta çubuklar halinde elle veya makinede kesilir, sonra bu çubuklar istenilen uzunlukta tanelere ayrılır, göz kararı veya kumpasla ölçülerek taneler biçimlendirilir. Biçimlendirme i inde önce parçalara ayrılmı tanelerin etrafı kabaca zımpara motorunda yontulur, tanelerin ortaları delici aletle delinir. (Tanelerin ortasına açılan deli in çok ince olması tercih edilir)

Kesilen ve delinen parça, sivri uçlu bir aletin (çelik biz) ucuna takılarak, torna ve zımpara çarkında ekil verilir. Tespihler yuvarlak, yumurta, beyzi, selvi, sı ırcık ve arpa modeli ismi verilen biçimlerde i lenerek ekillendirilir.

Tanelerin biçimlendirilmesinden sonra parlatma ve cilalama yapılır. Cilalama i inde, polisaj motoruna takılan kaput bezinden yapılmı özel bezlere önce cila ta ı sürülür, sonra tespih taneleri tek tek misina ipine takılır, taneler motorda dönen cilalı beze sürülerek cilalama i yapılır.

Tespih yapımında hammaddenin kesimi. (Foto raflar: S.Sabri Kürkçüo lu).

Cilalama i leminden sonra tespih taneleri geçici bir ipe 33 veya 99 adet dizilerek tamamlanır.

33'lük tespihte tanelerin dizilmesinde her 11 taneden sonra, bazı ustalar her 5 taneden sonra araya pul takar.

99'luk tespihte ise her 33 taneden sonra durak (ni ane) denilen farklı biçimde taneler yerle tirilir.

Tanelerin dizilmesinde büyüklükler aynı olmalıdır. Bazı tespihlerde taneler "servi dizimi" biçiminde imameye yakla tıkça küçülebilir. Bazı tanelerin içerisindeki haneler renk uyumu sa lanarak yan yana getirilerek dizilir.

pe dizilen tespihin ba kısmına, tane boyunun be misli uzunlu unda kendi malzemesinden tornada yapılan, "imame" (iki ipin ucunun içinden geçti i) takılır. mame sanatçının yetene ini gösteren en önemli parçadır. mameden sonra "ip püskül" veya "gümü ba lık" (tek zincirli, üçlü kamçılı) takılır. mameler iki-üç adet tespih tanesinden de olu abilir. mameden sonra konulan, dü üm gizleyen tane, üç adet ara tane, bir tepelik (koza)'ten olu an takıma "hitame" denilir.

anlıurfa'da tespihlerin ipe dizilmesi i i, geçmi te "Kazaz Pazarı" ndaki ustalar tarafından ibri im veya ipek iplik kullanılarak özenle yapılırdı. imdi tespihi ipe dizme i ini, imalathaneler veya tespih satıcıları yapmaktadırlar.

anlıurfa'da Tespih kullanımı

Tespih genellikle dua ile birlikte kullanılır.

anlıurfa'da erkekler genellikle 33'lük, bayanlar ise 99'luk tespihler kullanmaktadır.

Foto raflar: S.Sabri Kürkçüo lu

Zımpara Motorunda Yontma

Tanelerin Delinmesi

Zımpara Çarkında ekillendirme

Kumpasla Ölçme

Cila Ta ı

Tespîh tanelerinin cilalanması

mamenin Yapılı ı

pe Dizilmeden Balmumu

Tanelerin pe Dizilmesi

Tamamlanmı Tespîh

mameden Sonra "Hitame" Takımı

Tespîh Çe itleri

Foto raflar: S.Sabri Kürkçüo lu

anlıurfa'da çok sayıda ki ide de erli tespih koleksiyonu bulunmaktadır.

anlıurfa'ya has malzeme olarak "ceylan boynuzu"ndan tespih yapılmaktadır.

Bazı tespihlerin nazara, bazılarının cilt hastalıklarına iyi geldi i, bazılarının yüksek enerji gücü verdi i, bazılarının strese iyi geldi ine inanılır.

Akik ta ı tespihler ele serinlik verdi inden ve elde terleme yapmadı ından yazın sıcakta tercih edilmektedir. Kı ın ise kehribar tespih tercih edilmektedir.

Damla kehribarın, bazı kan hastalıklarına iyi geldi i söylenmektedir. Atölyelerde kehribarın tozu atılmayıp kullanılmaktadır.

Kuka tespihler, ele gelen kaygan yapısı, kullandıkça renk alıp koyula ması ve güzel koku vermesiyle günümüzde oldukça revaçtadır. Kuka tespihlerin aynı zamanda mikrop kırıcı özelli i oldu u söylenir.

Günümüzde Tespih Yapımında Kullanılan Alet Edevat

Testere: Tespih yapılacak malzemenin çubuklar halinde kesilmesi için kullanılır.

Mengene: kesilen çubukların sıkı tırılıp küçük testere ile parçalara bölünmesinde kullanılır.

Hızar: erit testerenin takıldı ı küçük kesme makinesi.

Kumpas: Taneleri her a amada ölçmeye yarayan metal cetveldir.

Zımpara motoru: kesilen parçaların kabaca yontuldu u zımpara ta ı.

Delme tornası: kabaca yontulan tanenin ortasına ince delik delmek için kullanılan minik torna.

Biz: Delinen tanenin takıldı ı ince sivri uçlu alet.

Zımpara çarkı: Delinen parçanın sivri uçlu bir aletin ucuna takılarak, zımpara çarkında ekil verildi i motorlu çark.

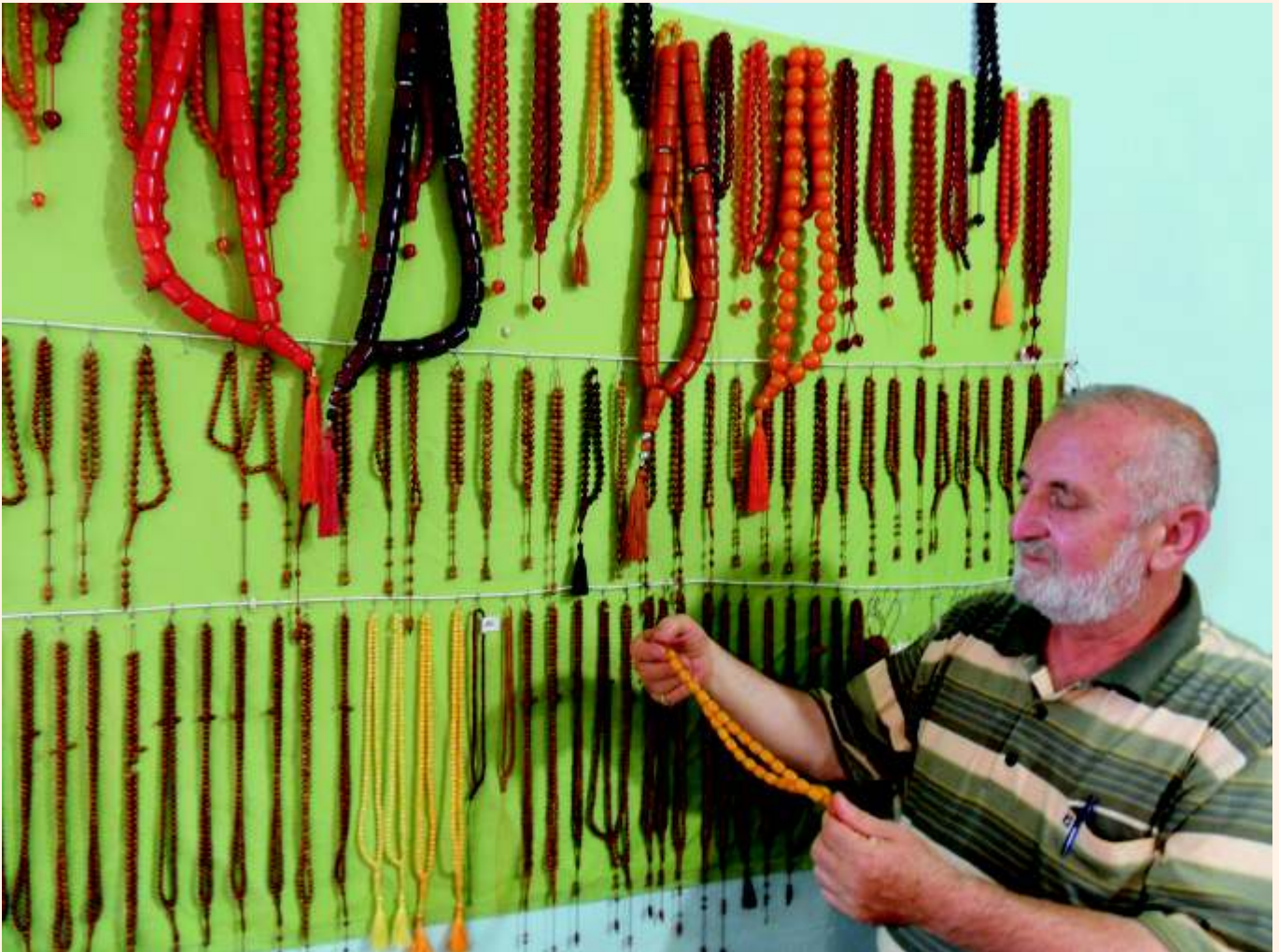
Torna: Tespihin imamesini biçimlendirmek için kullanılan küçük torna.

Keçeli cila: Tanelerin biçimlendirilmesinden sonra parlatma ve cilama yapılan kaput bezi takımı polisaj motoru.

Cila Ta ı: Polisaj motoruna takılan özel yapılmı bezlere, tespih tanelerini parlatmadan önceden sürülen cila ta ı.

Kaynaklar

- 1) Osman Ye il- anlıurfa Tespihçiler Derne i Ba kanı
- 2) Hakan Gümü çülük- anlıurfa
- 3) www.tesbihcibaba.com.tr

Tespihçi Dükkanı, Tespihçi Sait i (Foto raf: A.Cihat Krkio lu).

Abuzer AKBIYIK
anliurfa CD'si Proje Danı manı
Folklor Ara tırmacısı

Köklü bir müzik gelene i, ünlü sanatçıları ve sevilen türkülerini nedeni ile anliurfa denince aklı gelen hususlardan biri, müzi i ve sanatçıları olmaktadır.

Tarih süreci içinde çe itli medeniyetlerin be i i olan Urfa'da esaslı bir müzik gelene i olmu tur. Yüzyıllar içinde çok sayıda eser ortaya çıkmı tır. Bu nedenle türkü, ilahi, gazel ve hoyratları ile anliurfa halk müzi i eser sayısı bakımından, Türkiye'nin sayılı illerinden biridir.

anliurfa türkülerini ezgi yapısı bakımından sanat de eri yüksektir, sözleri insanı yürekte yaralayan içli ve duyguludur. te bu nedenlerle yurt çapında Urfa türkülerini çok sevilmi tir.

anliurfa'da "Halk Konservatuvarı" sayılan "Sıra Gecesi", "Asbap Gecesi", "Da Yatıları" gibi ortamlarında "Usta-Çırak Gelene i" içinde, kaliteli ve sistemli bir ekilde müzik icra edilmi tir. Bu gelenek halen devam etmektedir.

anliurfalıları müzi e meraklıdır. Müzik sosyal hayatlarının bir parçasıdır. Urfalının do umundan-ölümüne kadar hayatının hemen her kesitinde müzik vardır.

Müzi e de er verildi i ve müzik ortamları yüzyıllardır süregeldi i için yurdumuzda en çok ses

sanatçısı anliurfa'dan çıkmı tır. Geleneksel müzik meclislerinde yeti en kaliteli icra yetene ine sahip, güzel sesli Urfalı sanatçılar, gerek yurt içinde gerekse yurtdı nda ün yapmı tır.

Tahir Oturan (Mukim Tahir), Hamza enses (Kel Hamza), Bakır Yurtsever (Bekçi Bakır), Cemil Cankat, zzet Delio lu (Demir zzet), Mahmut Güzelgöz (Tenekeci Mahmut), ükrü Çadırcı (ükrü Hafız), Hamit Belli (Hamit Hafız), Ahmet Uzungöl (Ahmet Abe), Halil Uzungöl (Halil Hafız), Cülhe Hafız, evki Hafız, Mustafa ahin, Karaköprülü smail, Akif Hoca, Bedih Yoluk (Kazancı Bedih), geleneksel Urfa müzi ini geçmi ten günümüze ta ıyan ustalardan birkaçıdır.

Halk müzi inde; Nuri Sesigüzel, Ahmet Cankat, Yavuz Topçu, Kadir Sema, Seyfettin Sucu, smail Badıllı, DüNDAR Yıldız, Halil Kendirli, Hasan Temel, Ahmet Karao lan, Halil Yıldırım, Mahmut Co kunes, Mustafa Ta çı, Mehmet Delio lu, Çetin Özdemir, Mustafa Sava , Mehmet Güçlü, brahim Ye ilda , Ali Ayhan, Mahmut Tuncer, Zekeriya Ünlü, Güler I ık, Münevver Özdemir, Müslüm Gürses, Mehmet Özbek, brahim Tatlıses, Urfa topraklarında yeti mi yüzlerce ses sanatçısından sadece birkaçıdır.

ef Zafer Gündo du Yönetiminde Solist Münevver Özdemir

Sanat Müzi inde; Eyyüp Uyanıko lu, Mahmut Akagün (Dellek Mahmut), Abdullah Uyanık, Fatma Nurten Demirkol, Cevdet ç i, Ferhat Göçer. Saz sanatçılarından; Mehmet Bitmez (Ud), Vefik Ataç (Tambur), Ahmet Kanneci (Gitar), Halil Baziki (Ney), Halil Karaduman (Kanun), Urfa'dan çıkmı önemli sanatçılardır.

anlıurfa geleneksel müzik fasıllarında; arkı, türkü, ilahi, gazel ve hoyratlar belli bir makam sırasını göre okunur. Buna "Makam Gelene i" denir "

anlıurfa müzik meclislerinde sanat müzi i, halk müzi i, tasavvuf müzi i ayrımı yoktur. Bütün müzik türleri birlikte icra edilir. Bu nedenle müzik meclislerinde Ba lama, Kaval, Def, Ne etkar, Cümbü , Ud, Kanun, Tambur ve Keman gibi halk sazları ve klasik sazlar bir arada kullanılır.

anlıurfa'da, halk müzi i ve sanat müzi i yanında "Tasavvuf Müzi i" de icra edilir. anlıurfa'da okunan lahi, Nefes ve Kırık Havalara "Çifte", Münaacat, Naat, Mersiye, Kaside ve Gazel gibi solo okunanlara da "Tek" denir.

anlıurfa'nın Kısa ve Akpınar gibi Alevi vatandaşların oturdu u beldelerde düzenlenen Cem Törenleri'nde Doksanda on, Â ık Büryani, Â ık Sefâi, A ık Celâli, A ık Halit, Dertli Divani gibi yöre ozanları tarafından semah ve deyi ler okunmaktadır.

anlıurfa Halk Müzi i CD'si Projesi

TRT son yıllarda devrim niteli inde bir anlayı de i ikli i yaparak ar ivini halkla payla maya ba lamı tır. TRT Müzik Dairesi Ba kanlı ınca bu kapsamda, il il türkülerimiz adı ile her ilin türkülerinden olu an CD çalı ması yapılmaktadır. Bu çalı malarda TRT ar ivinde yer alan o il ile ilgili okunmu türküler bir araya getirilerek CD hazırlanmaktadır. Ayrıca dünden bugüne TRT sanatçılarına müzik albümü hazırlamaktadır. Bu çalı maları müzik kültürümüzün sevdirmesi, ya atılması ve bizden sonraki ku aklar aktarılması adına takdir edilecek çalı malar oldu unu ifade etmek isteriz.

TRT Genel Müdür Danı manı hem erimiz şak Çiftçi'yi ziyaretimizde, anlıurfa için de önceki kayıtlardan olu an 1-2'CD'lik bir çalı ma yapılca ını ö rendik. Görü mede; anlıurfa, Elazı ve Kerkük müzi i üzerine çalı ma ve dü üncelerini aktaran şak beyle, anlıurfa müzik potansiyelinin dikkate alındı nda anlıurfa için 1-2 CD'nin az olca ını konu tuk. Daha sonra Elazı lı THM Sanatçısı Salih Turhan'la şak beyi ziyaret ettik ve konuyu de erlendirdik. Bu yararlı sohbetler üzerine ben, 5 CD'den olu an anlıurfa CD'si projesini hazırlayarak TRT'ye sundum. TRT Genel Müdür Danı manı şak Çiftçi ve Müzik Dairesi Ba kalı ndaki yetkililerle yapılan görü meler sonunda 4 CD olarak projenin uygulanmasına, ar ivdeki seslerin de il, eserlerin yeniden okutulmasına karar verildi. (5 CD'lik

projedeki 71 eser daha sonra 4 CD'ye sınırdırıldı) . Bu proje anlıurfa Valili ine sunuldu. anlıurfa Valisi Nuri Okutan'ın da projeyi kabulü ve 5.000 adet CD bedelini karılaması ile 11 Nisan 2011 anlıurfa'nın Kurtulu törenlerine yeti tirilmek üzere “ anlıurfa CD” si projesine start verildi.

Projenin amacı

anlıurfa Halk Müzi i'nin do ru icra edilen örneklerini kayıt altına alarak, yozlaşmasını önlemek, bu kültür mirasımızı ya atmak, gençlere sevdirmek ve gelecek nesillere bırakmak amacıyla anlıurfa Valili i'nin deste i ile TRT tarafından “ anlıurfa CD” si hazırlandı. 4 CD'den olu an CD setinde anlıurfa repertuarından seçilen 71 Türkü, deyi , gazel ve hoyrat, ef Zafer Gündo du yönetiminde TRT ve Kültür Bakanlığı ı ve anlıurfalı Mahalli ses ve saz sanatçıları tarafından seslendirildi.

CD için anlıurfa'nın karakteristik özelliklerini ta ıyan eserler seçildi.

anlıurfa CD'sindeki türküler TRT repertuarında yer alan anlıurfa türküleri içinden seçilmi tir. Eserler müzik fasıllarında okunan makam sırasına uygun olarak düzenlenmi tir. Türküler TRT ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ı sanatçıları tarafından seslendirilmi tir. “Gazel” ve “Hoyratlar” otantik söz, a ız, makamsal yapı ve okuma tavrına uygun olarak Urfalı mahalli ses ve saz sanatçıları, tarafından seslendirmi tir. Eserlerin aslına uygun icrası amacı ile anlıurfa müzik meclislerinde kullanılan; Ud, keman, Kanun, Cümbü , Ba lama, Kaval, Def, Darbuka gibi sazlar kullanılarak icra edilmi tir.

CD'de yer alan eserler seçilirken, çe itli makamlarda, de i ik formlarda olmasına çalı lımı ve anlıurfa'nın karakteristik özelliklerini yansıtan ezgiler olmasına özen gösterilmi tir. Proje danı manları Abuzer Akbıyık ve Altan Demirel'in repertuar belirleme çalı masında; Kültür Bakanlığı ı anlıurfa THM Koro efi Halil Altıngöz, sanatçılardan Bakır Karada lı, Halil Sezgin; Gazelhan Naci Yoluk, Müzik Ö retmeni Mehmet Güzelgöz, Bestekâr Abdullah Balak, Bestekâr Abdülkadir Algın ve Ses Sanatçısı brahim Ye ilda , stanbul Radyosu Ses Sanatçısı Münevver Özdemir, Kültür ve Turizm Bakanlığı ı Ankara THM sanatçısı Salih Turhan, Sa lık Bakanlığı ı leti im Koordinatörü Folklor ara tırmacısı Osman Güzelgöz'den istifade edilmi tir.

anlıurfa CD'sinde eme i geçenler

anlıurfa Valisi Nuri Okutan, Vali yardımcısı Bahri Tiryaki, Genel Müdürü brahim ahin, Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Canpolat, TRT Genel Müdür Mü aviri shak Çiftçi, Müzik Dairesi Ba kanı Deniz Çakmakolu destekleri ile gerçekle en anlıurfa CD'sinde; Koordinatör Asım Tokel, Fatma Salman; Danı man Abuzer Akbıyık ve Altan Demirel; Tonmayster Can Ye ilyurt; Albüm Hazırlık: Ahmet Ulus; Tasarım ve Uygulama Birsen Yüksel Taymaz görev yapmı tir. Foto raflar; M. Cenker Koçak, S. Sabri Kürkçüo lu ve Sabri Sabuncu tarafından çekilmi tir. CD'de yer alan eserler Ankara Radyosunda stüdyoları ile Kültür ve Turizm Bakanlığı ı anlıurfa Devlet Türk Halk Müzi i Stüdyolarında kaydedilmi tir.

TRT 1 l türkülerimiz Ar ıv serisi 160 numara ile yayınlanan CD'nin ço altma ve basım i leri Ulus Müzik/ skender Ulus tarafından, Funda DüNDAR koordinatörlü ünde geçekle tirilmi tir. FRS Matbaasında basılmı tir.

anlıurfa CD'sinin hazırlık ve uygulama a masında anlıurfa eski milletvekili Mehmet Yalçınkaya, Ankara Radyosu ses sanatçısı Sabri Sabuncu, anlıurfa Vakfı Ba kanı Mehmet Karaku 'un ilgi ve destekleri olmu tur.

CD'de Eserleri Seslendiren Ses sanatçıları

CD Projesinde Ses sanatçıları Aysun Gültekin, Adile Kurt Karatepe, Emel Ta çıo lu, Mehmet Seske, Hüsamettin Suba ı, Muzaffer Ertürk, Kubilay Dökmeta , Münevver Özdemir, Tuncay Kemerta , Mustafa Sava , Halil Altıngöz, brahim Halil Sezgin, Ahmet Naci Yoluk, Mehmet Delio lu, Ömer Faruk Cankat, Salih Turhan, Bekir Çiçek, Mehmet Güzelgöz, Mehmet Acet (A ık Sefai), Emin Ta kıran, Mehmet Bakır Karada lı solist olarak yer almı tir.

CD'deki Eserlere E lik Eden Sazlar

Ba lamalar: Mustafa Acar, Ferhat Durmu , Mehmet Bakır Karada lı, Burak Demir, Mehmet Nacak, Ahmet Gökan Co kun; nefesli sazlar: Hüseyin Geçer, Ferhat Erdem, Zafer Ta dan, Abdülkadir Karaku ; Ud: Onur Akku , Hasan Tahsin Sümbüllü; kanun: Turgay Co kun, M.Fazlı Öztıp; keman: Ertu rul Co kun; çello: Ali Ero lu; bas gitar: Burak Demir; ritm: Cemal Kaplan, Suat Ku görev yapmı tir.

anlıurfa CD'si Tanıtım Konserine Katılanlar Vali Nuri Okutan ile Birlikte.

anlıurfa CD'sinin Tanıtım Konseri

anlıurfa CD'nin halkla buluşması ile ilgili 20 Nisan 2011 Akşamı, CD'de görev alan sanatçıların katılımı ile anlıurfa'da bir konser düzenlenmiş ve Konser Programı TRT Anadolu kanalında canlı olarak yayınlanmıştır. Konser programına Vali Nuri Okutan, Belediye Başkanı Ahmet Eref Fakıbaşı, TRT Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Canpolat, Genel Müdür Danışmanı Şak Çiftçi, Müzik Dairesi Başkanı Deniz Çakmakolu, Harran Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İbrahim Halil Mutlu, Cumhuriyet Barosu Başkanı Güven ve anlıurfalı müzikseverler katıldı.

anlıurfa CD ile ilgili olarak anlıurfa Valisi Nuri Okutan tanıtım gecesindeki konuşmasında; "anlıurfa, geçmişten günümüze musikiyle iç içe olmuş müstesna bir şehirdir. TRT ile birliktede içinde hazırlanan bu çalışmayla hem geçmişte bu sanata emek verenlere vefa borcunu ödemeyi, hem de bu köklü ve zengin birikimi geleceğe aktarmayı amaçladık. Bu nadide eserlerin müzik severlerle buluşmasında emek geçenlere teşekkürlerimi sunuyorum" dedi.

TRT Müzik Dairesi Başkanı Deniz Çakmakolu; "İl Türkülerimiz" projesi çerçevesinde Anadolu'nun tüm illerini dolaştıklarını belirterek, Türkiye'nin bütün vilayetlerinde mevcut olan otantini henüz yitirmemiş olan eserleri nesilden nesile aktarabilmek için, kayıt altına almaya çalıştıklarını söylemiş, eserleri, piyasada olanların dışında, orijinal bir şekilde sunmayı amaçladıklarını dile getiren Çakmakolu, anlıurfa'da özellikle gazel ve hoyratları bizzat yerinde tespit etmeyi amaçladıklarını sözlerine ekledi.

anlıurfa Türkü, hoyrat ve gazellerin yer aldığı 14 adet CD, anlıurfa Valiliğinden temin edilebilir. Ayrıca CD, TRT'nin Müzik Marketlerde ve TRT Marketin internet adresinde satışa sunulmuştur.

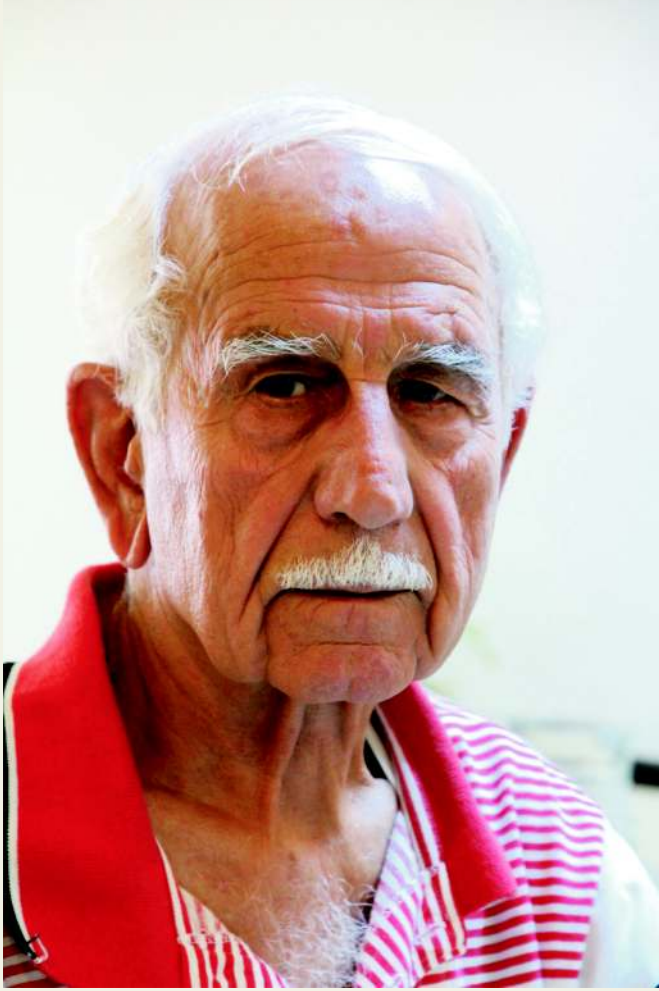

CD'nin yayınlanması çeşitli televizyon, radyo, internet sitesi ve gazetelerde haber yapılmıştır.

CD'nin başından sonuna kadar en çok emek geçenlerden biri koordinatör Fatma Salman hanımdır. Fatma Hanım yazmalar ve koordinasyonla birlikte CD'nin tanıtımı için ve TRT Anadolu kanalı Koordinatörü Sadık Ekinci'nin katkılarıyla anlıurfa CD'si ile ilgili bir tanıtım filmi hazırlanmıştır. Bu tanıtım filmi çeşitli televizyon kanallarında gösterilmiştir. CD ile ilgili bir yazı TRT dergisinde yayınlanmıştır.

E siz güzellikteki anlıurfa türkü, gazel ve hoyratlarını, usta yorumcuların aklından dinleyeceksiniz, kaynak eser niteliğindeki "anlıurfa CD"sinin, her anlıurfalının, her müzikseverin arivinde bulunmasını özellikle tavsiye ediyoruz.

Böyle bir CD çalışması TRT'de ilk olarak gerçekleştirildi ve çok emek verildi, sonunda beşenileceğimizi ümidim, güzel bir çalışma ortaya çıktı. Maddi destek veren anlıurfa Valisi Sayın Nuri OKUTAN'a, katkıda bulunan sanatçılara ve emek geçen herkese teşekkür ederim.

BED RHAN KIRMIZI

Abdullah BALAK
Halk Kültürü Ara tırmacısı
Bestekar ve Söz Yazarı

1933 yılında Urfa'da do du. Babasının adı Mehmet, annesinin adı Fatma'dır. Evli olup Mehmet Emin ve Özlem adında iki çocuk babasıdır.

Esas mesle i kunduracılıktır. Küçük ya larda musiki ile iç içe olmu , ilk musiki derslerini dayısı Hafız Osman Çavuş (Osman Yavuz)'dan almı tır. Eski ustaları dinleme imkanı bulmu , Urfa musiki meclislerinde yeti mi tir. Abdülkadir Güzel, (Nacar Kadir), Mehmet Ataç, Aziz Çekirge, Habip Öcal, Kurrik Mehemet Gençkol ve Hafız Halil Uzungöllerin takınında (gurubunda) bulunmu , beraber sıra gezmi , bu musiki meclisinde icrada bulunmu tur.

Urfa makam gelene i içinde gazel, hoyrat, ve ilahiler okumu tur.

Etkileyici bir sese sahiptir. Urfa Halkevi'nde üç sene ustalarla çalı mı tır. Etkilendi i ustalar Hafız Osman Çavuş ile Ahmet Akfa Hoca (Kurre Mehmet Hafız'ın karde i)'dir.

1956 yılında stanbul'a gidip yerle ti. Orada da

mesle i olan kunduracılı a devam etti. Bu arada musiki çalı malarına devam etti ve beste üretme e ba ladı. O sıralarda Türk Halk Müzi inde çok me hur olan Muzaffer Akgün Hanım Efendiye "Ay Karanlık Bulamadım Yolumu" türküsünü verdi. Çok me hur olan bu türkü bir sene içinde altın plak ödülü aldı. Bu eserle hem Muzaffer Akgün hem de Bedirhan Kırmızı'yı herkes tanımaya ba ladı.

Besteler pe pe e geldi. Zamanın me hur okuyucuları Bedirhan Kırmızı'nın eserlerini okumaya ba ladılar. Sırasıyla Ahmet Sezgin, Nezahat Bayram, Yıldız Tezcan, Nuri Sesigüzel, Selahattin Erorhan, brahim Tatlıses bir çok eserini plaklarda, kasetlerde, radyolarda okudular.

Eserlerinden bazıları; Turnamın Kanadı, Gurbet Ellerinde Gezer A larım, Gül Yüzün Dönme Benden, Urfalıyam Gül Nedim, Yollarına Baktım A ladım Durdum gibi çok sayıda eserleri vardır.

stanbul'da 50 yıl kaldıktan sonra Urfa hasretine dayanamadı memleketi öz yuvasına döndü. Halen

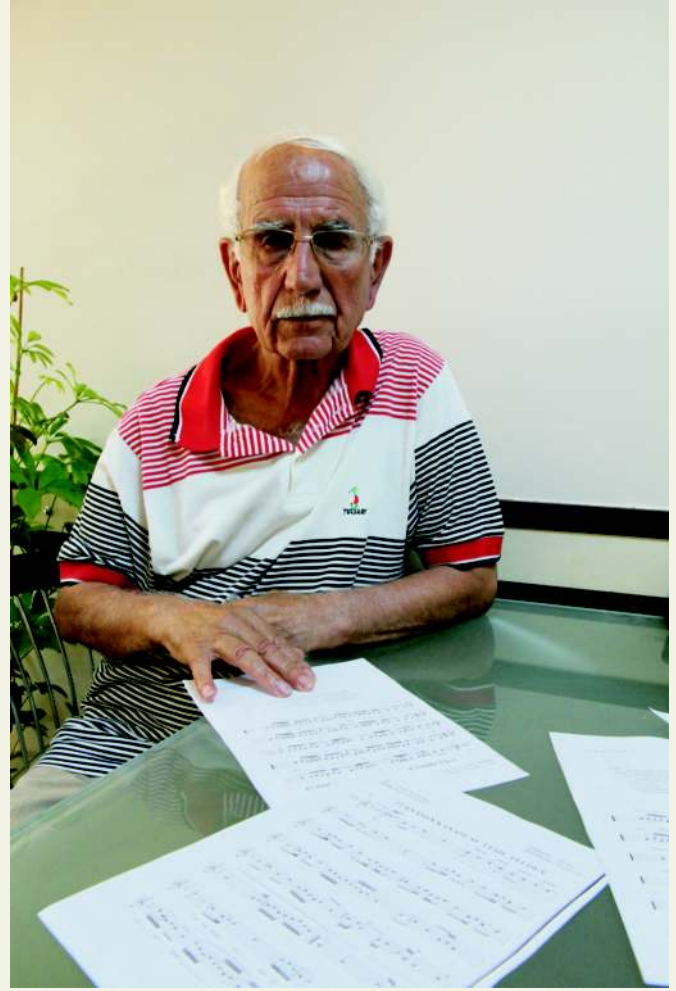
Urfa'da ya amını devam ettirmektedir. Musiki merakı olan gençlere danı manlık yapmaktadır.

Ben Bedirhan Kırmızı'yı ortaokul yıllarında abim Ahmet Balak'ın yakın arkada ı olan rahmetli Mustafa Köro lu'nun Esbap Gecesinde dinledim. Bu gece bizim evde yapılmı tı. Ve Orada tanıdım o gece hatırımda kaldı ına göre çok güzel bir u ak gazel okudu. Çok ho uma gitti. Dinleyicilerde çok be endiler. O geceki ekip de abimin arkadaş larından Abdulkadir Güzel (Darbuka), Mehmet Ataç (Cumbu), Aziz Çekirge (Ba lama) ve Habip Öcal gibi ustalar vardı.

Bedirhan Kırmızı'ya ya amı boyunca sa lıklı ve mutlu yıllar geçirmesini diliyorum.

Halil Karaduman ve Bedirhan Kırmızı

Bedirhan Kırmızı (Foto raf: S.Sabri Kürkçüo lu/22.07.2011)

S.Sabri Kürkçüo lu, Bedirhan Kırmızı ve Abdullah Balak (23.07.2011)

Söz : Bedirhan Kırmızı
Müzik: Bedirhan Kırmızı

Makamı : Hicaz
Notalayan: Salih Turhan

GÜL YÜZÜN DÖNME BENDEN

♩ = 66

159

Gül yü zündön meben den Ö lü rümgeç mem sen den
Ka pı na kul ola yım— Se la mın kes me ben den a
man— a man— a man— a
man— Ö lü rüm ay rı la mam

-2-

Ağlarım ben gülemem
Göz yaşımı silemem
Verin benim yarimi
Başka bir şey dilemem
Aman aman aman aman
Ölürüm ayrılamam

-3-

Gül dikeyim bağlara
Sarılsın yapraklara
Kurban olayım yarım
Bastığın topraklara
Aman aman aman aman
Ölürüm ayrılamam

Söz : Bedirhan Kırmızı
Müzik: Bedirhan Kırmızı

Makam : Hicaz
Notalayan: Salih Turhan

YOLLARINA BAKTIM AĞLADIM DURDUM

♩ = 86

Yol la rı na bak tım ağ la dım dur dum

Be la lı ba şı mı a nam ta ş la ra vur dum

Ben se ni nu ğ ru na di va ne ol dum

Ço kal lan ma ço ksal lan ma se ve rem se ni

Ben yü rek ten yara lıyam ağ lat ma be ni

-2-

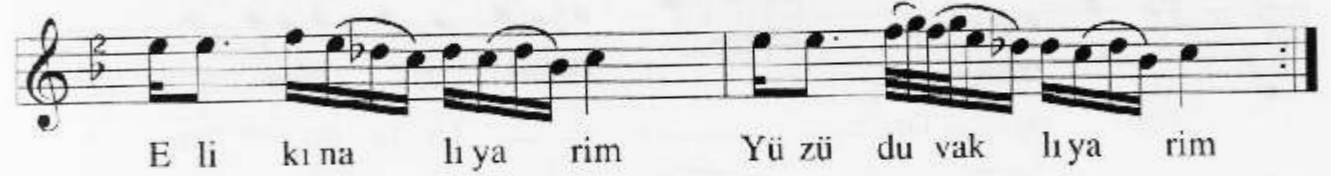
Yollarına baktım yarımı görem
Gördüğüm o yerde anam saçını örem
Ben yarın uğruna canımı verem
Çok allanma çok sallanma severem seni
Ben yürekten yaralıyam ağlatma beni

Söz : Bedirhan Kırmızı
Müzik: Bedirhan Kırmızı

Makamı : Sabâ
Notalayan: Arif Yanmaz

URFA'LIYAM GÜL NEDİM

♩ = 76

-2-

Urfa'lıyam tahtım yok
Tüfengim var rahtım yok
Yar göğsüne ben dolmuş (lo)
Bir ben kadar bahtım yok
Eli kınalı yarım
Yüzü duvaklı yarım
Allı da yazmalı yarım
Burnu da hizmalı yarım

-3-

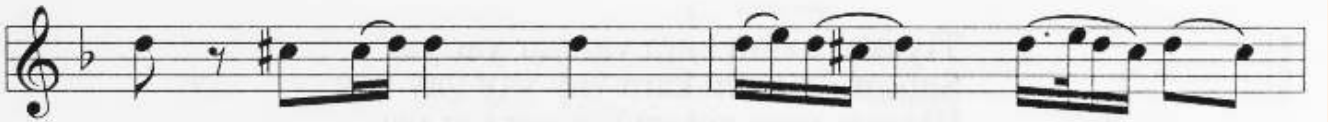
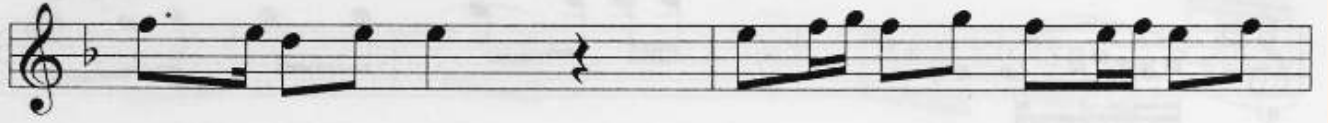
Urfa'lıyam ağam ben
Her derde ortağam ben
Yar senden ayrılalı (lo)
Ölmemişem sağam ben
Eli kınalı yarım
Yüzü duvaklı yarım
Allı da yazmalı yarım
Burnu da hizmalı yarım

Söz : Bedirhan Kırmızı
Müzik: Bedirhan Kırmızı

Makamı : Hicaz
Notalayan: Arif Çelik

TURNAMIN KANADI AL YEŞİL TELDEN

♩ = 80

Tur na mın ka na dı al — ye

şil — tel den — Çe ke rim ay

rı lık ne ge li rel den

Ga rip bül bül gi bi ay rıl

dım gül den (Saz.....) A ma na man

a ma na man a ma na man

a ma na man ga ri bi ma

man Ben da yana

mam

-2-

Ay karanlık bulamadım yolumu
 Felek kırdı kanadımı kolumu
 Bu gençlikte lâıyk gördüm ölümü
 Aman aman aman aman aman aman aman
 Dertliyim aman ben dayanamam

URFALI HATTAT MAHMUT DÖRTBUDAK

M. Ya ar DÖRTBUDAK
Biyolog-E itimci

10.03.1948 tarihinde Urfa il merkezinde doğdu. Babası Urfa'nın Kadıolu ailesinden Berber Ahmet Efendi, annesi Zehide Hanım'dır.

İlk ve orta öğrenimini Urfa'da tamamladı. Bu yıllarda çeşitli hocalarından Arapça, Farsça, Edebiyat ve İm-i Zilal derslerini medrese usulü tedris etti.

1963 yılı Temmuz ayında Behçet Arabî namıyla bilinen "Urfalı Hattat Mehmet GÖRGÜN"den vefat tarihine (25.10.1965) kadar Hüsni-Hat meşket etti.

Usul gereği ilk meşketi sülüs ile başladı. Nesih, Rik'a ve Ta'lik meşketinden sonra araştırma ve incelemelerle divan, ma'kili, küfi öğrenerek örnek eserler yaptı.

İlk meşket babası hocası Behçet Arabî'nin ölümünden sonra çalmalarını, aldığı meşket ile devam ettirdi. Hocasının ömrü vefa etmediği için icazet alamadı.

1966 yılında lise mezuniyetini müteakip anlıurfa İ Müftülüğünde 1 yıl 3 ay memuriyette bulundu. 1967-1968 öğretim yılında Ankara İlahiyat Fakültesi'ne kaydını yaptırdı. Ankara İlahiyat Fakültesi'nde Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı BALTAÇIOĞLU'nun derslerine katıldı.

1971 yılında Fakülte Mezuniyetini müteakip anlıurfa İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri öğretmenliği atandı. anlıurfa Merkez Ortaokulu ve Öretmen Lisesi'nde "Din Dersi" ve "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi" hocalığı yaptı. Haziran 1980'de anlıurfa İmam Hatip Lisesi'nden Afyon Emirdağ İmam Hatip Lisesi'ne atandı. Eylül 1981- Eylül 1984 arasında Afyon Çay Lisesi'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaptı. Eylül 1984'de anlıurfa Cumhuriyet Ortaokuluna atandı. 22 Eylül 1995'de Okul Müdürlüğünden emekliye ayrıldı.

Emekliye ayrıldıktan sonra ilk kişisel sergisini, 1996 yılı Ramazan ayında anlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde açtı. Bunu müteakip anlıurfa'da 3 kez, Silifke Uluslararası Kültür haftasında 2 kez, Sinop, Çankırı, Van ve Malatya'da 1'er defa olmak üzere toplam 10 kişisel sergi açtı. anlıurfa Belediyesi, Devlet Güzel Sanatlar Galerisi ve İl Kültür Müdürlüğüince çeşitli illerde yapılan etkinlikler çerçevesinde düzenlenen karma sergilerde eserleri sergilendi. 1998 Ramazan ayında anlıurfa Devlet Güzel Sanat Galerisindeki sergide aile büyüklerinden kendisine intikal eden 40'dan fazla el yazması eser ile meşketçalmalarının yanında yeni çalmalarından oluşan hat eserlerini sergiledi.

Emekliye ayrılmasıyla bütün çalmalarını "Hüsni-Hat Sanatı"nın icra, araştırma ve inceleme üzerinde yoğunlaştırdı. Çevre il ve ilçelere, Suriye ve Suudi Arabistan'a araştırma ve inceleme yapmak üzere gitti. Mısır ve İran'dan kitaplar getirtti. Çalmalarını "KAVAD- HATT-I OSMANÎ" ismiyle kitap haline getirdi. Kitap, hat sanatıyla ilgili bilgileri ve kalem meşketlerinin usul ve kaidelerini açıklayıcı özellikte olup iki bölüm halindedir.

Hüsni-Hat eserleri kendi tarzında herhangi birlerinin taklidi olmayıp İslam âleminde 4 ekolden biri olan "anlıurfa Hüsni-Hat Ekolü"ne mensuptur.

Hüsni-Hat meşketçalmalarına Hattat Behçet Arabî ile babayan Mahmut Dörtbudak o günleri şöyle anlatmaktadır:

Rahmetli hocam ile aynı sokakta ikamet ediyorduk. Beni bilmezdi, çünkü çoktumdum.

Ama ailemi bilir ve babamı da tanırdı. Kendisiyle

me ke ba lamadan önce yazı yazma merakım vardı. Bu sebeple ba ka yazılara bakarak bir eyler yazardım. Bu yıllarımda Diyanet leri Ba kanlı nın Rızvaniye Camiindeki Kur'an Kursu'na devam ediyor, merhum Ahmet DEMİR'den Arapça ders alıyordum.

Benim yazıdaki merakımı gören ve benden birkaç ya büyük olan Mehmet KILIÇ (Dergâh Camii Müezzini Kayyumlu undan emekli olmu tur. Kendisine "Hafız Abi" derdik.) Bir gün bana "Senin yazıya çok merakın var, niye Behçet Hocanın yanına gitmiyorsun?" diye sordu. "Size kom u da sayılır. Aileni tanır. Baban kendisiyle konu sun. Ders alırsan daha güzel yazarsın." dedi. Ben de babama söyledim. Babam: "O lum! Hocayı tanırız. severiz, mahallemizin de imamıdır. Fakat çok kimseler Hocadan ders almak istediler. Kimseye ders vermedi. Ben söyleyemem." dedi. Ben de babamla olan konu mayı Hafız abiye anlattım. Hafız abi "Baban söylemiyorsa, istersen ben söyleyeyim, beni kırmaz. Çünkü ben ikinci namazları vaktinde camiye u radı imda, namazdan sonra bana a r-ı erif okutur. Benim sesimi çok seviyor okudu umda gözleri ya arıyor. Bilir misin bana ne der? Ben a r-ı erif okudu umda 'Askerlik yıllarında kaldı m Hicaz'ı hatırlatıyorsun' der" dedi. Ben de Hafız abiye "Vallahi sen söylersen, Hoca da beni kabul ederse çok sevinirim" dedim. Birkaç gün sonra Hafız abi bana hocayla görüşü tü ünü ve yazıya olan merakımdan Hocaya bahsetti ini söyledi. "Gelsin bir bakalım, hele bir görelim" demi . Hafız Abi ile ertesi gün ikinci namazında bulu mak üzere sözle tik ve ayrıldık. Ertesi gün camide bulu tuk. Üçümüzden ba ka kimse yoktu. Hafız abi namazı müteakip a rı erif okudu. Sonra ben hocamın elini öptüm. Bana bakınca, Hafız abi: "Hocam size söyledi im çocuk budur. Adı Mahmut' tur'." dedi. Hoca bana baktı ve "iyi, yarın çar ambadır, yazmak için bir resim kâ ıdı ve bir i e siyah çini mürekkep al gel" dedi. Ve sözlerine ekledi: "Hz Ali demi tir ki: 'Bir i e ba larken Çar amba günü ba layın'. Senede bir gün çar amba olsa ben o günü beklerim. Yarın çar ambadır, in allah hayrolur" dedi. Tekrar sevinçle elini öptüm. (Çar ıya babamın dükkânına ko arak gittim. Kâ it ve mürekkep almak için babamdan para istedim. Kâ it (50x70 cm) 20 kuru , mürekkep ise 15 kuru tu. Çar amba günü ö le namazında hocanın yanına vardım. Kâ ıdı dörde böldü, kamı yontmayı gösterdi. Ka ıdın üst kısmına Besmele ve adet oldu u üzere "Rabbi yesir, ve latuaasir, Rabbi temim bi'l-hayr" cümlesini anlatarak yazdı. "Yarın bunun altına aynısını yaz getir" dedi. Ben de örne e bakarak 4 sayfa yazdım ve ertesi gün incelemesi için hocama takdim ettim. Hocam yazılara iyice baktıktan sonra meraklı bekleyi im sırasında ba ını kaldırdı ve bana : "Mahmut sen bu yazıyı ö renirsin, söyle niye?" diyerek söze devamla: "Ben sana bir sayfa yaz dedim. Sen 4 sayfa yazdın. Bu senin hevesini gösterir". Hz. Ali (R.A) demi tir ki: ' limin hocası hevestir'. "Senden öncekiler hep bir sayfa yazarlardı. kinci sebep ise ilk yazdı m satırdan son satırlara do ru daha iyi yapıyorsun. Bu da senin dikkatli yazdı mı ve yazma kabiliyetini gösterir; devam edeceksin" dedi. Ve elif ile me k etmeye ba ladım.

Güz mevsiminde hava de i imi dolayısıyla ile

hastalanmı ve dört gün derse gidememi tim. Be inci gün sabah saat 10 sularında sokak kapısı çalındı. Gelen hocamdı ve beni ça ıyordu. Yataktan kalkıp kapıya gittim. Görünü üme bakarak, "hastasın de il mi" diye sordu. "Evet" dedim. "Bir ey olmaz, iyile ince çabuk gel" dedi. Söze devamla, "Bu ya ıma geleli ö retebilece im bir tek talebem oldu. O da kayarsa sonum gelir diye çok korkmu tum. Öyle de ilmi , Hamdolsun" dedi.

Bir gün Arabî Camii son cemaat mahallinde bana me k yazarken gözleri doldu ve me ki bana uzattı. Gözlerindeki ya ları fark etti imi ve mahzun oldu umu anladı ve bana: "Mahmut, aynen bu oturdu un yerde hocam bana me k verdi. Defterimi aldım, çocukluk hali 15-16 ya larındaydım, me k yapaca ıma ö rencileri sayıyordum. 110 ki i kadardık, gelmeyenler de vardı." dedi ve hüznü: " imdi ben ve sen kaldık" diye ekledi.

Hocam Behçet Arabî bana me k verirken ilk tavsiyelerinde de bulunarak; Mesela "söz gider, yazı kalır", " nısanlar ölür yaptıkları kalır", "Güzel yazmak bir sanattır, yazanını aç bırakmaz", "Yazıyı yazan görünmese de eseri görünür", " yi eser insanı rahmetle hatırlatır" dedi ve bu sözlerini birçok defa me k ederken tekrar ederdi.

MAHMUT DÖRTBUDAK'IN ESERLER NDE TARZLAR VE ÖNPLANA ÇIKAN ÖZELL KLER:

Sülüs, Nesih, Rıka ve Rıka' dan istihraç edilen Ta 'lik, Divan, Celi Divan, Celi (Celi' ye, Celi sülüs denilse de sülüsten çok farklıdır.)Tezyini (Yapma) Kofi ve Ma'kılı tarzlarındadır. kiyüz adedin üzerindedir.

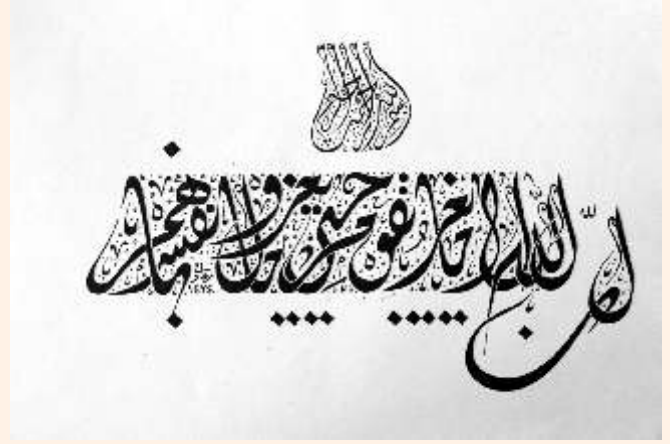
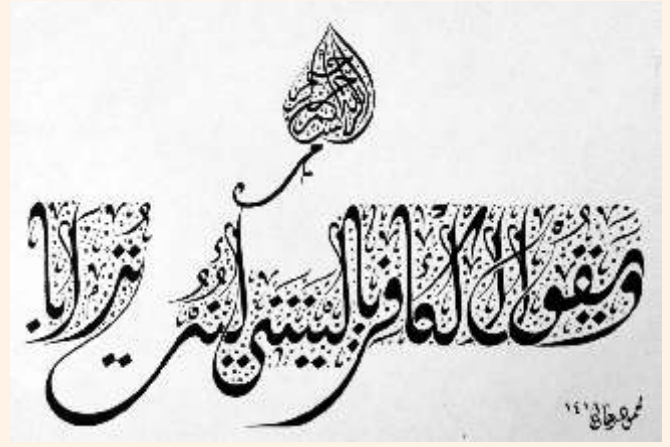
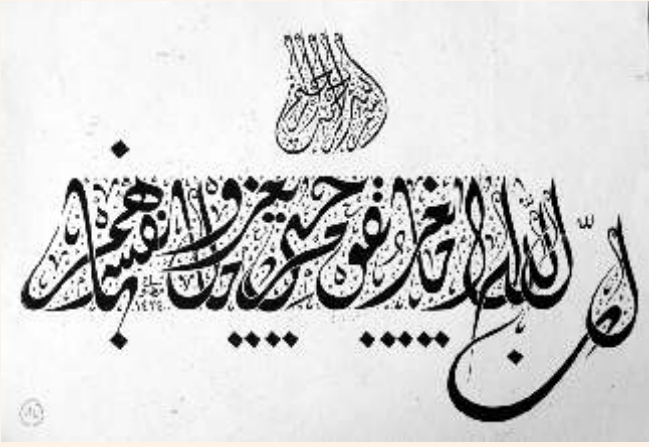
Ulusal ve yerel anlamda Basın, Yayın ve Televizyonda ahsı ve sanatına ili kin haber ve röportajlara yer verilmi tir. Bazı gazete ve dergilerde makaleleri yayımlanmı veya kaynak bilgi olarak kullanılmı tır. (Atlas dergisinde ahsı ve sanatı ile ilgili yazı yayımlandı. CNN-Türk' de 5N-1K programında röportajı yayımlandı)

Eserlerinde hayal gücünü kullanıp, yazının anlamına uygun bir kompozisyon olu turarak eserlerinin ekil ve anlam bütünlü ü kazanmasını sa lamaya çalı maktadır. Yazılarının konusunu, günümüz sosyal hayatında kar ıla ılan söz ve davranı lara hitap eden Ayet ve Hadisleri seçerek belirlemektedir. Eseri kompoze ederken harflerin eklinin (keskinlik ve kıvraklık) anlamıyla uyumuna dikkat edip, özen göstermektedir.

Hattat Mahmut Dörtbudak'ın Sanat ve Zanaatkâr kavramları üzerine görüş leri:

Sanat sözü halk dilinde çe itli meslek veya yapılan i ler için kullanılırsa da bazen de hususi manada da kullanılmaktadır. Sanat kelimesinin Türkçemizde hususi mana kazanmasının sebebi "zanaat" deyiminin kullanılmasıyla olmaktadır. Dilimizde kullanılan zanaat kavramının anlamı geçim maksadı ile yapılan el becerisidir. Herhangi bir el becerisi ile u ra ıp geçimini kazanan kimselere zanaatkâr denir, sanatkâr denilmez.

Ben üstadım diyenlere sanatta üstat denilmez. Sanatçıya üstatlık payesini sanatla ilgilenenler takdir

ederler. Bunun da ba langıcı taklitten kurtulmakla olur.

Hususi manası ile sanat kavram olarak insana zevk veren ve ba kalarında hayranlık uyandıran kendine özgü usul ve kaideleri bulunan maharet ve becerilerin tamamıdır. Bu tarif ile sanat kavramı zanaatın ifade etti i meslek ifadesinden farklı olarak genelde "GUZEL SANATLAR" kavramını kapsamaktadır.

Sanat veya güzel sanatlar deyimini tarihin akı ı içinde mensubu bulundu u millet veya milletler toplulu unun bir takım güzel zevk ve kültürünü ifade ederken ço u zaman da bu zevk ve kültürün geçmi ten gelece e geçmesini sa layan bir köprüdür.

Millet veya milletler toplulu unun kültür ve dü üncelerini ifade eden sanatın, sanat olabilmesi için bir takım özelliklerinin bulunması gerekir. Bu özellikler öyle sıralanabilir:

- Sanat eseri, sanatçısının halet-i ruhaniyeti ile birlikte mensubu bulundu u millet veya milletler toplulu unun ortak de erlerini ifade edici olmalıdır.
- Toplum fertlerinin olgunlu a ulaşmasını ve yararlanmalarını sa layıcı olmalıdır.
- Görenlerde hayranlık uyandırıp dikkat çekici olmalıdır.
- Bilgi, maharet ve beceri unsuru olmalıdır.

Sanatın gayelerinden biri de bir takım dü ünceleri empoze edici olmasıdır.

Buna göre sanatın gayelerini öyle sıralayabiliriz:

- Geçmi teki kültür ve ortak de erleri beceri ve hayranlık duygusuyla gelecek nesillere ula tırır.
- Dini ve kültürel milli unsurların toplumda

ya amasını sa layarak topluma mutluluk sa lamalı.

- Güzellik mefhumu ile ki ilerde hayranlık uyandırıp iyi eyleri ve istenilen fikirleri empoze etmelidir.
- nsan ruhunun madde üzerindeki hâkimiyetini temsil etmelidir.
- Fertlerde bedii zevkleri geli tirerek onları kötü dü üncelerden uzakla tırıp ideal dü ünceyi sevmek alı kanlı ını kazandırmalı.
- Mensubu bulundu u millet veya milletler toplulu una kendine özgü kültürel nitelikler kazandırmalı, ba kalarının kültür emperyalizminden korumalıdır.
- Millet ve toplumu olu turan fertler arasında kültür ve milli dü ünce birli ini sa lamalıdır.
- Fertlerin malayani i lerle u ra masını önleyerek, zamanlarını iyi de erlendirmelerini sa lamalı.

Sanatın insana kazandırdıklarını ise öyle sıralayabiliriz:

- Ki iye azim ve sebatla çalı ma alı kanlı ı kazandırır.
- Sabırlı olma alı kanlı ı kazandırır.
- Tertipli ve düzenli olmayı ö retir.
- Temizlik alı kanlı ı kazandırır.
- Ki inin bo zamanlarını iyi ve topluma faydalı çalı malarla de erlendirmesini alı kanlık haline getirir.
- Sanatkârını ve çevresini dini ve milli görevlerini gönül rahatlı ıyla yerine getirmesini sa lar.
- Sanatkârına eserleri ile mutluluk ve huzur verir.

Bir millet ve milletler toplulu unun sanatkârları aynı zamanda fikir ve dü ünce üstatlarıdır. Bu üstatlar kendi

dü ünce ve fikirleri mensubu buldukları toplumun güzel sanatlar vasıtası ile en etkili ekilde empoze edebilme özelliğine sahiptirler. Dü man milletler silahla yaklaamadıkları milletleri yok etmek için kültürün temel unsuru olan sanatları kendi kültür unsurlarının esaslarından olan güzel sanatlarla yaklaarak yok etmesini gayet iyi becermişlerdir.

Kültürün bariz unsurları olan güzel sanatlar; mimari, edebiyat (roman, şiir, tiyatro, hikâye, fıkra ve masallar gibi) müzik, resim, heykel ve Hüsni-Hattır.

MAHMUT DÖRTBUDAK'IN HÜSN- HAT SANATI ÜZERİNE GÖRÜMLERİ :

Hat sözü günlük hayatımızda çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Lügatlerde anlamları belirtilmiştir. Konumuz itibarıyla, çizgi ve yazı yazmak fiilinin mastarı eklinde de ifade edilmektedir.

Yazma sonucu meydana gelen çizgiye Hat veya yazı yazılımı anlamında kavram olarak kullanılması adet haline gelmiştir. Çizgi anlamında olan Hat kavramı kullanılırken başka bir kelimeyle birlikte olarak ifade edilir. Çizgi manasındaki Hat tabirinin başka bir kelimeyle birlikte kullanılması, ilgi alanımızdaki Hat kavramına özellik kazandırır.

Hat kavramı olarak, hattatların fikir ve düşüncelerine göre de çeşitli tanımlarla tarif edilmiştir. İlgi alanımız olan Hat kavramı karışık şekilde Hüsni-Hat deyiminin kullanılması adetten sayılmaktadır. Hüsni kelimesi sözlük anlamı itibarıyla; beşenilen, hoş giden şey, durum veya davranıştır.

Hat sanatının veya aynı anlamı ifade eden Hüsni-Hat kavramını tarif ederken; Kendine mahsus bir takım kural ve kavramları bulunan yazı bilimi ve sanatıdır, eklinde tarif edebiliriz.

Batıda güzel yazı anlamında kullanılan Kaligrafi kavramının ifade ettiği anlam güzel yazı eklinindedir. Hâlbuki İslam kültüründe Müslümanlar tarafından geliştirilen ve sanat olma özelliği gösteren güzel yazı karışık şekilde kullanılan Hüsni-Hat, Kaligrafiden tamamen farklıdır.

Hüsni-Hat kural ve kavramlarının bilinmesi bakımından bilimsel özellik gösterir. Estetik görünümü sebebiyle de beceri sonucunda meydana getirilip bakanlarda hayranlık uyandırması sebebiyle de bir sanattır.

Hüsni-Hattın, Güzel Sanatlar arasında kural ve kavramlarının bilinmesi sebebiyle edebiyat ve musikide olduğu gibi bir "bilim", "estetik görünümü" ile de resim, heykel ve mimari gibi bir sanat olması bakımından da kendine mahsus müstakil bir yeri vardır.

Hüsni-Hat resimden çok farklıdır, tabiatüstüdür ve hiçbir güzel sanat eserlerinde olmayan sadece kendine mahsus olan ruhani bir yüceliğe sahiptir.

Hüsni-Hat'ta ekiller insan örneğidir. Çok dikkat edildiğinde ekillenen eserdeki manaya münasip bir uygunluk içinde hareketlilik arz ettiği hemen fark edilir.

Hüsni-Hat'da tezyini unsurlara gerek yoktur. Zira güzelliği kendisindedir. İlgi alanları dışında kalan

kimselerde de bakıldığında büyük bir hayranlık uyandırır. Okuma yazma bilmeyenlerin dahi büyük bir hayranlıkla baktıklarına şahit olmuştuk.

Hüsni-Hat ortaya konulurken yani istif, kompoze edilirken sanatkârında özel yetenek ve yüksek karakterinin olmasını gerektirir. Gözün iradeye, iradenin ele hâkimiyeti ile, üçlü uyumun mahareti ile ortaya çıkar. Zarafet, nispet, heybet ve ruhani yücelik unsurlarıyla bakanlarının dikkatlerini celp ederek, göze yapıt ve yapısındaki yücelik anlamlarıyla hayranlık uyandırır.

Hüsni-Hat'ın estetik özellikleri vardır:

-Hattın ana unsuru olan harfler insana benzetildiği halde nasıl olursa olsun insan kopyası değildir.

-Kalem kalınlığının sabit olması ile meydana getirilen ekiller zannedildiği gibi geometrik ekiller değildir.

-Herhangi bir süsleme unsuna gereksinimi olmayıp güzelliği kendi özelliğindedir.

-Hüsni-Hatta harfler resmedilmezler. bir ahenk içinde elle yazılırlar.

Hüsni-Hat sanatı olumsuz etkenlerini şöyle sıralayabiliriz;

- İslam dininin güzelleme ("Yaptığımız işi hoş yapın ki; Allah (CC)'ın da hoşuna gitsin" Hadis-i şerifi'nde olduğu gibi)

-Kiliselere resim ve heykel sanatına üstünlük sağlamak için. Resim ve heykelden daha zor ve anlamlı olan bir sanat anlayışı içinde onlarla rekabet içindir. (İslam âlimi ve tasavvuf erbabı olan H. akir GENÇ bu rekabete "spor da olsa yardımda bulununuz. Zira memleketin şerefi söz konusudur." diyerek dikkat çekmiştir.)

- İslami emir, yasak ve içtimaiye antıyı halka ilgi çekici bir şekilde tebliğ ve telkin etmek arzusu

-Dini ve sivil mimaride ayet, hadis ve hikmetli sözlerle halkın dikkatini çekmek ve esere güzellik kazandırmak için.

-Sanatkârın; sanat eserine ayet, hadis ve hikmetli sözlerle süreklilik kazandırmak istemesi.

Hüsni-Hat eserlerinde aranan güzellik unsurları ise bunlardır:

Bu unsurlar terkip, akıcılık, ölçü ve kalem hareketidir.

Terkip: Türkçemizde kompozisyon eklinde kullanılmaktadır. Levhayı oluşturan harfleri usulüne göre bir ahenk içinde yerlerine koymaktır. Terkip mahareti öğretme sonucu elde edilemeyen bir kabiliyettir. (Hattatın harflerle dansıdır) Yazıya canlılık terkiple kazandırılır. Yani yazılar arasındaki güzellik terkip farklılığı ile sağlanır. Terkip yazının kendisine göre değil bir takım teknik artılara bağlıdır. Bu teknik yazının zorluklarından dolayıdır. Terkip, çizme ve rastgele ekillendirmeden çok farklı bir şeydir ve her usul - kavram bilen terkip yapamaz.

Akıcılık: Eseri terkip ederken harfleri yerine göre birbirilerine estetik olarak birleştirilmiştir. Harflerin veya kelimelerin terkihi bir çizgi (hat) üzerindedir.

Ölçü (Vezin): Her kalem (yazı) çe idinde harfleri fizyonomik ölçülerine göre yazmak yazıya fiili ahenk kazandırır. Yazıda ölçüye uymak eserin güzelliklerinden olan bir unsurdur.

Kalem Hareketi: Eser yazılırken kalem elde sabit kalmalıdır. Bu sabitlik olmazsa kalem yönüne göre harfin tam, yarım, üçte bir ve üçte iki görüntüler çıkarılamaz. Yazı yazmakta en zor ve ba arılması zor olan unsurların ba nda kalemin hareketi gelmektedir.

Bir Hüsn-i hat yapıtının de erlendirilmesinde bu esaslardan ba ka de erlendirme ölçütleri de; Sanat derecesi bakımından inceleme, Terkip bakımından inceleme, Ölçülü olma nispetiyle görünüm bakımından inceleme, Düzeltme, Mürekkebin akı ı (seyelanı), Genel görüntüdür.

Yazılar, sanat derecesi itibariyle Mektep, Dal, Üslup, Tarz, Tavrı, ıve ve Hal olarak tanımlanırlar. Bunları kısaca öyle tanımlayabiliriz:

Mektep: Dilimizde buna Ekol de denmektedir. Bir bölgede, belli bir zaman içinde yapılan di er eserlerden bariz bir ekilde farklılık gösteren yazı gruplarıdır. Mesela, Kûfi ve aklam-ı sitte (altı kalem; sülüs, nesih veya celi sülüs ...) çe itleri itibariyle birer ekoldür. Çe itlemelerin her biri ayrı ayrı ölçülü olmaları sebebiyle farklı dü ünülmeleri ekol olmaları için yeterli sebeplerdir.

Dal: Buna Kol da denir. Ekol içinde geli me ve de er yönünden benzerleri arasında açık farklı izlenimler gösteren Üslup tarzlarına kol veya dal denir.

Üslup: Daldan farklı olarak yazının genel karakterlerini belirten özellikleriyle mensubu bulundu u ekol içindeki di er yazılardan farklı olarak eserdeki usul ve kaidelerin tamamına denir. Üsluplar kollara tabidirler. Aynı ekole mensup yazıların farklı görüntüleri üslubun farklılı ı sebebiyledir.

Tarz: Aynı ekol, dal ve üslup içindeki yazıyı, bazı özellikleri ile di er eserlerden ayıran özelliklerdir. Buna Vadi de denir.

Tavrı: Yazıyı yazanın (hattat) ahsiyetinden yazıya ilave edilen farklılıklardır'. Açıkça gözükübilirler.

ıve: Yazının benzerlerinde rastlanılmayan hususi ki sel özelliklerdir.

Hal: Aynı ekol, dal, üslup, tarz ve tavırda harflerin yan yana veya üst Üste getirildiklerinde görülen farklılıklara denir.

Hat Ekolleri ve Yazı Çe itleri:

Dünya Hat tarihinde bölgesel olarak belli ba lı ekoller dört tane olup stanbul, Tebriz, am ve Urfa ekolleridir.

Yazının genel çe itleri Kûfiden sonra ölçülü olarak yazılan yazıların kalem özelliklerine göre (kufiden gayrisine) aklam-ı sitte denir. Yazının ba langıç tarihindeki ma'kılı ve Kûfi bunlara dâhil de ildir.

Aklam-ı sitte veya seb'a; Muhakkak, Reyhani, Sülüs, Nesih, Tevkii, Ta'lik ve Rıka'a olmak üzere yedi çe it yazıyı ifade eder.

Hat sanatında harflerin cevheri (ana biçimleri)

aynıdır. Ancak sanat yazısı olarak Hüsn-i Hat'ta hat çe itleri harflerin estetik anlayı ı bakımından di erlerinden ayrılırlar. Harflerin görünümündeki morfolojik de i iklikler, yeni kalem türlerinin meydana gelmesi için yeterli bir sebeptir.

Yazının kalemle ifade edilmesinde üç maksat vardır;

-Hattın el ve kalemle yazılmı olması esastır.

-Hatta yazının manasının anla ılmı olması ile ilmi de erin dü ülmemesi.

-Hattaki kalem türünün kendi türünün ba langıcını ifade etmi olması.

Hattat olmak için gerekli artlar unlardır:

-Kabiliyetli olmak (Resmetmek; hartler için kullanılan ölçüm ve nispetler aynı zamanda resimdeki ölçüm ve nispetler gibidir.)

-Hüsn-i Hat bilgisine sahip olmak.

-Ba armakta, istekli (haris) olmak.

-Sabırlı olmak.

-Hüsn-i Hat sanatını bilenler veya bilmeyenler tarafından yapılan ele tirilere açık olmak.

Hat sanatının ilki ve Üstad-ı Azam olan Hz. Ali (R.A) Hüsn-i Hat sanatının ö renilmesi için öyle demi tir; "Güzel yazı üstadın ö retisinde gizlidir. Kıvamı çok yazmak iledir ve devamı slam dini üzeredir."

Hattatlarda olması gereken özellikler ise;

-Ki ili ini rencide edici davranı lardan uzak durmalı.

-Kibir olmamalı

-Yaptıkları ile ma rur olmamalı

-Ele tirilere açık olmalı

-Azimli, sabırlı ve sebatlı bulunmak ile ba armayı hedeflemeli

-Üstatlarına hataları olsa da saygılı davranmalı

-Sanatını ba kalarından kıskanmamalı (ö rencilerine devamlı do ruyu ö reterek, bilgisini gizlememek)

Hoca ö rencisine me k verirken unlara dikkat etmelidir:

-Hüsn-i Hat kaidelerine uygun me k vermek.

-Ö rencilerdeki ö renme kabiliyetini kıskançlıkla köreltmemek.

-Ö rencinin kavrayı biçimine göre ö retmeye çalı mak. (Ö retirken usandırıcı düzeyde sabırlı olmamak)

-Me k ile birlikte talim vermek.

-Me kteki düzeltmelerinde, gerekli açıklamaları yapmak.

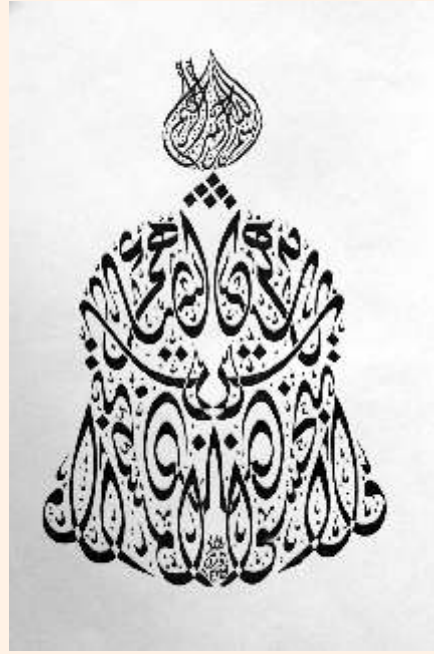
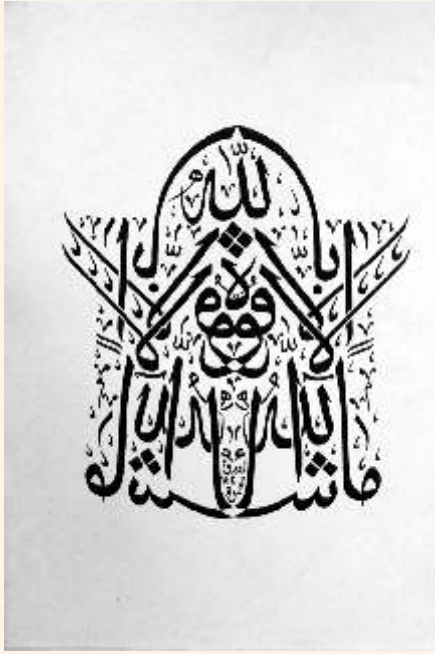
-Me ke, te vik edici olmak.

-Örnek me k verirken, de i ik ki ilerden me k vermemek.

Hüsn-i Hat için kullanılan malzemeler:

Hüsn-i Hat me k edilirken kamı tan ba ka tahta, demir. Kur un kalem ve fırça kullanılmaktadır. Bunların kullanımları yerine göre de i mektedir.

Kullanılan kâ ıdın kalemi serbest hareket ettirir ve dayanıklı olması gerekir. Tashih yaparken tashihin

URKAV ÇOCUK VE GENÇ KURS YERLER N RES M SERG LER AÇILDI

Gençlerin sosyal ve kültür faaliyetlere aktif katılımlarını sağlamak amacıyla URKAV tarafından her yıl olduğu gibi 2010-2011 Eğitim ve Öğretim yılı içerisinde de çeşitli dallarda kurslar düzenlendi.

URKAV bünyesinde oluşturulan kurslardan resim kursu öğrencileri büyük özveri ve emek harcayarak yaptıkları eserlerini Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde sanatseverlerin beğenisine sundu.

7-14 YAŞ ARASI KURS YERLER N SERGİSİ

URKAV tarafından düzenlenen 7-14 yaş arası resim kursu kursiyerlerinin hazırladığı resim sergisi 18 Nisan 2011 tarihinde Vali Nuri Okutan tarafından açıldı.

Sergiye Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, Cumhuriyet Başsavcısı Mustafa Yalçın, İl Emniyet Müdürü Sabri Durmuşlar, İl Jandarma Komutanı Emin Dursun ve URKAV Yönetim Kurulu ve Mütevelli Üyeleri katıldı.

Sergiye gezen Vali Nuri Okutan, resimleri yapan çocuklardan eserleri hakkında bilgi aldı. Çocuklarla hatıra fotoğrafı da çektiren Vali Okutan, çocukların birbirinden güzel resimler yaptığını söyledi. Vali Okutan, resmi kursu düzenleyen Necla Tosmur'a teşekkür belgesi verdi.

YEKİMLER KURSUSU SERGİSİ

URKAV tarafından açılan yetkinler resim kursunda 6 aya eğitim gören 30 kursiyerin 70 eserlik resim sergisi 16 Mayıs 2011 tarihinde Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde açıldı.

Serginin açılış törenine Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan ve eşi Demet Okutan, GAP Bölge Kalkınma Dairesi Başkanı Sadrettin Karahocagil, URKAV Mütevelli heyeti üyeleri ve kursiyerler katıldı.

Açılış öncesi Vali Nuri Okutan, kurs düzenleyen Gülin Berkay'a teşekkür belgesi verdi. Açılışın ardından kursiyerlerle birlikte sergiye gezen Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, eser sahiplerinden tablolar hakkında bilgi aldı ve kursiyerlerle hatıra fotoğrafı çekilerek başarılarının devamını diledi.

Sergi Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde 22 Mayıs 2011 tarihine devam etti

URKAV THM VE TSM KONSERİ

URKAV Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği Topluluğu konseri 1 Nisan 2011 tarihinde gerçekleştirildi. Harran Üniversitesi Müzik Öğretmenliği Bölümü öğrencileri, memur ve esnaftan oluşan koro ve solo konser, dinleyiciler tarafından beğenilerek izlendi.

İkinci bölüm olarak yapılan konser'i Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Atik Sahil yönetti.

Birinci bölüm halk müziği koro ve solo olarak devam etti.

Konserin ikinci bölümünde TRT Televizyonlarında sahne alan, Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi'nde Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Manisa'dan davet edilen Derya Sahil ile Prof. Dr. Atik Sahil, beraber ve solo olarak sevilen halk müziği seslendirdi.

Vatandaşların yoğun ilgi gösterdiği konser ödüllü töreni ile son buldu...

ŞURKAV YAYINLARI

